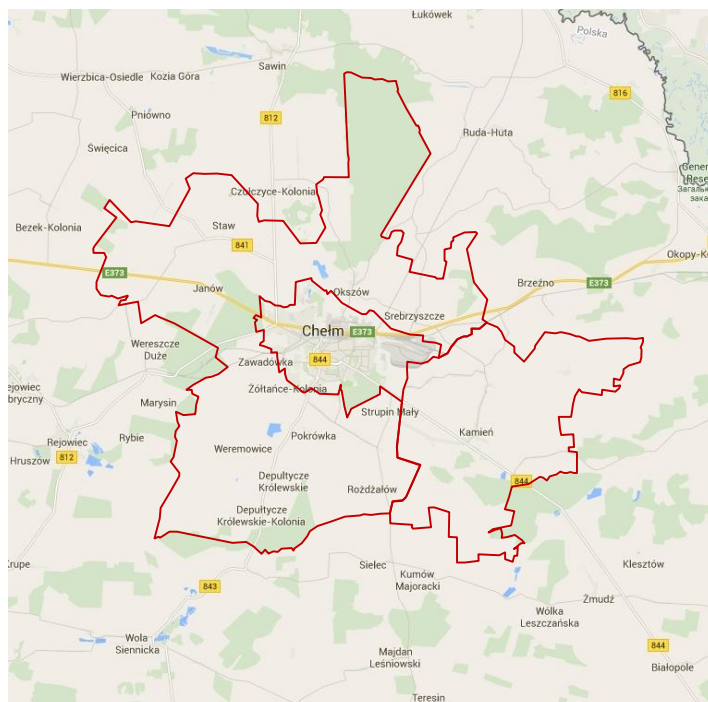

Strategia Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego na lata 2015-2020 z perspektywą do roku 2030

Projekt

Preambuła

Chełmski Obszar Funkcjonalny, obejmujący miasto Chełm, gminę Chełm i gminę Kamień, tworzony jest w celu podniesienia efektywności naszej wspólnej pracy na rzecz każdego z mieszkańców tych gmin. Obszar ten jest centralną częścią subregionu chełmskiego.

My, samorządy-sygnatariusze porozumienia o utworzeniu ChOF, jesteśmy rzecznikami idei zrównoważonego rozwoju. Jej respektowanie zapewni siłę gospodarczą i społeczną naszego obszaru, która pozwoli nam na odwrócenie niekorzystnych zjawisk demograficznych, pobudzenie rozwoju przedsiębiorstw oraz wszechstronne poprawienie warunków życia, działalności gospodarczej i wypoczynku.

Podstawą odpowiedzialnego działania naszych jednostek będzie niniejsza Strategia oraz strategie rozwoju:

- *Miasta Chełm,*
- *Gminy Chełm,*
- *Gminy Kamień,*

z którymi skorelowane zostały działania opisane niniejszym dokumentem.

Chełmski Obszar Funkcjonalny posiada potencjał rozwojowy i atuty, które umiejętnie wykorzystane, mogą współpracujące samorządy szybko i diametralnie przeobrazić. Należą do nich w szczególności:

- 1) *ekologiczne i rozwinięte rolnictwo,*
- 2) *potencjał samorządów współtworzących Obszar, a także innych samorządów subregionu,*
- 3) *położenie transgraniczne,*
- 4) *duża nadwyżka rąk do pracy wśród pracowitych i świątłych mieszkańców,*
- 5) *zasoby bogactw naturalnych; w szczególności budowlanych i energetycznych,*
- 6) *atrakcyjne, nieskażone i różnorodne przyrodniczo środowisko naturalne,*
- 7) *bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe.*

Strategię i praktykę działań w zakresie rozwoju ChOF chcemy oprzeć przede wszystkim o własne zasoby intelektualne, naturalne, organizacyjne, techniczne i finansowe; uzupełnione środkami europejskimi i innymi środkami zewnętrznymi.

Oczekujemy jednak również na zainteresowanie i aktywność inwestorów zewnętrznych, zarówno publicznych, jak i prywatnych, krajowych i zagranicznych, którzy mogą się stać dla samorządów Obszaru pożądanym dodatkowym wsparciem.

Stabilna polityka wzrostu gospodarczego Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego winna być oparta na pobudzaniu wewnętrznego popytu

konsumpcyjnego i inwestycyjnego mieszkańców i przedsiębiorców Obszaru, potrzeba zatem wspierania naszych mieszkańców i przedsiębiorców w podnoszeniu ich zasobności finansowej i ekonomicznej oraz w zwiększaniu poczucia ich bezpieczeństwa.

Jako że rozwój naszego subregionu jest zależny również od tempa i kierunku rozwoju regionu, wspierać będziemy inicjatywy podmiotów publicznych i prywatnych z terenu powiatu chełmskiego, krasnostawskiego i włodawskiego, zmierzające do:

- *zacieśniania współpracy instytucjonalnej między samorządami tych terenów, między innymi w ramach planów stworzenia przygranicznego obszaru funkcjonalnego,*
- *otwarcia się subregionu na współpracę z Ukrainą i Białorusią,*
- *realizacji granicznych i transgranicznych inwestycji komunikacyjnych,*
- *budowy zbiornika wodnego "Oleśniki" wraz z rewitalizacją kanału Wieprz-Krzna,*
- *tworzenia nowych miejsc pracy, szczególnie w przemyśle, usługach i rolnictwie,*
- *rozwoju górnictwa i związanej z nim energetyki,*
- *rozwoju energetyki odnawialnej, szczególnie tej związanej z wykorzystaniem miejscowych surowców bioenergetycznych,*
- *rozwoju turystyki i rekreacji.*

Uczynimy wszystko, aby w okresie programowania 2014-2020, w odpowiedniej skali, w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym osiągnąć założone cele gospodarcze i społeczne unijnej strategii "Europa 2020", dotyczące:

- *poziomu zatrudnienia,*
- *nakładów na badania i rozwój,*
- *wykształcenia osób w wieku produkcyjnym,*
- *ograniczenia zakresu i poziomu ubóstwa,*
- *ograniczenia emisji gazów cieplarnianych,*
- *efektywności energetycznej klasycznych źródeł ciepła i energii elektrycznej,*
- *udziału pożądaných przyrodniczo i ekonomicznie energii odnawialnych w ogólnym bilansie energetycznym Obszaru.*

Wymienione tu kierunki będą osią rozwoju naszego obszaru, realizowanego zarówno w ramach działań poszczególnych gmin, jak i w oparciu o współpracę, jaką rozpoczynamy w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym.

Spis treści

Preambuła	2
Wstęp	7
1. Podstawa powołania Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	7
2. Przesłanki utworzenia Strategii	7
3. Metodyka prac nad Strategią	8
4. Struktura dokumentu	8
5. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi wyższych szczebli.....	9
Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	18
1. Przestrzeń i środowisko	18
A. Położenie geograficzne	18
B. Środowisko naturalne	19
C. Zagospodarowanie przestrzenne.....	19
2. Sfera społeczna.....	20
A. Demografia	20
B. Rynek pracy.....	25
3. Sfera gospodarcza	28
A. Podmioty gospodarcze.....	28
B. Atrakcyjność inwestycyjna Chełma i Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	32
C. Instytucje otoczenia biznesu	33
D. Turystyka i rekreacja	33
E. Ruch graniczny	47
F. Kluczowe branże w rozwoju ChOF	51
4. Infrastruktura techniczna	51
A. Transport i komunikacja	51
B. Infrastruktura komunalna	55
5. Infrastruktura społeczna	70
A. Edukacja	70
B. Kultura i sport	77
C. Ochrona zdrowia i polityka społeczna	82
D. Bezpieczeństwo i porządek publiczny.....	87
6. Zarządzanie.....	88

A. Kapitał społeczny	88
B. Promocja	89
Analiza SWOT	90
Mocne strony	90
Słabe strony.....	90
Szanse.....	91
Zagrożenia	92
Wizja i misja rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.....	93
Cele i zadania Strategii	95
<i>Obszar strategiczny I: Wspieranie rozwoju i poprawa pozycji konkurencyjnej ChOF .....</i>	<i>97</i>
Cel strategiczny 1.1. Promocja ChOF i regionu.....	97
Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF	98
Cel strategiczny 1.3. Planowanie przestrzeni i przygotowanie terenów pod działania rozwojowe	99
Cel strategiczny 1.4. Rozwój przedsiębiorczości.....	100
Cel strategiczny 1.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego	100
Cel strategiczny 1.6. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej i wspieranie inwestorów	101
Cel strategiczny 1.7. Wsparcie rozwoju szkolnictwa wyższego oraz współpracy środowisk akademickich z przedsiębiorcami	101
Cel strategiczny 1.8. Rewitalizacja	102
Cel strategiczny 1.9. Rozwój i promocja turystyki w ChOF.....	103
Cel strategiczny 1.10. Rozbudowa infrastruktury komunalnej obszaru funkcjonalnego	103
Cel strategiczny 1.11. Ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z jego zasobów	104
<i>Obszar strategiczny II: Aktywne i nowoczesne społeczeństwo.....</i>	<i>106</i>
Cel strategiczny 2.1. Poprawa efektywności systemu edukacji.....	106
Cel strategiczny 2.2. Rozwój szkolnictwa zawodowego	107
Cel strategiczny 2.3. Współpraca z przedsiębiorcami i organizacjami otoczenia biznesu.....	107
Cel strategiczny 2.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.....	108
Cel strategiczny 2.5. Wspieranie rozwoju sportu i rekreacji	109
Cel strategiczny 2.6. Upowszechnianie dostępu do zasobów kultury	110
Cel strategiczny 2.7. Współpraca na rzecz rewitalizacji społecznej.....	111
Cel strategiczny 2.8. Bezpieczeństwo socjalne i ochrona zdrowia	111
Cel strategiczny 2.9. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	112

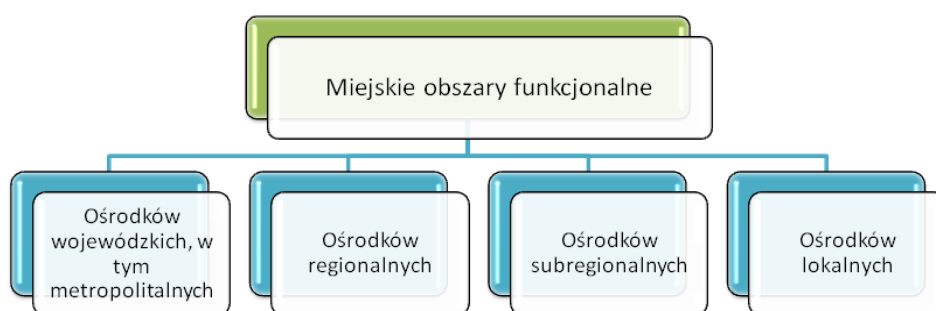
Monitoring Strategii	114
Koncepcja modelu zarządzania wdrażaniem Strategii ChOF	116
Funkcje zespołu koordynującego	127
Spis tabel	128
Spis rysunków.....	129
Spis wykresów.....	129
Spis fotografii	130
Spis map	130
Załącznik nr 1. Wykaz najważniejszych proponowanych przedsięwzięć zintegrowanych	132

Wstęp

1. Podstawa powołania Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego

Podstawą tworzenia obszarów funkcjonalnych są zapisy strategicznych dokumentów krajowych, w szczególności Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Zgodnie z tym dokumentem miejski obszar funkcjonalny to *układ osadniczy ciągły przestrzennie, złożony z odrębnych administracyjnie jednostek obejmujący zwarty obszar miejski oraz powiązaną z nim funkcjonalnie strefę zurbanizowaną*. Jest on jednym ze wskazanych w KPZK typów obszarów funkcjonalnych. Wyróżnia się cztery podtypy miejskich obszarów funkcjonalnych.

Rysunek 1. Klasyfikacja miejskich obszarów funkcjonalnych

Źródło: Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030

Tworzenie obszarów funkcjonalnych i działanie w ich ramach jest charakterystyczne dla nowej polityki przestrzennej, jaka realizowana ma być w obecnej perspektywie budżetowej Unii Europejskiej. To zintegrowane podejście terytorialne – w odróżnieniu od podejścia sektorowego – zostało ukierunkowane na wykorzystanie wewnętrznych potencjałów terytoriów określonych nie administracyjnie, a funkcjonalnie. Istotna jest przy tym integracja działań publicznych w wymiarze przestrzennym oraz wielopoziomowy system zarządzania.

Aby osiągnąć korzyści związane z funkcjonowaniem w ramach miejskiego obszaru funkcjonalnego, 10 lipca 2014 roku Prezydent Miasta Chełm Agata Fisz, Wójt Gminy Chełm Wiesław Kociuba oraz Wójt Gminy Kamień Roman Kandziora podpisali porozumienie w sprawie utworzenia Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W jego skład wchodzi miasto Chełm jako centrum obszaru oraz jednostki najściślej z nim funkcjonalnie związane, tj. gmina Chełm i gmina Kamień, stanowiące tzw. strefę zewnętrzną. Zgodnie z typologią miejskich obszarów funkcjonalnych, którą schematycznie przedstawia Rysunek 1, jest to Miejski Obszar Funkcjonalny ośrodka subregionalnego. Cel jego utworzenia stanowi podjęcie między JST ścisłej współpracy w określonych dziedzinach, zmierzającej do rozwoju gospodarczego i społecznego całego obszaru.

2. Przesłanki utworzenia Strategii

Głównym celem przygotowania „Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego” jest wskazanie możliwych kierunków rozwoju współpracy między JST tworzącymi obszar funkcjonalny,

a także określenie najważniejszych z punktu widzenia ChOF przedsięwzięć planowanych do realizacji w bieżącym i kolejnych okresach programowania funduszy unijnych.

Ważną przesłanką jest ponadto gruntowna przebudowa systemu dokumentów strategicznych województwa i kraju oraz zmiana podejścia do finansowania przedsięwzięć rozwojowych.

3. Metodyka prac nad Strategią

Powołano zespół zadaniowy, w skład którego wchodziłi przedstawiciele wszystkich gmin tworzących ChOF. Organizowano cykliczne spotkania robocze służące określaniu kierunków prac nad dokumentem. Prace prowadzono pod nadzorem zespołu zewnętrznych konsultantów, którzy byli odpowiedzialni za gromadzenie niezbędnych informacji, koordynowanie prac poszczególnych zespołów oraz redagowanie całego dokumentu.

Podstawą do części analitycznej były dane pozyskane od poszczególnych gmin i zgromadzone w bazach danych GUS oraz informacje pozyskane od mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji pozarządowych podczas konsultacji społecznych.

Współdziałanie przedstawicieli poszczególnych gmin pozwoliło nakreślić cele istotne dla wszystkich społeczności zamieszkujących obszar funkcjonalny i wyznaczyć zadania służące osiągnięciu tych celów. Wstępne wersje opracowania zostały sprawdzone przez pracowników urzędów gmin.

Przygotowane opracowanie poddano konsultacjom społecznym, podczas których wszyscy interesariusze (mieszkańcy, przedsiębiorcy, instytucje publiczne i niekomercyjne) zgłaszali swoje uwagi do dokumentu.

4. Struktura dokumentu

Przeznaczenie niniejszego dokumentu, służącego określeniu priorytetów i planowanych działań gmin tworzących Chełmski Obszar Funkcjonalny, determinuje jego strukturę. Strategię rozpoczyna Preambuła, odwołująca się do kluczowych motywów współpracy partnerów oraz wstęp. Zasadnicza merytoryczna część dokumentu składa się z trzech modułów. Pierwszy zawiera analizę obszaru funkcjonalnego, drugi ma charakter strategiczny (określa cele strategiczne, misję i wizję obszaru w przyszłości), natomiast trzeci służy monitorowaniu wdrażania zapisów opracowania i wskazuje sposób określania wpływu realizowanych w ramach Strategii zadań na sytuację społeczno-gospodarczą obszaru. Załącznikiem do dokumentu jest wykaz kluczowych przedsięwzięć, które mogą być realizowane w formule projektu zintegrowanego.

W „**Diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego**” opisano najważniejsze czynniki wpływające na rozwój ChOF. Zwieńczeniem części analitycznej jest wskazanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń zawarte w „Analizie SWOT”.

„**Wizja i misja rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Cele i zadania Strategii**” określa cele strategiczne do osiągnięcia w perspektywie czasowej niniejszego dokumentu oraz wskazuje na przedsięwzięcia, których realizacja pozwoli te cele wypełnić.

We „**Wdrażaniu Strategii**” zawarto zadania dla poszczególnych jednostek zaangażowanych we wprowadzanie w życie zapisów dokumentu. „Monitoring i ewaluacja Strategii” opisuje metody (techniki i wskaźniki) służące bieżącemu i finalnemu kontrolowaniu procesu wdrażania strategii.

5. Zgodność Strategii z dokumentami strategicznymi wyższych szczebli

Programowanie działań objętych niniejszym dokumentem przypada na moment, gdy dokonują się zmiany w sposobie realizowania wielu aspektów polityki rozwoju, w tym polityki regionalnej. Zadania objęte Strategią muszą zatem odpowiadać na aktualny kształt zasad normujących te polityki. Na etapie planowania zgodność tę zaobserwować będzie można, śledząc stopień zgodności zapisów Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego z dokumentami strategicznymi powstającymi na poziomie ponadgminnym, w szczególności na poziomie samorządu województwa oraz w kraju.

DŁUGOOKRESOWA STRATEGIA ROZWOJU KRAJU „TRZECIA FALA NOWOCZESNOŚCI. POLSKA 2030”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju (DSRK) jest dokumentem zorientowanym bardziej na model rozwoju oraz na wskazywanie wyzwań z ich możliwymi następstwami. Przyjęty model rozwoju opiera się o zasadę solidarności pokoleniowej, terytorialnej oraz innowacyjnej (solidarność zasady wyrównywania szans i konkurencyjności w celu innowacyjności). DSRK bezpośrednio odnosi się do procesów regionalnych i formułuje ogólne interpretacje pojęć kluczowych dla polityki rozwoju regionalnego – co jest istotne m.in. dla Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego.

DSRK jednoznacznie opowiada się za funkcjonalnym, nie zaś za wyrównawczym, ujęciem spójności, w tym także spójności terytorialnej. Charakterystyczną cechą DSRK przyjętej w 2013 roku jest to, że nie rezygnując ze wspierania ośrodków metropolitalnych, kładzie znacznie większy niż dotąd nacisk na rozwój mniejszych ośrodków miejskich.

Wyznaczone w DSRK podejście znalazło odzwierciedlenie w pozostałych dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i na niższych szczeblach. Realizacja Strategii Rozwoju ChOF, uwzględniającej zapisy strategii wyższego szczebla, będzie wspierać realizację celów DSRK.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU 2030

Celem strategicznym Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (KPZK 2030) jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie.

KPZK 2030 kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego.

Zgodnie z dokumentem, rdzeniem krajowego systemu gospodarczego i ważnym elementem systemu europejskiego stanie się współzależny otwarty układ obszarów funkcjonalnych najważniejszych polskich miast, zintegrowanych w przestrzeni krajowej i międzynarodowej. Jednocześnie na rozwoju największych miast skorzystają mniejsze ośrodki i obszary wiejskie. Oznacza to, że podstawową cechą Polski 2030 r. będzie spójność społeczna, gospodarcza i przestrzenna. Do jej poprawy przyczyni się rozbudowa infrastruktury transportowej (autostrad, dróg ekspresowych i kolei) oraz telekomunikacyjnej (przede wszystkim Internetu szerokopasmowego), a także zapewnienie dostępu do wysokiej jakości usług publicznych.

Cele KPZP obejmują:

- podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Utworzenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego, stanowiącego zgodnie z terminologią przyjętą przez KPZP 2030 miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego, wpisuje się w idee zawarte w przywoływanym dokumencie strategicznym i jest w pełni zgodne z jego zapisami.

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010–2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE

„Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie” (KSRR) stanowi kompleksowy średniookresowy dokument strategiczny odnoszący się do prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w ujęciu wojewódzkim.

Treść KSRR jest po części zbieżna ze stwierdzeniami DSRK w zakresie funkcjonalnego ujęcia spójności. Strategia zawiera elementy nowego paradygmatu polityki regionalnej, obejmującej zwłaszcza:

- przejście od polityki regionalnej, stanowiącej przede wszystkim kanał redystrybucji środków, do polityki ukierunkowanej na wykorzystanie potencjałów endogenicznych terytoriów;
- odejście od podziału na polityki inter- i intraregionalną na rzecz jednej, wspólnej polityki, określającej w odniesieniu do terytorium cele dla wszystkich podmiotów publicznych;
- odejście od modelu krótkoterminowych, odgórnie dystrybuowanych dotacji „dla najmniej uprzywilejowanych obszarów” do modelu wieloletnich, zdecentralizowanych polityk rozwojowych, ukierunkowanych na wspieranie wszystkich regionów;
- wielosektorowe podejście do działań rozwojowych ukierunkowane terytorialnie;
- odejście od rozproszonej interwencji do bardziej selektywnych (skoncentrowanych) inwestycji;
- zwiększenie roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych w systemie wieloszczeblowego zarządzania polityką regionalną;
- zróżnicowane podejście do różnych typów terytoriów (rozumianych funkcjonalnie obszarów problemowych i ośrodków wzrostu).

Realizacja celów Strategii Rozwoju ChOF przyczyni się do wypełnienia celów polityki regionalnej określonych w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie”. Działania przewidziane w Strategii Rozwoju ChOF, związane w szczególności z poprawą

dostępności i spójności komunikacyjnej, poprawą stanu środowiska naturalnego, ochroną dziedzictwa kulturowego, nowoczesną nauką i kształceniem, inwestycjami i przedsiębiorczością, przybliżą Polskę Wschodnią do osiągnięcia ww. konkurencyjności, spójności i sprawności.

STRATEGIA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO POLSKI WSCHODNIEJ DO ROKU 2020. AKTUALIZACJA

Obowiązująca „Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020” (aktualizacja z 2013 roku) uwzględnia zapisy szeregu nowych unijnych i krajowych dokumentów o charakterze strategicznym, przesądzających o kierunkach działań rozwojowych w perspektywie do 2020, a nawet 2030 roku, stanowiących w znacznej mierze odpowiedź na zmieniające się uwarunkowania rozwojowe, w tym znaczące spowolnienie gospodarcze, które dotknęło Europę. Co więcej, zaktualizowana Strategia wypełnia lukę pomiędzy uniwersalną, horyzontalną polityką wobec wszystkich polskich regionów sformułowaną w „Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020” a polityką rozwoju poszczególnych regionów w Polsce Wschodniej, wyrażoną w Strategiach Rozwoju Województw, a więc m.in. w „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)”.

Strategia dotyczy makroregionu Polski Wschodniej, który ze względu na specyfikę sytuacji społeczno-gospodarczej jest obszarem szczególnego zainteresowania polityki regionalnej wymagającym podejmowania dodatkowych działań, umożliwiających nadrobienie zapóźnień i zdynamizowanie rozwoju, a tym samym zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej całego kraju.

Cel główny Strategii – „Wzrost wydajności pracy we wszystkich sektorach gospodarki Polski Wschodniej” – ma być osiągnięty dzięki działaniom pogrupowanym w trzy strategiczne obszary:

- 1) innowacyjność,
- 2) zasoby pracy i jakość kapitału ludzkiego,
- 3) infrastruktura transportowa i elektroenergetyczna

i siedem kierunków działań.

Z racji położenia obszaru funkcjonalnego przy wschodnim krańcu makroregionu, wszelkie działania strategiczne podejmowane przez ChOF na poziomie subregionalnym będą korzystnie oddziaływać na skuteczność działań podejmowanych w ramach Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej i przyczynić się do osiągnięcia zdefiniowanych w niej celów. Powiązania ze Strategią rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej widoczne są we wszystkich celach Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO 2030 R.)

„Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)” uwzględnia zapisy szeregu nadrzędnych dokumentów strategicznych, zarówno na poziomie krajowym, jak i na poziomie Unii Europejskiej.

Wizja rozwoju w Strategii nie została określona w sposób klasyczny – nie przedstawia stanu docelowego w żadnym z horyzontów czasowych. Wizję Strategii stanowi grupa 8 procesów rozwojowych, które będą możliwe do osiągnięcia pod warunkiem ciągłości istnienia bazującego na czynnikach jakościowych współczesnego modelu rozwoju otoczenia regionu oraz pod warunkiem niewystąpienia w tym otoczeniu głębokiego i długotrwałego załamania gospodarczego.

Do ww. procesów rozwojowych, które stanowią wizję Strategii, należą:

- przyspieszenie przemian strukturalnych, w tym zmniejszenie skali zatrudnienia w rolnictwie;
- zastąpienie modelu rozwoju tradycyjnego modelem selektywnym opartym na specjalizacji i innowacjach;
- przyspieszenie rozwoju najważniejszych miast regionu;
- poprawa społecznej i gospodarczej atrakcyjności regionu;
- poprawa jakości bazy turystycznej regionu;
- zbudowanie poczucia wspólnoty i tożsamości regionalnej;
- zmniejszenie dystansu województwa lubelskiego do wyżej rozwiniętych regionów Polski;
- stosunkowo łagodne przejście przez światowy kryzys gospodarczy.

W horyzoncie 2020 roku (z perspektywą do 2030 r.) strategiczne cele rozwoju regionu lubelskiego są określone następująco:

- 1) wzmocnianie urbanizacji regionu;
- 2) restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich;
- 3) selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu;
- 4) funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu.

W Strategii sformułowanych zostało 19 celów operacyjnych, które z różną intensywnością będą dotyczyć także rozwoju subregionu chełmsko-zamojskiego i Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Szczególnym wyrazem uwzględnienia w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego spraw Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego są strategiczne inwestycje terytorialne planowane na obszarze ChOF:

- utworzenie Samochodowego Centrum Logistycznego (SCL);
- utworzenie Kolejowego Terminalu Przeładunkowego (KTP);
- utworzenie Akademickiego Ośrodka Przedsiębiorczości (AOP);
- modernizacja węzła komunikacyjnego i dojazdu do SCL, KTP i AOP;
- dostosowanie sposobu kształcenia do potrzeb rynku pracy;
- wspieranie przedsiębiorczości i samozatrudnienia;
- promocja gospodarcza.

Powyższe inwestycje mają służyć wzmocnieniu zróżnicowanych funkcji ponadlokalnych i wykorzystaniu wewnętrznego potencjału, rozbudowie wewnętrznych i zewnętrznych powiązań funkcjonalnych, w tym powiązań komunikacyjnych (np. poprzez rozwój systemu niskoemisyjnego transportu miejskiego), kompleksowej rewitalizacji oraz zwiększeniu i poprawie dostępności do podstawowych usług publicznych, jak również budowie funkcji współpracy transgranicznej.

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO NA LATA 2014-2020

Głównym celem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (RPO WL 2014-2020) jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o wewnętrzne potencjały, sprzyjające zwiększeniu spójności społecznej i terytorialnej.

Program został skoncentrowany na 13 głównych osiach priorytetowych:

- 1) badania i innowacje,
- 2) Cyfrowe Lubelskie,

- 3) konkurencyjność przedsiębiorstw,
- 4) energia przyjazna środowisku,
- 5) efektywność energetyczna i gospodarka niskoemisyjna,
- 6) ochrona środowiska i efektywne wykorzystanie zasobów,
- 7) ochrona dziedzictwa kulturowego i naturalnego,
- 8) mobilność regionalna i ekologiczny transport,
- 9) rynek pracy,
- 10) adaptacyjność przedsiębiorstw i pracowników do zmian,
- 11) włączenie społeczne,
- 12) edukacja, kwalifikacje i kompetencje,
- 13) infrastruktura społeczna.

RPO WL 2014-2020 wciela w życie nowe spojrzenie na kwestię rozwoju regionalnego poprzez tzw. podejście zintegrowane, szczególnie odnoszące się do obszarów strategicznych z punktu widzenia rozwoju regionu, wskazanych w Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego.

Kluczowymi zagadnieniami są:

- wykorzystanie zróżnicowanych potencjałów, którymi charakteryzują się poszczególne obszary, do podnoszenia ich konkurencyjności;
- budowanie wielowymiarowego partnerstwa wokół wspólnego celu tak, by realizacja zadań zapewniała efekty synergii.

Jako bieguny rozwoju wskazano w RPO WL ośrodki miejskie. Województwo ma co prawda korzystną, policentryczną sieć osadniczą, niestety siła oddziaływania miast jest niewystarczająca. Przewiduje się realizację na terenie 4 miast subregionalnych (w tym Chełma) projektów zintegrowanych, tzw. Strategicznych Inwestycji Terytorialnych. Interwencja będzie koncentrować się m.in. na pobudzeniu aktywności gospodarczej, wsparciu rozwoju MŚP, poprawie stanu środowiska przyrodniczego i adaptacji do zmian klimatycznych, a także na działaniach z zakresu podnoszenia jakości zasobów ludzkich i włączenia społecznego.

Powstanie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego i działania planowane w ramach niniejszej Strategii Rozwoju ChOF są całkowicie zgodne z zapisami RPO WL 2014-2020 i w pełni wpisują się w stosowane w Regionalnym Programie Operacyjnym zintegrowane podejście do rozwoju terytorialnego.

ANALIZA TRENDÓW ROZWOJOWYCH MIASTA CHEŁMA I POWIATU CHEŁMSKIEGO NA TLE WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO DO 2035 ROKU

Dokument „Analiza trendów rozwojowych miasta Chełma i powiatu chełmskiego na tle województwa lubelskiego do 2035 roku” został sporządzony przez Fundację Inicjatyw Menedżerskich w 2010 roku, jednak nadal stanowi ważny punkt odniesienia przy tworzeniu strategii miast i gmin powiatu chełmskiego. W Analizie wskazuje się, że ze względu na położenie powiatu chełmskiego przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej, jednym z ważniejszych uwarunkowań wewnętrznych rozwoju społeczno-ekonomicznego powiatu i miasta Chełm jest proces integracji europejskiej oraz szanse płynące z członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

W Analizie wskazano, że poważne zagrożenie dla rozwoju przedmiotowego obszaru stanowią pogłębiające się różnice międzyregionalnego poziomu rozwoju, natomiast szans należy upatrywać w polityce spójności.

W dokumencie podkreśla się znaczenie relacji z graniczącą Ukrainą – aby województwo lubelskie, w tym jego środkowo-wschodnia część, nie stanowiły peryferii UE, konieczne jest budowanie odpowiednich relacji z Ukrainą i korzystanie z tzw. „renty położenia”. Wyłonione zostały także najważniejsze czynniki, które wpływają niekorzystnie na rozwój obszaru. Główne ograniczenie o podłożu geopolitycznym stanowi marginalizacja znaczenia Białorusi i Ukrainy w relacjach z partnerami z Europy Zachodniej, w tym z Polską, ich peryferyzacja ekonomiczno-społeczna i pogłębianie się asymetrii gospodarczej uwidacznia się szczególnie na pograniczu polsko-białoruskim i polsko-ukraińskim. Brak stymulacji rozwoju komunikacyjnego obszaru również wynika z istniejących uwarunkowań geopolitycznych. Rozwojowi obszaru nie sprzyja także zjawisko depopulacji, niski poziom rozwoju Lubelszczyzny, zdecydowanie rolniczy charakter powiatu, czy zagrożenia ekologiczne w postaci dużej emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych.

Perspektywy rozwoju województwa lubelskiego, Chełma i powiatu chełmskiego zależą od przyjętych priorytetów rozwojowych oraz realizacji regionalnych i lokalnych strategii rozwoju, w tym Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Przeprowadzone analizy potwierdziły, że obszar powiatu chełmskiego i miasta Chełm (w tym ChOF) charakteryzują się słabym poziomem rozwoju, zarówno na tle UE, jak i kraju oraz województwa lubelskiego. Dotyczy to procesów demograficznych, sytuacji budżetów, rynku pracy czy problemów infrastrukturalnych.

Szans rozwojowych dla tych obszarów należy więc upatrywać w intensywnym wykorzystywaniu kapitału kulturowego i społecznego. Korzyści z kapitału ekonomicznego i politycznego są bowiem „zarezerwowane” dla współczesnych centralnych obszarów i ośrodków wzrostu. W mieście Chełm i powiecie chełmskim należy więc wybierać takie priorytety, które perspektywicznie realizować będą cele Strategii UE 2020.

W analizie podkreślano, że w relacjach województwa lubelskiego, zarówno wewnętrznych, krajowych jak i europejskich, nie należy przeceniać kontekstu transgranicznego. Zastrzeżenie to jednak należy zweryfikować w oparciu o zapisy znacznie młodszej „Strategii współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020”, która wyznacza wiele dziedzin współpracy transgranicznej pomiędzy wskazanymi w tej strategii obszarami przygranicznymi Polski, Ukrainy i Białorusi.

Cele zdefiniowane w Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego respektują wnioski płynące z Analizy trendów rozwojowych miasta Chełma i powiatu chełmskiego na tle województwa lubelskiego do 2035 roku. Wyraża się to głównie w celach Strategii obliczonych na poprawę sytuacji na rynku pracy, promocję przedsiębiorczości i zatrudnienia, poprawę dostępności komunikacyjnej, poprawę stanu środowiska naturalnego, czy ograniczenie niekorzystnych trendów demograficznych.

STRATEGIA WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO, OBWODU LWOWSKIEGO, OBWODU WOŁYŃSKIEGO I OBWODU BRZESKIEGO NA LATA 2014-2020

„Strategia współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020” powstała w 2014 roku i stanowi swoiste wypełnienie podpisanych pomiędzy województwem lubelskim a ww. sąsiadującymi regionami umów o współpracy międzyregionalnej. Zgodnie z założeniem dokumentu przygotowanie wspólnych podstaw długofalowej współpracy transgranicznej (cele i kierunki rozwoju) ma korzystnie wpłynąć na skuteczność polityki regionalnej.

Głównymi przesłankami opracowania „Strategii współpracy transgranicznej (...)” są:

- budowanie podstaw i sprzyjanie europejskim procesom integracyjnym;
- włączenie się do Programu Partnerstwa Wschodniego, które jest ważnym priorytetem Polski oraz jednym z priorytetów Unii Europejskiej;
- wypracowanie modelu współpracy i przygotowanie regionów do nowej Europejskiej Polityki Sąsiedztwa w perspektywie 2014-2020,

co w efekcie powinno się przyczynić do lepszego wykorzystania transgranicznych potencjałów rozwojowych sąsiadujących regionów.

Dla powstawania „Strategii współpracy transgranicznej (...)” istotne znaczenie miały m.in.: „Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020”, „Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2020” oraz „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”. W obecnym kształcie stanowi ona też pewnego rodzaju rozwinięcie i uszczegółowienie „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)”, przyjętej przez Sejmik Województwa Lubelskiego w 2013 roku. Z tego względu zbudowanie Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego spójnej ze „Strategią współpracy transgranicznej (...)” zapewnia dodatkowo zbieżność z celami i założeniami nadrzędnych dokumentów strategicznych.

„Strategia współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014–2020” stanowi kolejny ważny krok ku pogłębieniu tejże współpracy, zapoczątkowanej w połowie lat 90-tych XX wieku pomiędzy województwem lubelskim a sąsiadującymi z nim obwodami na Ukrainie i Białorusi. Jest jednocześnie pierwszym tego typu dokumentem w skali Unii Europejskiej, opracowanym dla obszaru transgranicznego położonego wzdłuż zewnętrznej granicy UE.

Wypracowane i zawarte w Strategii cele ukierunkowane są na efektywne wykorzystanie potencjałów endogenicznych w zakresie współpracy gospodarczej, turystyki i potencjału naukowego oraz łagodzenie ograniczeń wynikających z funkcjonowania zewnętrznej granicy UE, poprzez poprawę zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej. Realizacja Strategii pozwoli na przygotowanie regionów tworzących obszar transgraniczny do nowej Europejskiej Polityki Sąsiedztwa w perspektywie 2014–2020 oraz na efektywniejsze wykorzystanie środków z Programu Współpracy Transgranicznej Polska-Białoruś-Ukraina 2014–2020.

Celem generalnym „Strategii współpracy transgranicznej (...)” jest:

Podniesienie konkurencyjności społeczno-gospodarczej obszaru transgranicznego w wymiarze europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym, poprzez efektywne wykorzystanie potencjałów endogenicznych oraz łagodzenie ograniczeń wynikających z funkcjonowania zewnętrznej granicy UE.

Cel generalny zostanie osiągnięty dzięki realizacji celów w następujących dziedzinach strategicznych:

- 1) współpraca gospodarcza,
- 2) środowisko naturalne, kultura i turystyka,
- 3) infrastruktura komunikacyjna i graniczna,
- 4) nauka i szkolnictwo wyższe.

Cele dziedzinowe określono w Strategii w następujących sposób:

- 1) tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości oraz inwestowania przez kapitał zewnętrzny,

- 2) wzmocnienie potencjału przyrodniczego i kulturowego oraz jego wykorzystanie dla rozwoju turystyki,
- 3) wspieranie działań na rzecz poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej.
- 4) budowanie gospodarki opartej na wiedzy poprzez wspieranie współpracy uczelni wyższych i instytucji naukowo-badawczych w zakresie badań naukowych oraz dydaktyki.

Dla osiągnięcia ww. celów dziedzinowych wyznaczono 22 kierunki działań pogrupowane w cztery dziedziny strategiczne.

W „Strategii współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020” zarekomendowano do realizacji 31 projektów z zakresu współpracy transgranicznej. Ze względu na położenie ChOF i rangę Chełma jako miasta subregionalnego, w sposób oczywisty większość zgłoszonych projektów będzie w mniejszym lub większym stopniu oddziaływać na rozwój obszaru funkcjonalnego. Zapisy Strategii Rozwoju ChOF pozostają w ścisłym związku ze „Strategią współpracy transgranicznej (...)”. Najbardziej wyraźne punkty styku pomiędzy tymi dokumentami dotyczą rozbudowy infrastruktury transportowej i logistycznej, promocji przedsiębiorczości i promocji gospodarczej, nowoczesnej nauki i edukacji. Związek ten jest dwukierunkowy, działania w ramach strategii obszaru funkcjonalnego pomagają realizować założenia strategii transgranicznej, natomiast zrealizowanie zadań tego drugiego dokumentu warunkuje możliwości działania przewidziane w opracowaniu subregionalnym (odbudowa mostu na Bugu we Włodawie, szeroki tor z Włodawy do Zawady, modernizacja linii Chełm-Kowel z uruchomieniem na niej komunikacji pasażerskiej).

PLAN ROZWOJU TURYSTYKI I WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ POWIATU CHEŁMSKIEGO I MIASTA CHEŁM

„Plan rozwoju turystyki i współpracy międzyregionalnej powiatu chełmskiego i miasta Chełm” powstał w 2010 roku w ramach Projektu *„Współpraca międzyregionalna powiatu chełmskiego i miasta Chełm szansą rozwoju turystyki ziemi chełmskiej jako atrakcji wschodniej granicy Unii Europejskiej”* realizowanego przez powiat chełmski w partnerstwie z miastem Chełm i miastem Trebiszów na Słowacji. Określa on powiat chełmski i miasto Chełm jako obszar wysokiej atrakcyjności turystycznej, co stanowi szansę na uczynienie z turystyki ważnej gałęzi gospodarki na obszarze funkcjonalnym. Ww. Plan jest kluczowym elementem kompleksowego i wszechstronnego działania planistycznego, organizacyjnego i inwestycyjnego, określa kierunki rozwoju turystyki na terenie powiatu chełmskiego i miasta Chełm (w tym ChOF) oraz wyznacza produkty turystyczne (wskaźniki poniżej).

Celem Planu jest wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki oraz określenie sposobu zwrócenia uwagi i zatrzymania turysty na obszarze objętym Planem. Będzie to możliwe dzięki wspieraniu rozwoju różnorodnych form turystyki i rekreacji, racjonalnemu i efektywnemu wykorzystaniu bazy turystycznej, zasobów ludzkich, przyrodniczych, kulturowych, materialnych i finansowych.

Do celów pośrednich „Planu rozwoju turystyki i współpracy międzyregionalnej powiatu chełmskiego i miasta Chełm” należą:

- podniesienie konkurencyjności turystycznej obszaru powiatu chełmskiego i miasta Chełm;
- wykreowanie produktów turystycznych (Chełmskie podziemia kredowe, Szlak chełmskich zabytków kultury i przyrody „Polesia czar”, Śladami Żydów chełmskich „Cały świat to jeden wielki Chełm”, Zapomniane rzeki Polesia – spływy kajakowe Bugiem

i Uherką, Eastern, czyli konno po współczesnych kresach Rzeczypospolitej) i zintegrowanego produktu turystycznego (Szlak Kredą Pisany – po atrakcjach Ziemi Chełmskiej);

- wypromowanie Ziemi Chełmskiej¹ jako obszaru atrakcyjnego turystycznie;
- rozwój współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej.

Działania określone w Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego respektują założenia „Planu rozwoju turystyki i współpracy międzyregionalnej powiatu chełmskiego i miasta Chełm” i przyczyniają się do osiągnięcia celów Planu. W szczególności jest to widoczne w celach związanych z promocją obszaru, infrastrukturą sportową, turystyczną i rekreacyjną czy dziedzictwem kulturowym, które będą realizowane poprzez wspólne działanie gmin w ramach Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

LOKALNA STRATEGIA INNOWACJI DLA POWIATU WŁODAWSKIEGO, KRASNOSTAWSKIEGO, CHEŁMSKIEGO I MIASTA CHEŁM 2014-2020

Celem opracowania i wdrażania „Lokalne Strategie Innowacji dla powiatu włodawskiego, krasnostawskiego, chełmskiego i miasta Chełm 2014-2020” jest zdiagnozowanie kluczowych obszarów wzrostu społeczno-gospodarczego i obszarów zagrożonych stagnacją oraz podniesienie ich potencjału rozwojowego poprzez wsparcie innowacyjnych sektorów gospodarki, lokalnego systemu innowacji i współpracy w kluczowych obszarach.

Jako dziedziny specjalizacji dla obszaru powiatów objętych opracowaniem wskazano biogospodarkę (specjalizacja wiodąca), usługi prozdrowotne, rekreacyjno-turystyczne oraz produkty lokalne (specjalizacja uzupełniająca). Ponadto jako wyłaniającą się specjalizację zdiagnozowano branżę wydobywczą, energetykę konwencjonalną i energetykę opartą na źródłach odnawialnych oraz branżę metalową i produkcję części do maszyn. Dodatkowo wskazano usługi dla biznesu jako specjalizację wspomagającą.

Strategia Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zgodna z Lokalną Strategią Innowacji, a jej realizacja przyspieszy osiąganie celu nadrzędnego LSI, zdefiniowanego jako wspieranie wymienionych powyżej sektorów. Cel nadrzędny LSI będzie realizowany w trzech obszarach priorytetowych, zdefiniowanych jako:

- Priorytet 1. Zwiększenie zdolności podmiotów gospodarczych do rozwijania nowych produktów oraz wdrażania innowacji w dziedzinach specjalizacji obszaru;
- Priorytet 2. Wzrost zdolności podmiotów sektora naukowo-badawczego do tworzenia i komercjalizacji wiedzy w dziedzinach specjalizacji obszaru;
- Priorytet 3. Wzmocnienie innowacyjnego otoczenia dla rozwoju specjalizacji obszaru.

Zgodność Strategii Rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego z LSI wyraża się w szczególności poprzez uwzględnienie w Strategii działań zgrupowanych w Obszarze priorytetowym III: Wspieranie rozwoju gospodarczego miasta i subregionu, które są spójne z Priorytetami określonymi w LSI. Warto też nadmienić, że Strategiczne Inwestycje Terytorialne Miasta Chełm opracowywane były w oparciu o zapisy LSI, natomiast oddziaływanie tych inwestycji ma zdecydowanie charakter ponadlokalny.

¹ Pojęcie Ziemi Chełmskiej jest terminem odnoszącym się do obszaru historycznego, którego obszar jest zdecydowanie większy niż teren ChOF, zbliżony mniej więcej do terenu dawnego województwa chełmskiego.

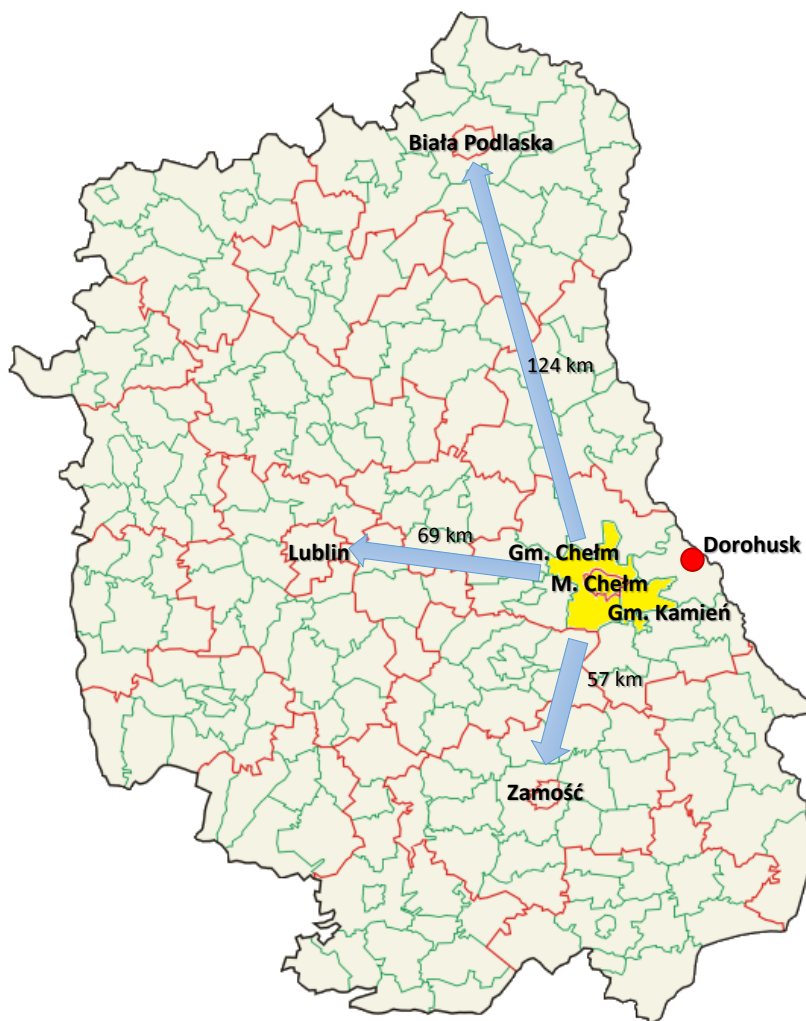
Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego

1. Przestrzeń i środowisko

A. Położenie geograficzne

Chełmski Obszar Funkcjonalny położony jest we wschodniej części województwa lubelskiego i obejmuje trzy gminy subregionu chełmskiego: miasto Chełm oraz dwie gminy wiejskie powiatu chełmskiego – gminę Chełm i gminę Kamień. Jego łączna powierzchnia wynosi niemal 354 km². Największą pod względem zajmowanej powierzchni jest gmina Chełm, zaś najmniejszą – miasto Chełm. Pod względem komunikacyjnym przez teren ten wiodą dogodne połączenia z przejściami granicznymi z Ukrainą (w Dorohusku, w Zosinie, Dołhobyczowie oraz w Hrebennem) i z Białorusią (w Sławatyczach i Terespolu).

Mapa 1. Położenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego w województwie lubelskim

Źródło: Opracowanie własne

Przez obszar wiodą ważne szlaki komunikacyjne zarówno kolejowe, jak i drogowe, łączące wschód Europy z zachodem. Są to drogi wojewódzkie (812, 843 i 844), krajowa (12) w ciągu drogi międzynarodowej (E373) oraz linie kolejowe (7, 63 i 81). Bezpośrednie położenie przy nich sprawia, że ChOF ma dogodne połączenie komunikacyjne ze stolicą regionu i kraju, a także innymi ważnymi ośrodkami w kraju i za granicą.

B. Środowisko naturalne

Chełmski Obszar Funkcjonalny charakteryzuje duże zróżnicowanie krajobrazu wynikające z położenia w obrębie dwóch makroregionów geograficznych: Polesia Wołyńskiego i Wyżyny Lubelskiej. Pierwszy z nich cechuje różnorodność form krajobrazowych, gdyż obserwuje się tu zarówno południowy krajobraz wyżynny, jak i północny krajobraz równinny. W obrębie Polesia Wołyńskiego wyróżnia się trzy mezoregiony: Obniżenie Dorohuckie, Obniżenie Dubienki oraz Pagóry Chełmskie.

Stosunkowo dużą powierzchnię Obszaru Funkcjonalnego zajmują lasy (14,7%). Są to głównie lasy mieszane i liściaste, bogate w chronione gatunki roślin oraz stanowiące ostoję dla licznych gatunków zwierząt. Najbardziej zalesionym obszarem jest gmina Chełm, lasy stanowią 18,9% jej powierzchni.

Obszar funkcjonalny cechuje niezwykle bogactwo przyrodnicze, występują tu liczne zagrożone wyginięciem gatunki roślin i zwierząt. Wśród obszarów prawnie chronionych zlokalizowanych na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego znajdują się m.in. rezerваты przyrody o łącznej powierzchni 637,4 ha, parki krajobrazowe zajmujące powierzchnię 4 939 ha, obszary chronionego krajobrazu o powierzchni 5 386 ha oraz użytki ekologiczne zajmujące powierzchnię 396,3 ha. Ponadto na obszarze gmin ChOF znajduje się 21 cennych obiektów chronionych jako pomniki przyrody, w tym między innymi: płat roślinności kserotermicznej „Borek” w Chełmie, wzgórze widokowe „Dziewicza Góra” w Kolonii Horodyszczce i nisza źródłowa w Kolonii Nowosiółki w gminie Chełm.

Obszar funkcjonalny jest regionem o charakterze rolniczym. Wśród gleb dominują bogate w składniki odżywcze łąki, mady i lessy. Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego znajdują się złoża kredy piszącej eksploatowane przez Kopalnię Kredy w Chełmie wchodzącą w skład Cementowni Chełm.

Najważniejszym akwenem wodnym tego terenu jest rzeka Bug, do której wpadają główne rzeki regionu, przepływająca przez Chełm rzeka Uherka oraz przepływająca przez gminę Kamień rzeka Udal. Klimatycznie obszar leży na pograniczu strefy umiarkowanej i kontynentalnej.

C. Zagospodarowanie przestrzenne

Podstawowym dokumentem planistycznym miasta Chełm jest „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Chełm*” przyjęte Uchwałą Nr XIV/203/99 Rady Miejskiej w Chełmie z dnia 9 grudnia 1999 r. i zmieniane w latach kolejnych. Studium określa politykę przestrzenną miasta i wskazuje główne kierunki zagospodarowania przestrzeni. Ustalenia Studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obecnie² Chełm posiada 31 planów, które pokrywają jego powierzchnię w 100%. Nie ma zatem potrzeby wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Podstawowym dokumentem regulującym stan prawny zagospodarowania przestrzennego gminy Chełm jest „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Chełm*” przyjęte Uchwałą Nr XX/106/96 Rady Gminy Chełm z dnia 16 grudnia 1996 r., zmieniane w latach

² Stan na 31 XII ~~2012~~2014

kolejnych. Studium określa politykę przestrzenną gminy, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego służące realizacji celów publicznych. Na terenie gminy Chełm obowiązuje ponadto 6 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Kamień podstawowy dokument planistyczny stanowi „*Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kamień*” uchwalone przez Radę Gminy w Kamieniu Uchwałą Nr II/4/2002 z dnia 6 grudnia 2002 r. i zmieniane w kolejnych latach. Gmina posiada także aktualny miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty Uchwałą Nr XVIII/82/2004 Rady Gminy Kamień z dnia 24 sierpnia 2004 r. z późn. zm., który obejmuje obszar znajdujący się w jej granicach administracyjnych.

2. Sfera społeczna

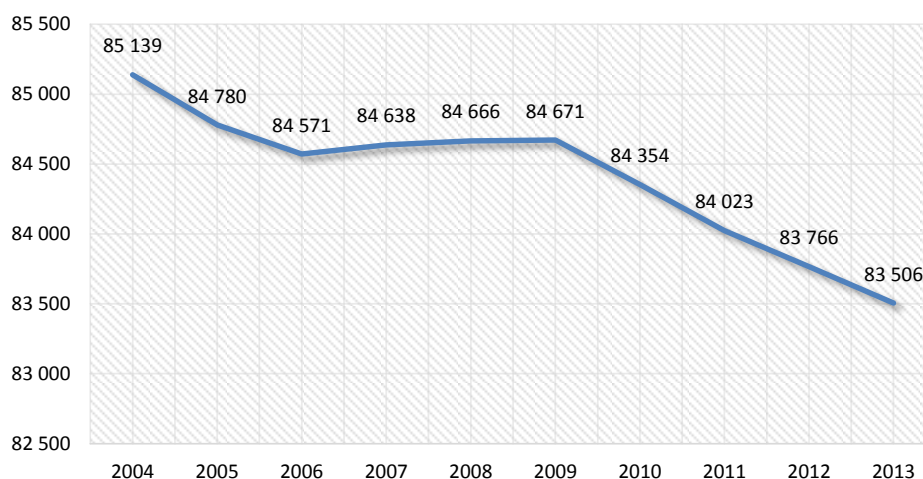
A. Demografia

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2013 obszar gmin tworzących Chełmski Obszar Funkcjonalny zamieszkiwało 83 506 osób, w tym:

- 65.481 w mieście Chełm (78% ogółu ludności),
- 13.944 w gminie Chełm (17% ogółu ludności),
- 4.081 w gminie Kamień (5% ogółu ludności).

Jest to o niemal 2% mniej niż przed dekadą. Spadek ogólnej liczby mieszkańców spowodowany był zmniejszeniem się liczby osób zamieszkujących teren samego miasta o ponad 5,5%. Liczba ludności w gminach wiejskich w tym samym czasie uległa wzrostowi, co w pewnym stopniu zrekompensowało niekorzystne zmiany demograficzne samego miasta.

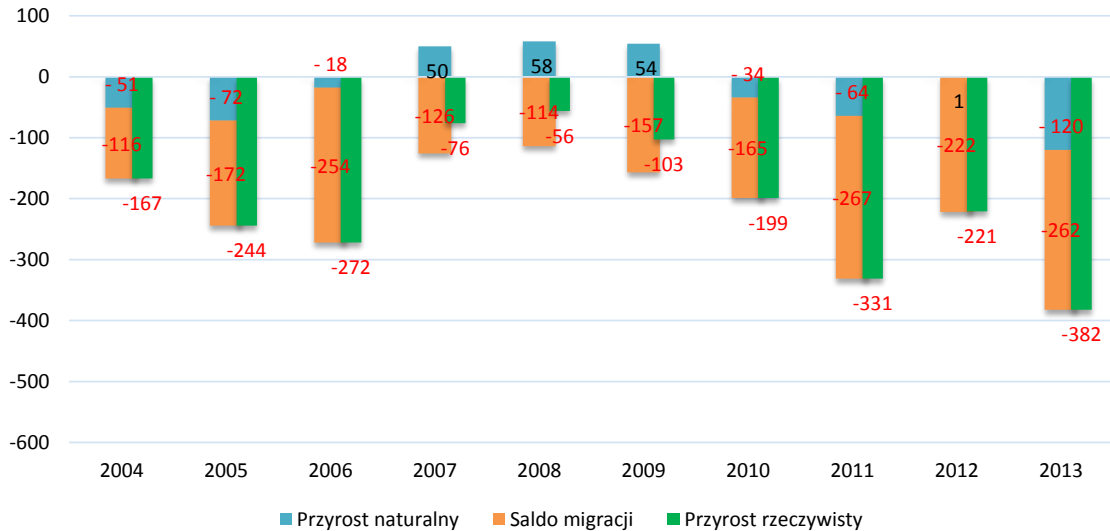
Wykres 1. Liczba ludności faktycznie zamieszkującej Chełmski Obszar Funkcjonalny w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na zmiany liczby mieszkańców obszaru wpływ ma niski, a w niektórych latach analizy nawet ujemny przyrost naturalny z jednej strony i ujemne saldo migracji – z drugiej. Wymaga podkreślenia, że spadek ujawniany danymi nie jest dla całego obszaru aż tak dotkliwy, jak ma to miejsce w wielu polskich miejscowościach.

Wykres 2. Przyrost naturalny, saldo migracji oraz przyrost rzeczywisty ludności ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy wpływ na wskazane powyżej zmiany liczby ludności obszaru funkcjonalnego mają negatywne trendy w tym zakresie obserwowane w samym Chełmie, gdzie co najmniej od 10 lat obserwuje się bardzo niski, a w ostatnich latach ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. W pozostałych dwóch gminach przyrost naturalny również był niski, a w gminie Chełm przez cały badany okres (z wyjątkiem 2007 roku) – nawet ujemny. Znacznie lepiej sytuacja wyglądała tam pod względem salda migracji. Przez większość okresu było ono bowiem w gminie Kamień dodatnie, zaś w gminie Chełm takie pozostawało przez cały czas od 2004 roku.

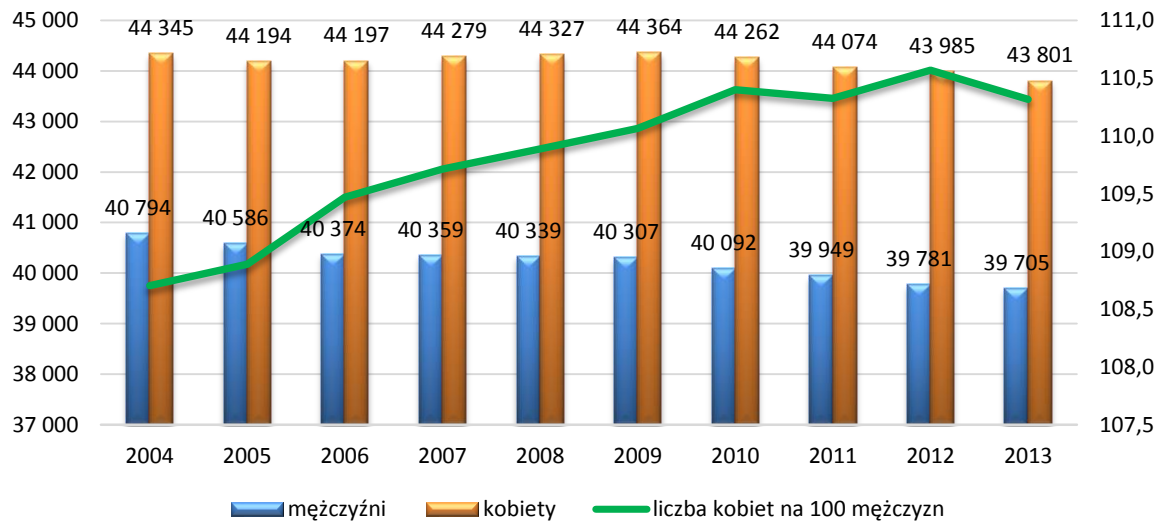
Warto również zwrócić uwagę na kierunki migracji. W latach 2004-2013 z samego Chełma więcej osób wyprowadziło się na wieś niż do miast czy za granicę. Z kolei na terenach gmin wiejskich w tym samym czasie osiedliło się więcej osób zamieszkujących wcześniej tereny miejskie niż inne wsie. W większym stopniu dotyczy to jednak gminy Chełm niż gminy Kamień.

Odzwierciedla to obserwowany w całym kraju trend migracyjny, polegający na wyjeżdżaniu ludności z miast i osiedlaniu się na terenach bezpośrednio do niego przylegających. Tworzone są w ten sposób swoiste suburbia. Można przypuszczać, że takie tendencje obserwowane są również w odniesieniu do Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Stąd spadek liczby mieszkańców obszaru jest mniejszy niż w skali samego miasta.

Należy jednak pamiętać, że zmiana liczby ludności mierzona poziomem przyrostu rzeczywistego, nie oddaje w pełni skali zjawiska wyludniania się ChOF. Zarówno bowiem liczba urodzeń i zgonów, jak i poziom migracji obejmują jedynie liczbę zameldowań i wymeldowań z obszaru, nie zaś faktyczne miejsce zamieszkania. Tymczasem, niejednokrotnie rzeczywiste miejsce pobytu jest inne niż to wskazane w meldunku.

Analiza struktury mieszkańców ze względu na płeć wskazuje na wyraźną przewagę kobiet, które w 2013 roku stanowiły niemal 52,5% ogółu społeczeństwa, co jest odzwierciedleniem krajowej struktury. Wskaźnik feminizacji, oznaczający liczbę kobiet przypadającą na 100 mężczyzn, wyniósł wówczas 110,3 i był o niemal 1,5% wyższy niż w roku 2004.

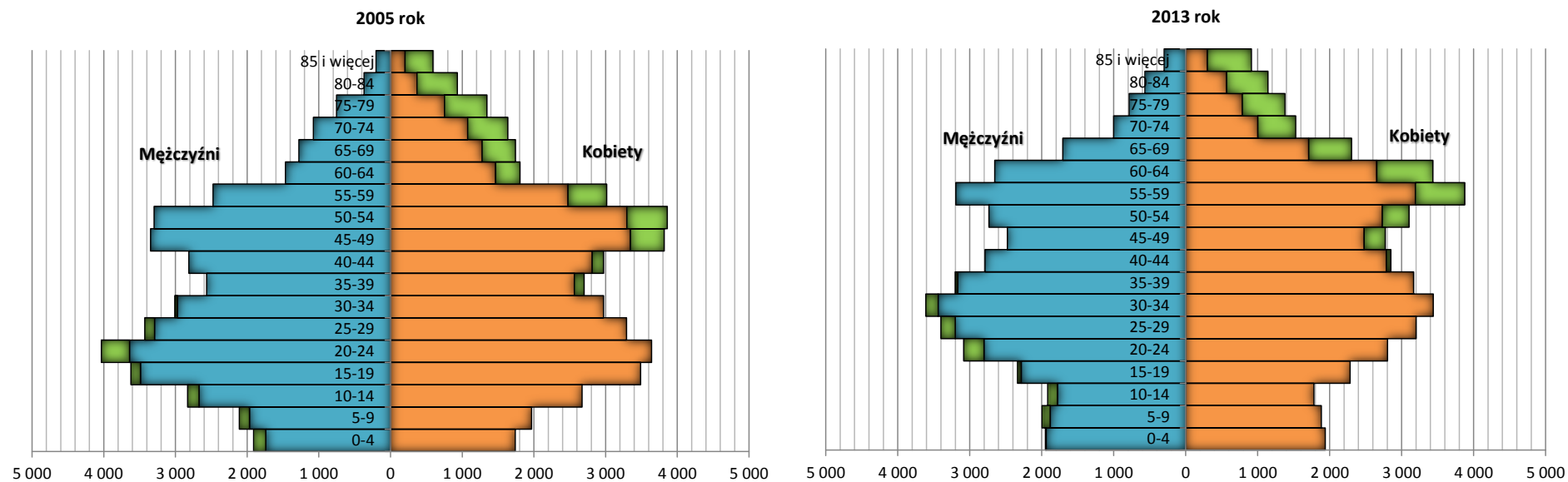
Wykres 3. Struktura ludności ze względu na płeć w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Istotnym problemem, z jakim boryka się Chełmski Obszar Funkcjonalny, jest starzenie się społeczeństwa, przejawiające się rosnącym udziałem osób starszych w ogólnej ludności. Problem ten zobrazowany został na poniższych piramidach wieku.

Wykres 4. Struktura ludności ze względu na wiek i płeć w 2005 oraz w 2013 roku

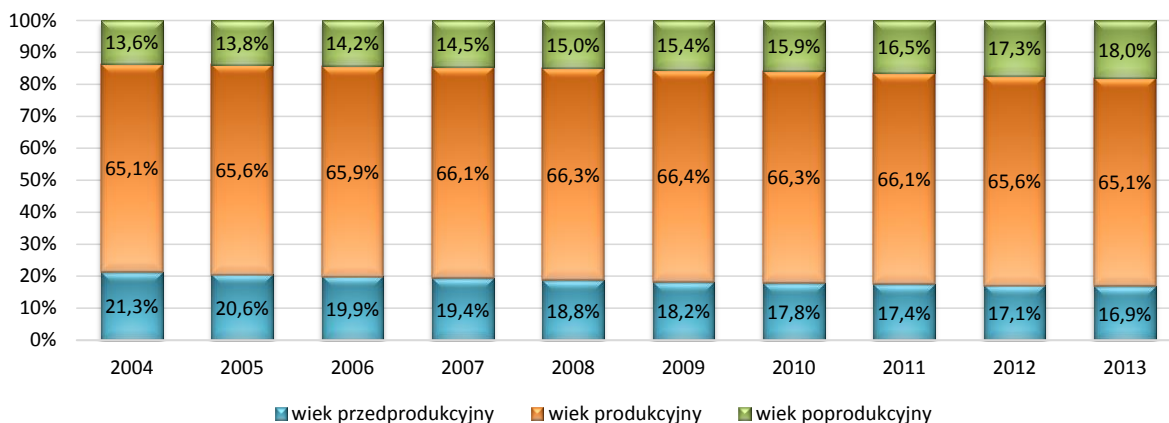
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni zaledwie 8 lat istotnie zmieniła się struktura ludności ze względu na wiek. Jeszcze w 2005 roku dominowały osoby w wieku 20-24 lata, stanowiąc nieco ponad 9% ogółu mieszkańców. Do 2013 roku ich liczba spadła o ponad 23%, pociągając za sobą zmniejszenie się ich udziału w ogóle ludności o 2 pp. Dominującą wówczas grupą wiekową były osoby w wieku 55-59 lat, tj. w wieku przedemerytalnym. Ich udział wyniósł 8,5%, podczas gdy w 2005 roku było to 6,5%.

Na problem starzenia się społeczeństwa wskazuje również analiza struktury ludności ze względu na ekonomiczne grupy wieku.

Wykres 5. Struktura ludności Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego ze względu na ekonomiczne grupy wieku w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym w połączeniu ze spadkiem liczby osób w wieku przed- i produkcyjnym, przyczynia się do istotnego zwiększenia się udziału w ogóle ludności tych pierwszych. Jednocześnie maleje udział osób w wieku przedprodukcyjnym i w 2012 roku był on mniejszy niż odsetek osób w wieku poprodukcyjnym. W 2013 roku ta różnica dodatkowo wzrosła do ponad dwóch punktów procentowych (pp.). Te niekorzystne zmiany powodują zwiększenie obciążenia demograficznego społeczeństwa mierzonego wskaźnikami obciążenia demograficznego.

Tabela 1. Wskaźniki obciążenia demograficznego dla Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,6	52,4	51,7	51,3	50,9	50,7	50,8	51,4	52,4	53,7
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	63,6	67,3	71,3	75,1	79,7	84,7	88,9	94,6	101,2	106,8
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,8	21,1	21,5	22,0	22,6	23,3	23,9	25,0	26,4	27,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy wzrost miał miejsce w przypadku drugiego z prezentowanych wskaźników. W 2013 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym przypadało niemal 107 osób w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy w roku 2004 były to niemal 64 osoby. Istotny wzrost odnotowano również w przypadku ostatniego miernika określającego liczbę osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Jego poziom w tym samym okresie wzrósł o 1/3 – z 20,8 do 27,7.

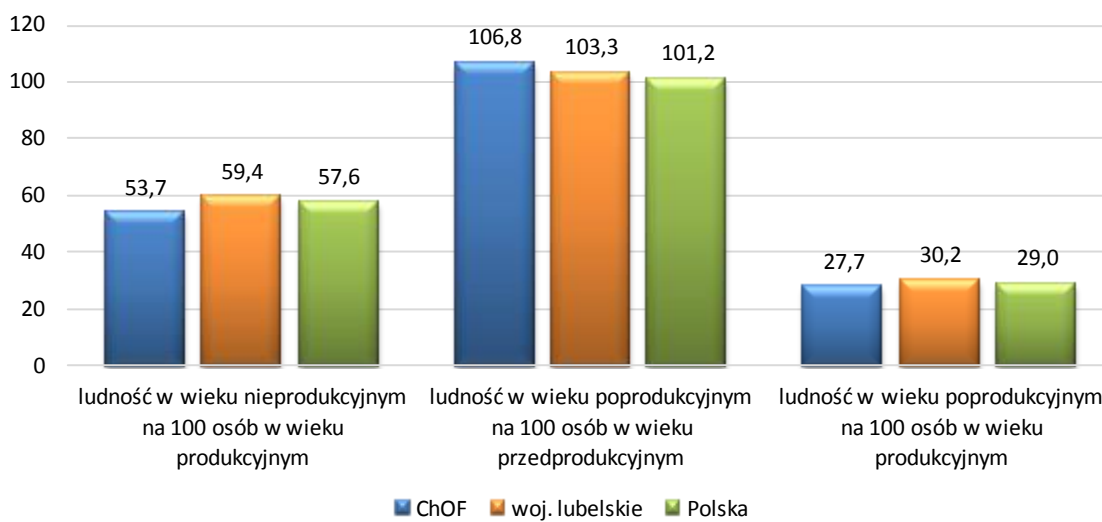
Na takie zmiany struktury demograficznej ludności obszaru funkcjonalnego wpływ mają przede wszystkim zmiany zachodzące w samym Chełmie. W gminach wiejskich problem ten jest bowiem znacznie mniej widoczny. Zarówno w gminie Chełm, jak i w gminie Kamień obserwuje się systematyczny spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogóle społeczeństwa. Jednak udział osób w najstarszej grupie wiekowej wśród wszystkich mieszkańców tylko nieznacznie się waha.

Oznacza to zwiększanie się odsetka mieszkańców w wieku produkcyjnym w ogóle ludności. Konsekwencją tego jest nieznaczny spadek wartości wskaźnika obciążenia demograficznego mierzonego jako liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w obu gminach (z 23,8 w 2004 r. na 22,9 w roku 2013 w przypadku gminy Chełm; z 26 na 24 w tym samym okresie w gminie Kamień). Należy jednak przypuszczać, że w wyniku spadku liczby mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym, także i w tych gminach wiejskich w perspektywie kilku – kilkunastu lat uwidoczną się podobne problemy, jakie obecnie dotyczą miasta.

Poziom wskaźników obciążenia demograficznego dla ChOF odzwierciedla złą sytuację demograficzną obserwowaną zarówno w całym województwie, jak i w kraju.

Wykres 6. Poziom wskaźników obciążenia demograficznego dla ChOF, woj. lubelskiego i dla kraju w 2013 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

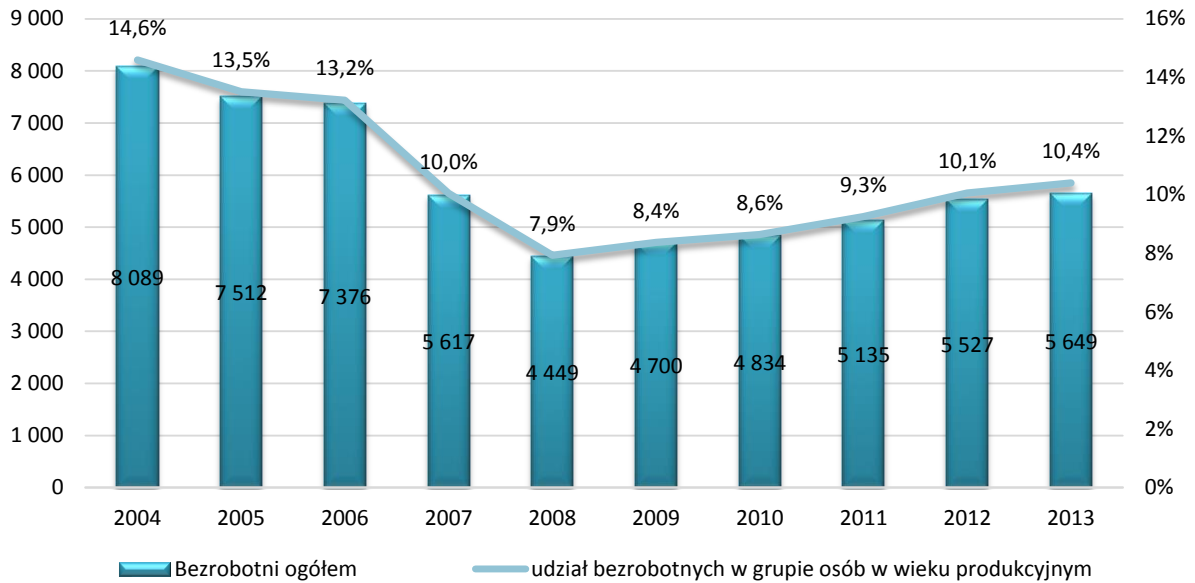
Podsumowując, Chełmski Obszar Funkcjonalny boryka się z problemami demograficznymi, które przejawiają się przede wszystkim spadającą od kilku lat liczbą ludności. Pewnym pozytywem jest to, że nie jest to zjawisko odosobnione w kraju i warto zaznaczyć, że jego skala nie jest większa niż w wielu innych obszarach kraju, czy w całym kraju.

Liczba ludności ChOF faktycznie zmniejszała się w ostatnich latach, ale należy mieć na uwadze, że oficjalne dane dotyczące ludności bazują na liczbie zameldowanych, a nie na liczbie faktycznie zamieszkałych, mogą więc nie odzwierciedlać dokładnie prawdziwej sytuacji demograficznej. Starzenie się społeczeństwa ChOF jest konsekwencją niskiego przyrostu naturalnego i również stanowi odzwierciedlenie ogólnie panującej sytuacji w kraju.

B. Rynek pracy

Na koniec 2013 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Chełmie zarejestrowanych było 5.649 bezrobotnych mieszkających na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego, tj. o 2,2% więcej niż rok wcześniej.

Wykres 7. Poziom bezrobocia w ChOF w latach 2004-2013

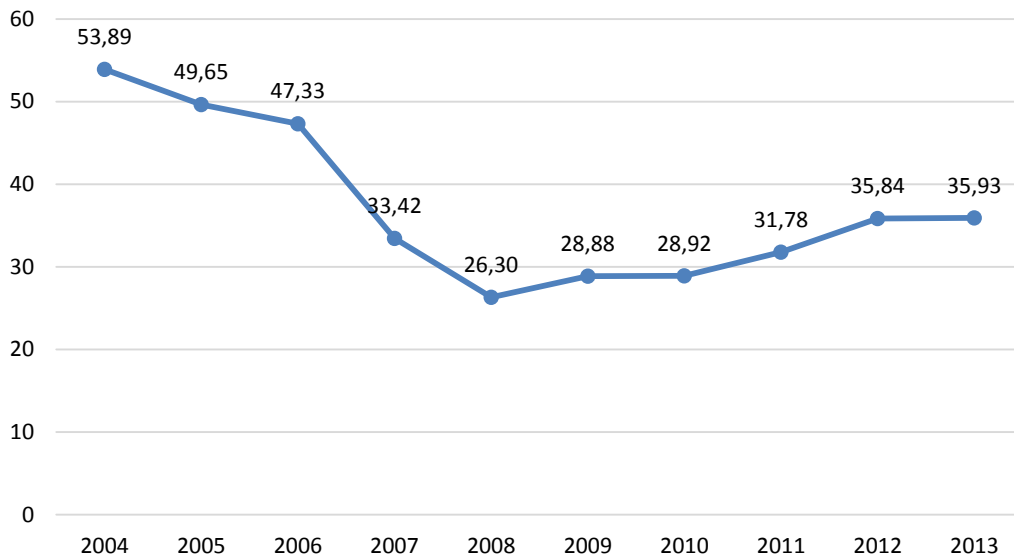

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Po istotnym spadku zarówno liczby bezrobotnych, jak i ich udziału w grupie osób w wieku produkcyjnym w latach 2005-2008, od 2009 odnotowuje się systematyczny wzrost obu tych wielkości. Na koniec 2013 roku co dziesiąta osoba w wieku produkcyjnym zamieszkująca teren ChOF była bezrobotna.

Zmiany te świadczą o pogarszającej się sytuacji na rynku pracy obszaru funkcjonalnego, na co wskazuje również kształtowanie się wielkości wskaźnika określającego liczbę bezrobotnych przypadającą na 100 pracujących.

Wykres 8. Liczba bezrobotnych na 100 pracujących w ChOF w latach 2004-2013

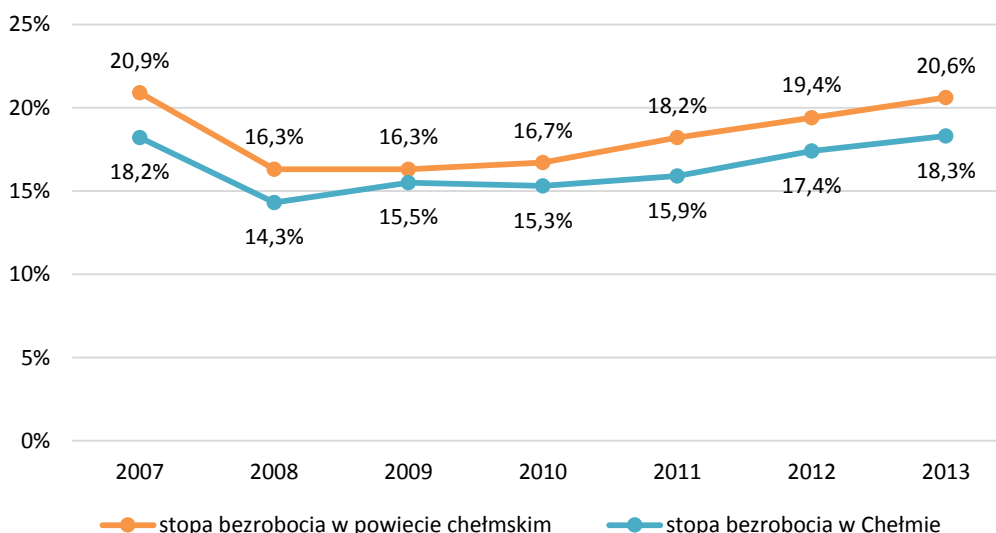

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Po początkowym znacznym spadku wielkości tego wskaźnika, od 2009 roku obserwuje się jego stały wzrost. Na koniec 2013 roku wyniósł 35,93.

Najpopularniejszym miernikiem charakteryzującym sytuację na rynku pracy jest jednak stopa bezrobocia, oznaczająca udział bezrobotnych wśród aktywnych zawodowo. Także zmiany tego wskaźnika w Chełmie oraz w powiecie chełmskim świadczą o rosnącym od 2009 roku poziomie bezrobocia, a tym samym o coraz gorszej sytuacji na chełmskim rynku pracy. Ma to bezpośrednie przełożenie na sytuację obserwowaną w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym.

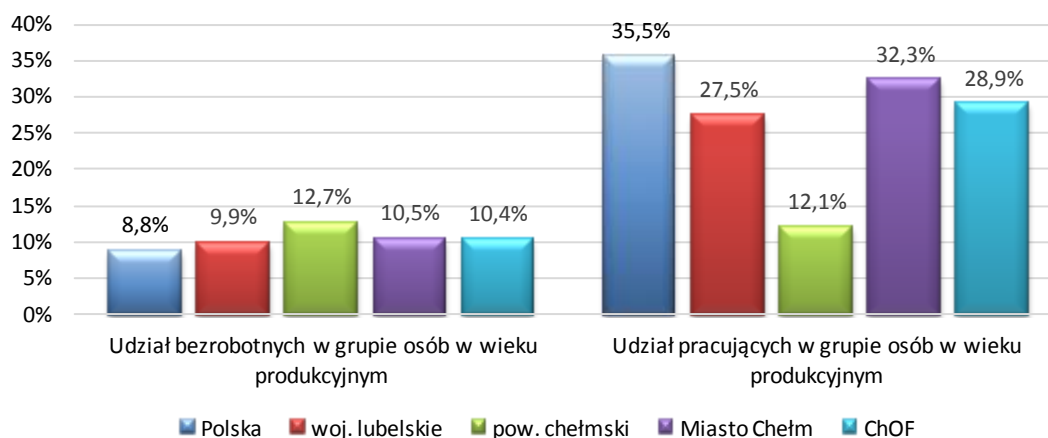
Wykres 9. Stopa bezrobocia w Chełmie i powiecie chełmskim w latach 2007-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Chełmie

Stopa bezrobocia w powiecie chełmskim przez cały analizowany okres była wyższa niż stopa bezrobocia odnotowana w Chełmie. Oznacza to, że sytuacja na rynku pracy powiatu chełmskiego jest gorsza niż w Chełmie. Jednocześnie zarówno Chełm, jak i powiat chełmski charakteryzuje wyższy niż w województwie lubelskim czy kraju poziom bezrobocia. Przekłada się to także na wskaźniki osiągnięte w obszarze funkcjonalnym.

Wykres 10. Udział bezrobotnych i pracujących w grupie osób w wieku produkcyjnym w ChOF, w Chełmie, powiecie chełmskim, województwie lubelskim i w kraju (stan na 31 XII 2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuację na rynku pracy Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego określić można jako porównywalną do sytuacji obserwowanej w całym regionie, ale jednocześnie gorszą niż w kraju.

Przez cały okres 2004-2013 w gorszej sytuacji na rynku pracy były kobiety. Dominowały one wśród bezrobotnych. Większy był także odsetek bezrobotnych wśród kobiet w wieku produkcyjnym niż miało to miejsce w przypadku mężczyzn.

Tabela 2. Struktura bezrobotnych mieszkańców ChOF według płci w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Bezrobotni ogółem, w tym:	8 089	7 512	7 376	5 617	4 449	4 700	4 834	5 135	5 527	5 649
<i>mężczyźni</i>	3 935	3 454	3 267	2 291	1 727	2 185	2 230	2 265	2 594	2 690
<i>kobiety</i>	4 154	4 058	4 109	3 326	2 722	2 515	2 604	2 870	2 933	2 959
udział bezrobotnych w grupie osób w wieku produkcyjnym	14,6%	13,5%	13,2%	10,0%	7,9%	8,4%	8,6%	9,3%	10,1%	10,4%
<i>wśród mężczyzn</i>	14,1%	12,4%	11,7%	8,1%	6,1%	7,7%	7,8%	8,0%	9,2%	9,6%
<i>wśród kobiet</i>	15,0%	14,7%	14,8%	12,0%	9,8%	9,1%	9,5%	10,6%	11,0%	11,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ogólna liczba pracujących mieszkańców obszaru funkcjonalnego na koniec 2013 roku wynosiła ponad 15,7 tys. i była wyższa niż w roku 2004 o 4,7%, ale jednocześnie o 7% niższa niż w 2008 roku, kiedy osiągnęła najwyższą wartość. W ostatnim roku analizy pracujący stanowili 29% ogółu mieszkańców obszaru w wieku produkcyjnym. Wśród kobiet odsetek ten był wyższy niż miało to miejsce w przypadku mężczyzn.

Tabela 3. Struktura pracujących mieszkańców ChOF według płci w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pracujący ogółem, w tym:	15 009	15 131	15 585	16 805	16 918	16 274	16 714	16 157	15 422	15 721
<i>mężczyźni</i>	7 277	7 262	7 628	8 381	8 245	7 962	8 170	7 715	7 107	7 318
<i>kobiety</i>	7 732	7 869	7 957	8 424	8 673	8 312	8 544	8 442	8 315	8 403
udział pracujących w grupie osób w wieku produkcyjnym	27,1%	27,2%	27,9%	30,0%	30,2%	29,0%	29,9%	29,1%	28,1%	28,9%
<i>wśród mężczyzn</i>	26,2%	26,0%	27,3%	29,7%	29,0%	27,9%	28,6%	27,1%	25,1%	26,0%
<i>wśród kobiet</i>	28,0%	28,4%	28,6%	30,4%	31,3%	30,1%	31,2%	31,2%	31,2%	32,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podsumowując, bezrobocie pozostaje dla Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego istotnym problemem natury gospodarczej i społecznej. Skutkuje ono bowiem obserwowanymi co najmniej od dekady niekorzystnymi trendami migracyjnymi, co z kolei wpływa na zmniejszanie się liczby mieszkańców obszaru oraz starzenie się społeczeństwa. Ważnym zadaniem samorządów lokalnych na najbliższe lata będzie zatem podejmowanie działań skierowanych na stymulowanie rynku pracy poprzez wspieranie inwestycji, rozwój przedsiębiorczości i promocję zatrudnienia.

3. Sfera gospodarcza

A. Podmioty gospodarcze

Chełm zawsze był ważnym ośrodkiem handlu, rzemiosła i przemysłu. Obecnie dominującym sektorem gospodarki w mieście jest handel.

Na terenie ChOF zlokalizowanych jest 6.839 podmiotów gospodarczych, z czego ponad 96% stanowią podmioty działające w sektorze prywatnym. Dodatkowo ich liczba na przestrzeni ostatniej dekady wzrosła niemal o 10%. Wśród podmiotów prywatnych dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, a ich liczba w latach 2004-2013 uległa zwiększeniu o blisko 5%. Znacznie wzrosła liczba spółek handlowych, spółek z udziałem kapitału zagranicznego, fundacji oraz

stowarzyszeń i organizacji społecznych, przy czym największy, bo 150% wzrost odnotowano wśród fundacji.

Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
podmioty gospodarki narodowej ogółem	6 214	6 074	6 062	6 244	6 289	6 468	6 728	6 616	6 758	6 839	10,06%	1,20%
sektor publiczny ogółem, w tym:	210	206	195	252	250	248	249	250	252	250	19,05%	-0,79%
<i>państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego</i>	174	168	159	160	161	157	156	158	158	156	-10,34%	-1,27%
<i>spółki handlowe</i>	8	9	9	9	9	9	9	9	9	9	12,50%	b.z.
Sektor prywatny ogółem, w tym:	6 004	5 868	5 867	5 992	6 039	6 220	6 479	6 366	6 506	6 589	9,74%	1,28%
<i>osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą</i>	4 980	4 816	4 781	4 863	4 901	5 055	5 264	5 142	5 188	5 228	4,98%	0,77%
<i>spółki handlowe</i>	347	360	365	379	384	398	417	420	443	474	36,60%	7,00%
<i>spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego</i>	38	42	44	44	48	51	58	61	67	74	94,74%	10,45%
<i>spółdzielnie</i>	54	53	52	51	49	50	49	50	50	52	-3,70%	4,00%
<i>fundacje</i>	12	16	17	18	19	19	21	25	28	30	150,00%	7,14%
<i>stowarzyszenia i organizacje społeczne</i>	135	150	158	168	178	183	187	192	201	210	55,56%	4,48%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnik przedsiębiorczości w ChOF na koniec 2013 roku wyniósł 819 podmiotów zarejestrowanych na 10 tys. ludności, tj. o ponad 7% więcej niż w roku 2009. Ta pozytywna zmiana ma swoje źródła jednak nie tylko w odnotowanym w tym okresie wzroście liczby podmiotów gospodarczych, ale także w spadku liczby mieszkańców. Odzwierciedla ona ponadto tendencje obserwowane w całym kraju i regionie.

Porównując wartość tego wskaźnika z danymi uzyskanymi dla kraju i województwa można zauważyć, iż liczba podmiotów na 10 tys. ludności jest na terenie ChOF większa niż w regionie (787), jednak znacznie niższa niż w kraju (1 057). Warto jednak zauważyć, że od 2011 roku wartość tego wskaźnika systematycznie rośnie.

Tabela 5. Wskaźnik przedsiębiorczości na terenie ChOF, województwa i kraju w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Polska	981	1 015	1 004	1 032	1 057
woj. lubelskie	724	753	746	767	787
ChOF	764	798	787	807	819
Miasto Chełm	825	862	849	865	876
Gmina Chełm	561	602	609	640	660
Gmina Kamień	387	413	395	437	453

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza podmiotów gospodarczych według sekcji PKD 2007 wykazała, iż najwięcej podmiotów (1 990) działa w sekcji G *Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle*, stanowiąc niemal 30% ogółu podmiotów wpisanych do rejestru REGON. Niemal 12%

podmiotów gospodarczych (803) w ChOF prowadzi działalność w sekcji F *Budownictwo*. Na trzecim miejscu pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych znalazły się przedsiębiorstwa działające w sekcji H *Transport i gospodarka magazynowa*. W 2013 roku zarejestrowane były 533 tego typu podmioty i stanowiły one niemal 8% ogółu podmiotów wpisanych do rejestru REGON.

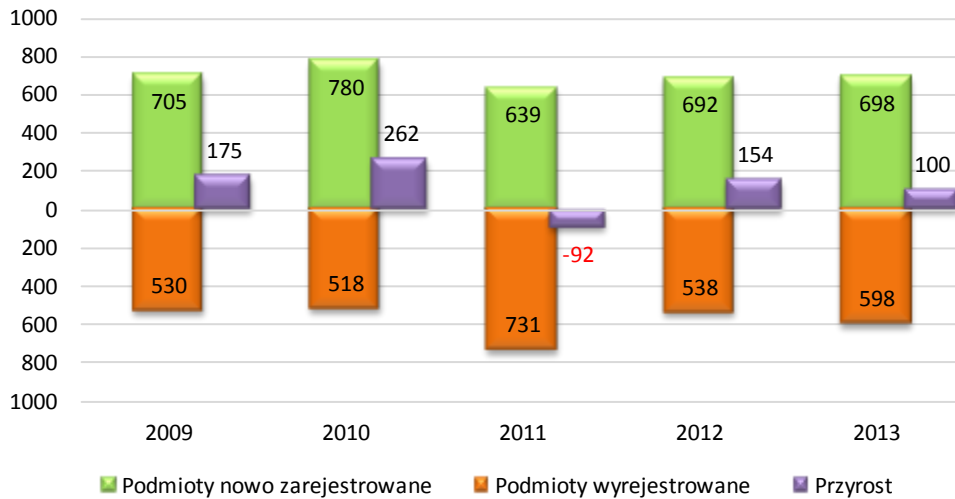
Tabela 6. Struktura podmiotów gospodarki narodowej na terenie ChOF według sekcji PKD 2007 w latach 2009-2013

Wyszczególnienie		2009	2010	2011	2012	2013	udział
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	74	78	79	73	75	1,10%
B	Górnictwo i wydobywanie	5	7	10	12	14	0,20%
C	Przetwórstwo przemysłowe	436	452	449	463	469	6,85%
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	6	5	4	6	8	0,12%
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	7	15	17	20	17	0,25%
F	Budownictwo	690	757	762	794	803	11,73%
G	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	2 053	2 091	1 979	1 985	1 990	29,08%
H	Transport i gospodarka magazynowa	522	535	535	540	533	7,79%
I	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	219	209	195	188	180	2,63%
J	Informacja i komunikacja	82	100	106	98	104	1,52%
K	Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	280	270	242	241	245	3,58%
L	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	299	315	323	333	336	4,91%
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	441	484	494	505	514	7,51%
N	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	127	120	129	136	142	2,08%
O	Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	36	36	38	38	38	0,56%
P	Edukacja	252	263	264	309	315	4,60%
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	385	421	425	439	444	6,49%
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	123	116	113	121	118	1,72%
S i T	Pozostała działalność	431	455	454	460	498	7,28%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2009-2013 zarejestrowane zostały 3 584 nowe podmioty gospodarcze. W tym samym czasie wypisanych z rejestru REGON zostało 2 995 podmiotów. Oznacza to, że ogólna liczba podmiotów uległa zwiększeniu. Tylko w roku 2011 liczba podmiotów wyrejestrowanych była wyższa (o 92) niż liczba podmiotów nowo zarejestrowanych.

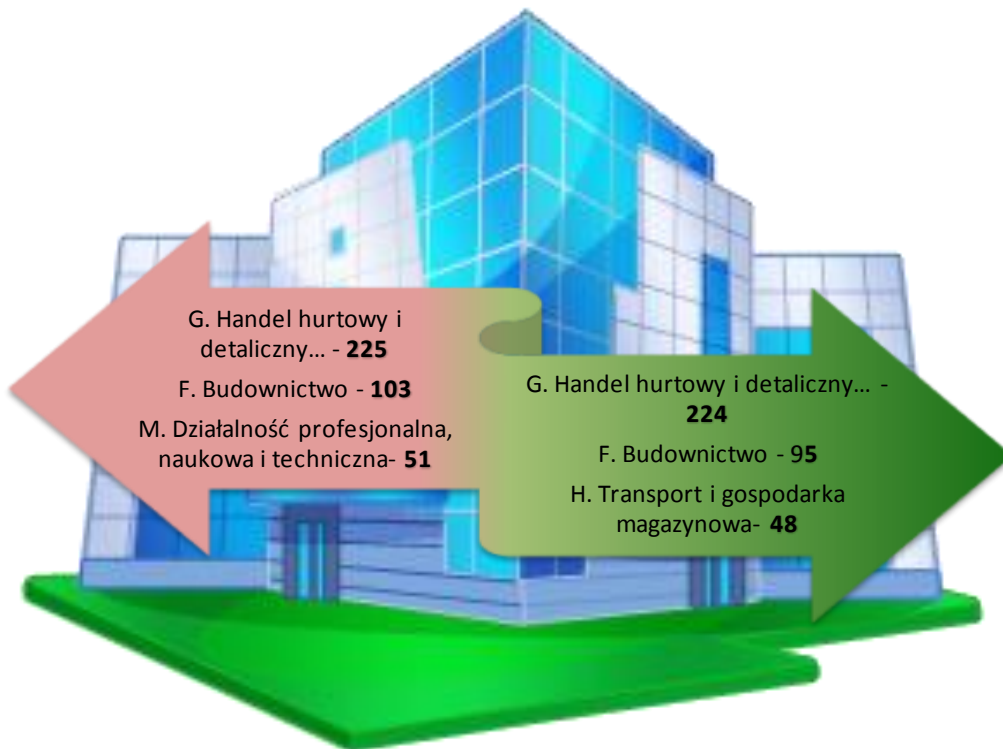
Wykres 11. Liczba nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na terenie ChOF w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2013 najwięcej podmiotów zarówno zarejestrowanych, jak i wyrejestrowanych zostało w dwóch najliczniejszych sekcjach, tj. G oraz F.

Rysunek 2. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na terenie ChOF w 2013 roku według sekcji PKD 2007 (3 najwyższe wartości)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

B. Atrakcyjność inwestycyjna Chełma i Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego

Chełmski Obszar Funkcjonalny jest atrakcyjny dla obecnych i potencjalnych przedsiębiorców. Decyduje o tym m.in. położenie w sąsiedztwie granicy polsko-ukraińskiej oraz drogowego i kolejowego przejścia granicznego Dorohusk-Jagodzin (ok. 26 km od Chełma) oraz w niewielkiej odległości od granicy polsko-białoruskiej (50 km do Włodawy/planowane drogowe przejście graniczne Włodawa-Tomaszówka/, ok. 112 km do drogowego i kolejowego przejścia Terespol-Brześć).

Gminy tworzące ChOF mają ponadto dogodne połączenia komunikacyjne z resztą kraju – zarówno drogowe (droga krajowa S12 Warszawa-Kijów, stanowiąca część europejskiej trasy łącznikowej E373 Lublin-Kowel-Kijów), jak i kolejowe (linia kolejowa nr 7 Warszawa Wschodnia Osobowa-Dorohusk, linia kolejowa nr 81 Chełm-Włodawa). Na terenie gminy Chełm, po północnej stronie miasta, planowana jest budowa obwodnicy³, która pozwoli ominąć miasto Chełm i bezkolizyjnie dotrzeć do przejścia granicznego w Dorohusku.

Ponadto przez obszar ChOF przebiega szerokotorowa linia nr 63 Dorohusk-Zawadówka (miejscowość położona w gminie Chełm po zachodniej stronie miasta Chełm), która umożliwi transport towarów na teren krajów byłego ZSRR bez kosztownego i czasochłonnego przeładunku/zmiany wózków jezdnych. Linia ta w ostatnich latach przechodziła szereg modernizacji, w wyniku których zwiększył się dopuszczalny nacisk na oś oraz nośność mostu granicznego w Dorohusku (dzięki czemu dopuszczono wjazd na teren Polski wagonów szerokotorowych z pełnym obciążeniem obowiązującym na terenie Kolei Ukraińskich). Na terenie ChOF istnieje terminal przeładunkowy, umożliwiający przenoszenie ładunków z wagonów na samochody i na odwrót. Ponadto uruchomiono dotąd zamknięte trzy tory na stacji granicznej. Na odgałęziającej się ze stacji bocznicy Daniel wykonano naprawę główną toru pod główną rampą rozładunkową. Wybudowano również nowy tor do kolejnego terminala, gdzie dokonywanych jest wiele przeładunków towarów.

Wzmocnieniem atrakcyjności obszaru może stawać się także w przyszłości położenie w pobliżu kolejnego z sąsiadów Polski – Białorusi. O ile obecnie oddziaływanie wymiany handlowej z tym krajem nie jest jeszcze bardzo wyraźne, o tyle w przypadku realizacji odbudowy mostu kolejowego na Bugu we Włodawie wymiana osób i towarów powinna gruntownie wzmocnić pozycję subregionu.

ChOF ma do zaoferowania uzbrojone, dobrze skomunikowane tereny inwestycyjne. Północna część Chełma stanowi obszar przemysłowo-składowy, szczególnie licznie związany z drogowym i kolejowym przejściem granicznym w Dorohusku. Tereny należące do tej części miasta są przeznaczone na działalność w zakresie budownictwa, handlu i usług, magazynowania i produkcji.

Dostępne są na nim uzbrojone tereny inwestycyjne, szczególnie zlokalizowane w okolicy Rampy Brzeskiej, w tym ok. 6 ha terenów przy ul. Hutniczej, należących do podstrefy Chełm Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec. Obszar ten jest niemal w pełni uzbrojony, zlokalizowany w pobliżu międzynarodowej linii kolejowej E7 i międzynarodowej drogi E373.

Należy jednak pamiętać, że w ostatnich latach nastąpiło masowe tworzenie stref ekonomicznych na terenie całej Polski (31.12.2013 roku w Polsce strefy ekonomiczne funkcjonowały w 151 miastach i 217 gminach, do dnia 02.02.2015 roku rozszerzyły się do 166 miast i 234 gmin), więc sam fakt jej istnienia nie stanowi tak dużego atutu jak jeszcze przed kilkoma laty.

---

³ Obwodnica Chełma została umieszczona na 1. miejscu rezerwowej listy obwodnic w „Programie budowy dróg krajowych na lata 2014-2020”

Istotne jest to, aby do stref przyciągać nowy kapitał, gdyż często do nowo utworzonych stref przenoszą się zakłady funkcjonujące w danej gminie w celu skorzystania z ulg podatkowych. Takie działanie poprawia wyniki przedsiębiorstw, nie tworząc nowych miejsc pracy dla mieszkańców i zmniejszając dochody podatkowe gminy (udział w podatkach dochodowych). Sukcesem w przypadku strefy ekonomicznej jest nie samo wypełnienie strefy, lecz przyciągnięcie nowych inwestorów.

Kluczowym czynnikiem przesądającym o przyciągnięciu inwestorów są, poza warunkami do inwestowania, działania ukierunkowane na aktywne poszukiwanie i zachęcanie do podjęcia inwestycji. Ważną rolę w perspektywach rozwoju ChOF odgrywają również plany budowy w sąsiednich gminach Rejowiec i Siedliszcze kopalni węgla kamiennego eksploatujących zasoby złoża Chełm II Lubelskiego Zagłębia Węglowego. Lokalizacja ta daje nadzieję na ulokowanie na terenie ChOF przedsiębiorstw współpracujących z kopalniami, ale nie daje takiej gwarancji.

C. Instytucje otoczenia biznesu

W Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym działa wiele podmiotów zaliczanych do tzw. instytucji otoczenia biznesu. Co oczywiste, są one zwykle zlokalizowane na terenie miasta Chełm; ponadto większość z nich działa jedynie na terenie miasta; tylko część z nich obejmuje swoim zasięgiem gminę Chełm i gminę Kamień.

Wśród instytucji otoczenia biznesu funkcjonujących na terenie ChOF znajdują się:

- Agencja Rozwoju Lokalnego w Chełmie – Oddział Lubelskiej Fundacji Rozwoju,
- Cech Rzemiosł Różnych,
- Chełmskie Stowarzyszenie Kupieckie,
- Lubelski Klub Biznesu, oddział Chełm,
- Związek Kupców Bazarowych,
- Chełmskie Towarzystwo Samorządowe,
- Chełmskie Stowarzyszenie Samorządowe,
- Centrum Aktywizacji Młodych,
- Stowarzyszenie Producentów Roślin Ogrodniczych,
- Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Chełmie,
- Stowarzyszenie PASMO – Aktywni i Bezrobotni,
- Lubelskie Stowarzyszenie Przedsiębiorców Rozwoju i Aktywizacji Aurora,
- Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „Triada”,
- Lubelska Izba Rolnicza o/ Zamiejscowy Chełm,
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemi Chełmskiej”.

D. Turystyka i rekreacja

Na atrakcyjność turystyczną Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego wpływa przede wszystkim położenie na terenach bogatych w walory przyrodniczo-krajobrazowe. Obszar oferuje wiele atrakcji dla miłośników aktywnego wypoczynku, m.in. wycieczki piesze i rowerowe, jazdę konno czy spływy kajakowe. Potencjał turystyczny tworzą ponadto liczne obiekty zabytkowe. Do dyspozycji turystów oddana jest również bogata baza noclegowo-gastronomiczna.

Infrastruktura turystyczna

W roku 2013 na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadziło 8 turystycznych obiektów noclegowych podlegających klasyfikowaniu przez GUS, w tym 3 hotele, 2 obiekty hotelowe

oraz 1 schronisko młodzieżowe. Niemal wszystkie obiekty zlokalizowane są w mieście Chełm, gmina Chełm dysponuje 1 obiektem, zaś w gminie Kamień funkcjonuje żaden taki obiekt. Turystyczne obiekty noclegowe uwzględniane przez Główny Urząd Statystyczny prowadzone na terenie ChOF posiadają łącznie 554 miejsca noclegowe. Poza obiektami wymienionymi w tabeli istnieją na terenie każdej z gmin również inne obiekty, przede wszystkim prowadzące działalność agroturystyczną.

Tabela 7. Liczba turystycznych obiektów noclegowych na terenie ChOF w latach 2012-2013

Wyszczególnienie	2012		2013	
	liczba obiektów	liczba miejsc noclegowych	liczba obiektów	liczba miejsc noclegowych
hotele	3	194	3	196
inne obiekty hotelowe	2	232	2	214
szkolne schroniska młodzieżowe	1	49	1	49
pozostałe obiekty niesklasyfikowane	3	129	2	95
Ogółem	9	604	8	554

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W okresie 2004-2013 liczba obiektów noclegowych ulegała niewielkim zmianom. Najwięcej obiektów funkcjonowało w roku 2004, najmniej zaś w latach 2008-2009. Mimo iż liczba obiektów była w roku 2013 mniejsza niż w roku 2004, liczba miejsc noclegowych uległa zwiększeniu. Na jeden obiekt noclegowy przypadało średnio 69 miejsc, o 18 więcej niż w początkowym okresie analizy.

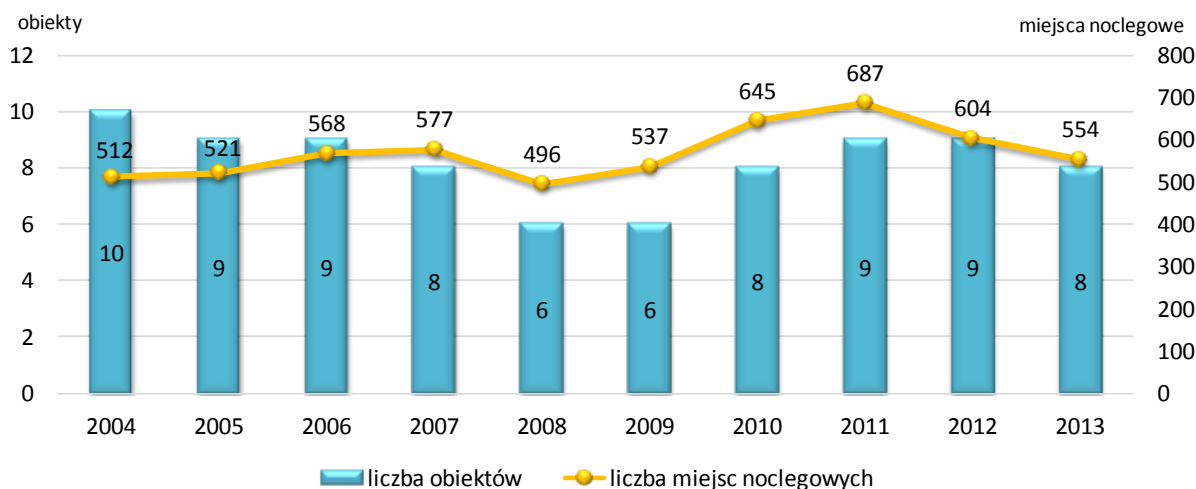
Tabela 8. Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
liczba obiektów	10	9	9	8	6	6	8	9	9	8
liczba miejsc noclegowych	512	521	568	577	496	537	645	687	604	554
liczba miejsc noclegowych na 1 obiekt	51,20	57,89	63,11	72,13	82,67	89,50	80,63	76,33	67,11	69,25

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Graficznie dane z tabeli przedstawione zostały na poniższym wykresie.

Wykres 12. Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe na terenie ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych

Z noclegów na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego skorzystało w 2013 roku niemal 26 tys. osób, o 7% więcej niż w roku 2004 i o niemal 16% więcej niż w roku poprzednim. Wśród osób korzystających z noclegów znalazło się 5,6 tys. turystów zagranicznych. Turyci z zagranicy stanowili niemal 22% ogólnej liczby korzystających z noclegów. W roku 2013 na terenie gmin ChOF udzielono 61,8 tys. noclegów, w tym 17,1 tys. (28%) stanowiły noclegi udzielone turystom-obcokrajowcom. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba noclegów udzielonych turystom z zagranicy zwiększyła się niemal o 60%. W analizowanym okresie zwiększeniu uległ również czas pobytu turystów na terenie gmin ChOF.

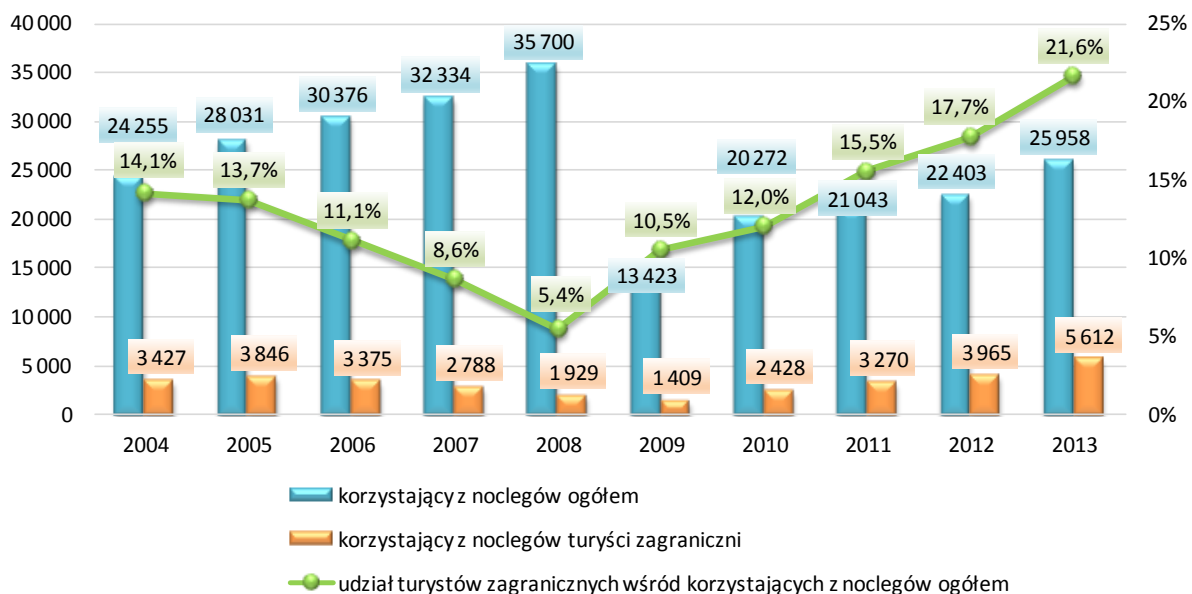
Tabela 9. Noclegi udzielone na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Korzystający z noclegów ogółem	24 255	28 031	30 376	32 334	35 700	13 423	20 272	21 043	22 403	25 958
w tym: turyści zagraniczni	3 427	3 846	3 375	2 788	1 929	1 409	2 428	3 270	3 965	5 612
Udzielone noclegi ogółem	39 332	45 198	55 206	60 198	61 100	23 557	41 845	39 985	38 825	61 792
w tym: turystom zagranicznym	5 618	6 150	4 982	6 066	7 413	2 164	3 964	4 916	5 314	17 122
Udział turystów zagranicznych wśród korzystających z noclegów	14,1%	13,7%	11,1%	8,6%	5,4%	10,5%	12,0%	15,5%	17,7%	21,6%
Udział noclegów udzielonych turystom zagranicznym w ogólnej liczbie noclegów	14,3%	13,6%	9,0%	10,1%	12,1%	9,2%	9,5%	12,3%	13,7%	27,7%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dokonując porównania danych dotyczących turystyki w gminach na przestrzeni ostatnich 10 lat można zaobserwować, iż w okresie 2004-2008 liczba osób korzystających z noclegów oraz liczba udzielonych noclegów ulegały systematycznemu wzrostowi, a w roku 2008 osiągnęły najwyższe wartości. W kolejnych latach nastąpił wyraźny spadek zainteresowania wypoczynkiem na terenie obszaru funkcjonalnego, zaś liczba korzystających z noclegów w roku 2009 zmniejszyła się aż o 62% w porównaniu z rokiem wcześniejszym. Ponowny wzrost liczby osób korzystających z noclegów nastąpił w roku 2010, jednak zmiana ta była znacznie mniejsza.

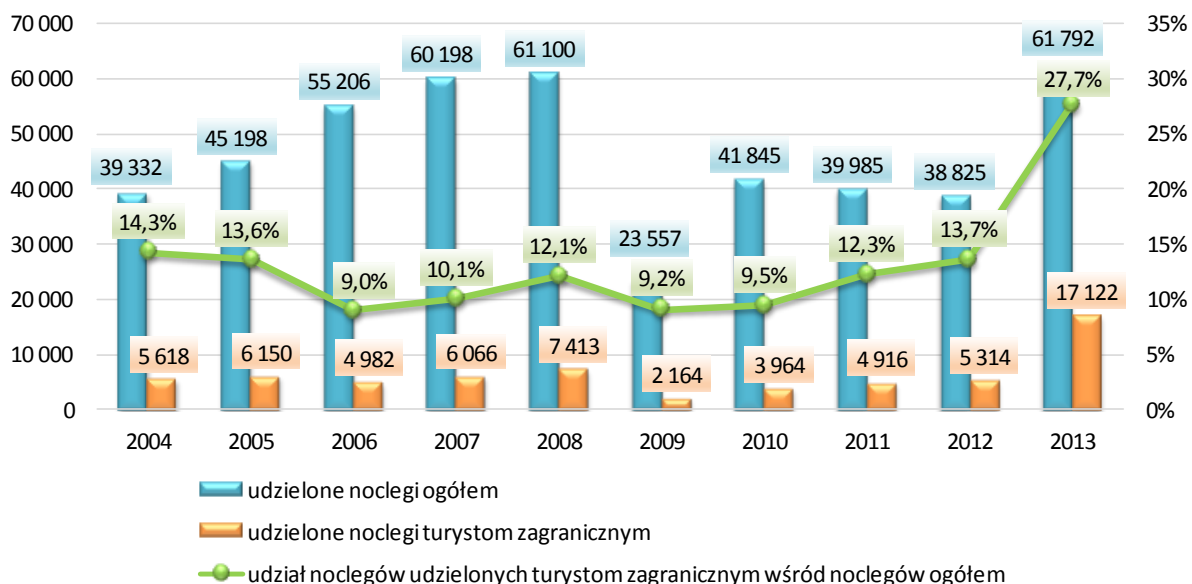
Wykres 13. Korzystający z noclegów na terenie ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie zwiększyło się zainteresowanie wypoczynkiem na terenie ChOF wśród turystów z zagranicy. Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów wzrosła aż o 64% (z 3,4 tys. w roku 2004 do 5,6 tys. w roku 2013). Dynamicznemu wzrostowi uległa również liczba noclegów udzielonych turystom z zagranicy, na przestrzeni lat 2004-2013 odnotowano ponad trzykrotne zwiększenie tej wartości. Udział noclegów udzielonych turystom zagranicznym w ogólnej liczbie noclegów zwiększył się w ciągu ostatnich lat z 14% do 28%. Świadczy to o zwiększającym się potencjale rozwoju rynku noclegów dla turystów zagranicznych, co jest zjawiskiem korzystnym.

Wykres 14. Liczba udzielonych noclegów na terenie ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Atrakcje turystyczne

Wśród największych atrakcji turystycznych Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego znalazły się:

- Chełmskie Podziemia Kredowe (miasto Chełm),
- zabytki i atrakcje architektoniczne,
- Poleski Szklak Konny (gmina Chełm),
- zalew Żółtańce i Staw (gmina Chełm)
- zbiornik w Natalinie (gmina Kamień),
- ścieżka rowerowe doliną rzeki Uherki, (miasto i Gmina Chełm)

Chełmskie Podziemia Kredowe

To zabytkowe „kopalnie kredy”, które powstawały przez setki lat pod miejską zabudową Chełma. Podziemne korytarze tworzyły się w wyniku eksploatacji pokładów tego surowca na przestrzeni kilkuset lat. Wydobywanie kredy przez chełmskich mieszczan odbywało się w sposób przypadkowy, dzięki temu doszło do wytworzenia kredowych labiryntów, które zachowały się do dziś. Działalność wydobywczą zakończono w XIX wieku, gdy podziemne przejścia zaczęły zagrażać bezpieczeństwu mieszkańców miasta. W latach 70. przystosowano je do potrzeb turystycznych i udostępniono zwiedzającym. Do dziś stanowią one unikatową atrakcję turystyczną. Obecny kształt podziemna trasa uzyskała w 1985 roku. Niemal dwa kilometry kredowych korytarzy turyści mogą zwiedzać w czasie 50-minutowej wędrowki urozmaiconej licznymi ekspozycjami o charakterze archeologicznym, geologicznym i historycznym. Dodatkową atrakcją dla zwiedzających jest możliwość spotkania

z Duchem Bieluchem, który według legendy zamieszkuje chełmskie podziemia i strzeże ukrytych w nich skarbów. W roku 1994 Kopania Kredy została wpisana do rejestru zabytków jako unikatowa pozostałość górnictwa.

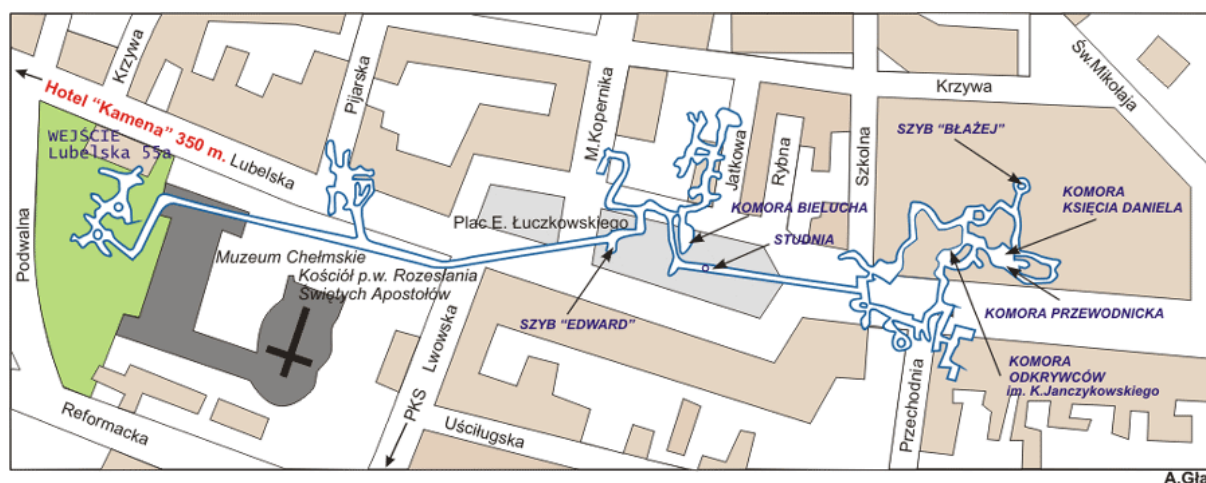
Fotografia 1. Duch Bieluch w Chełmskich Podziemiach Kredowych

Źródło: <http://www.chelm.pl/www/kultura/index.php/turystyka/podziemia-kredowe>

Chełmskie Podziemia Kredowe wybrane zostały przez Lubelską Regionalną Organizację Turystyczną markowym produktem turystycznym miasta Chełm oraz jednym z głównych produktów turystycznych Ziemi Chełmskiej⁴. Stanowią one atrakcję turystyczną miasta, której celem jest wypromowanie Chełma oraz wzrost liczby turystów zarówno z kraju, jak i z zagranicy.

Rysunek 3. Plan trasy turystycznej Chełmskich Podziemi Kredowych

Źródło: <http://www.itchem.pl/>

⁴ Plan Rozwoju Turystyki i współpracy międzyregionalnej Powiatu Chełmskiego i Miasta Chełm na lata 2010-2015

Zabytki i atrakcje architektoniczne

Pałac w Srebrzyszczu (gmina Chełm)

Zlokalizowany w miejscowości Srebrzyszcze pałac jest budowlą barkową powstałą w XVII wieku. Pierwotnie stanowił on obronną siedzibę rodu Serebryskich. W kolejnym wieku przebudowany przez Józefa Łopuskiego, prawdopodobnie według projektu Pawła Fontany. Pałac jest budowlą murowaną na planie prostokąta. Wewnątrz obiektu na szczególną uwagę zasługują późnobarokowe kominki oraz XIX-wieczne piece. Wokół budowli rozciąga się park w formie ogrodu włoskiego. Obecnie na jego powierzchni znajduje się niemal 500 starych drzew oraz aleja morwowa. W południowej części parku zlokalizowany jest staw z usypaną wyspą.

Fotografia 2. Pałac w Srebrzyszczu

Źródło:http://www.chelmskie.eu/pl/zabytki?view=placemark&load_bootstrap=1&thumbnail=0&imagegalery=1&hidedescriptionhtml=1&showdescriptionfullhtml=1&id=1

Kamienna Wieża w Stołpiu (gmina Chełm)

W miejscowości Stołpie na terenie gminy Chełm znajdują się ruiny średniowiecznej wieży. Wieża mierzy 19,5 metra, a grubość jej murów dochodzi do 2 m. Kamienna wieża usytuowana na niewielkim grodzisku uznawana jest za jeden z najciekawszych zabytków Lubelszczyzny. Naukowcy ustalili, że wieża powstała pod koniec XII wieku. Za najbardziej prawdopodobnych fundatorów wieży uznano władców Księstwa Halicko-Włodzimierskiego Romana Mściławowicza lub jego syna Daniela Romanowicza. Na początku XIV wieku wieża spłonęła, ogień zniszczył drewniane kondygnacje.

Fotografia 3. Wieża w Stołpiu

Źródło: <http://pl.wikipedia.org/>

Dzielnica Kolejowa „Dyrekcja” (miasto Chełm)

Dzielnica kolejowa znajduje się we wschodniej części miasta. Pierwotnie teren ten należał do chełmskiego starostwa, następnie przekazany został władzom państwowym. Początkowo funkcjonował tutaj folwark Starostwo-Obłonie. W roku 1927 powstał plan zbudowania w tym miejscu siedziby dla Dyrekcji PKP oraz osiedla kolejowego. Dzielnica miała nosić nazwę „Nowe Miasto” i według planów była przeznaczona do zamieszkania przez 50 tys. osób. Planowano stworzyć 150 budynków mieszkalnych, gmach dla władz kolejowych oraz liczne obiekty handlowe i sportowe, zaś część dzielnicy miała zostać przeznaczona na zabudowę indywidualną. Jednak z powodu kryzysu gospodarczego planu tego nie udało się zrealizować. Budynki zostały wykończone dopiero przed wybuchem II wojny światowej, który uniemożliwił przeniesienie urzędów kolejowych.

Fotografia 4. Dawny Gmach Dyrekcji Kolei, obecnie siedziba Starostwa Powiatowego

Źródło: [http://pl.wikipedia.org/wiki/Osiedle_Dyrekcja_w_Chelmie#/media/File:Chelm_Gmach_\(1\).JPG](http://pl.wikipedia.org/wiki/Osiedle_Dyrekcja_w_Chelmie#/media/File:Chelm_Gmach_(1).JPG)

W okresie powojennym zaprzestano dokończenia inwestycji, zaś obszar zabudowano nowymi osiedlami nienawiązującymi stylem do przedwojennych budynków. Gmach dyrekcji stał się siedzibą licznych urzędów powiatowych i wojewódzkich, zaś Osiedle Dyrekcja zostało wpisane w 1971 r. do rejestru zabytków jako cenny przykład myśli archeologicznej oraz okresu międzywojennego.

Fotografia 5. Dzielnica Kolejowa „Dyrekcja” w Chełmie

Źródło: <http://www.chelm.pl/>

Zespół Pocerkiwny w Pławanicach (gmina Kamień)

Pierwsze wzmianki o świątyni prawosławnej w Pławanicach pojawiają się w źródłach od 1508 roku. Pierwotnie istniała tu cerkiew drewniana. W roku 1828 Klemens Grodzicki, w miejsce drewnianej cerkwi, ufundował cerkiew murowaną. W 1875 roku po likwidacji unickiej diecezji chełmskiej zamieniona została na cerkiew prawosławną, zaś w kolejnych latach przeszła gruntowny remont. Po II wojnie światowej świątynię przekazano kościołowi rzymskokatolickiemu i nadano jej wezwanie św. Izydora. Obecnie jest ona filią parafii św. Michała Archanioła w Kamieniu.

Obok kościoła zachowała się drewniana dzwonnica, która została wzniesiona wraz z cerkwią w 1828 roku. Zniszczona podczas II wojny światowej, poddana renowacji w latach 70. XX w.

Fotografia 6. Zespół Pocerkiwny w Pławanicach

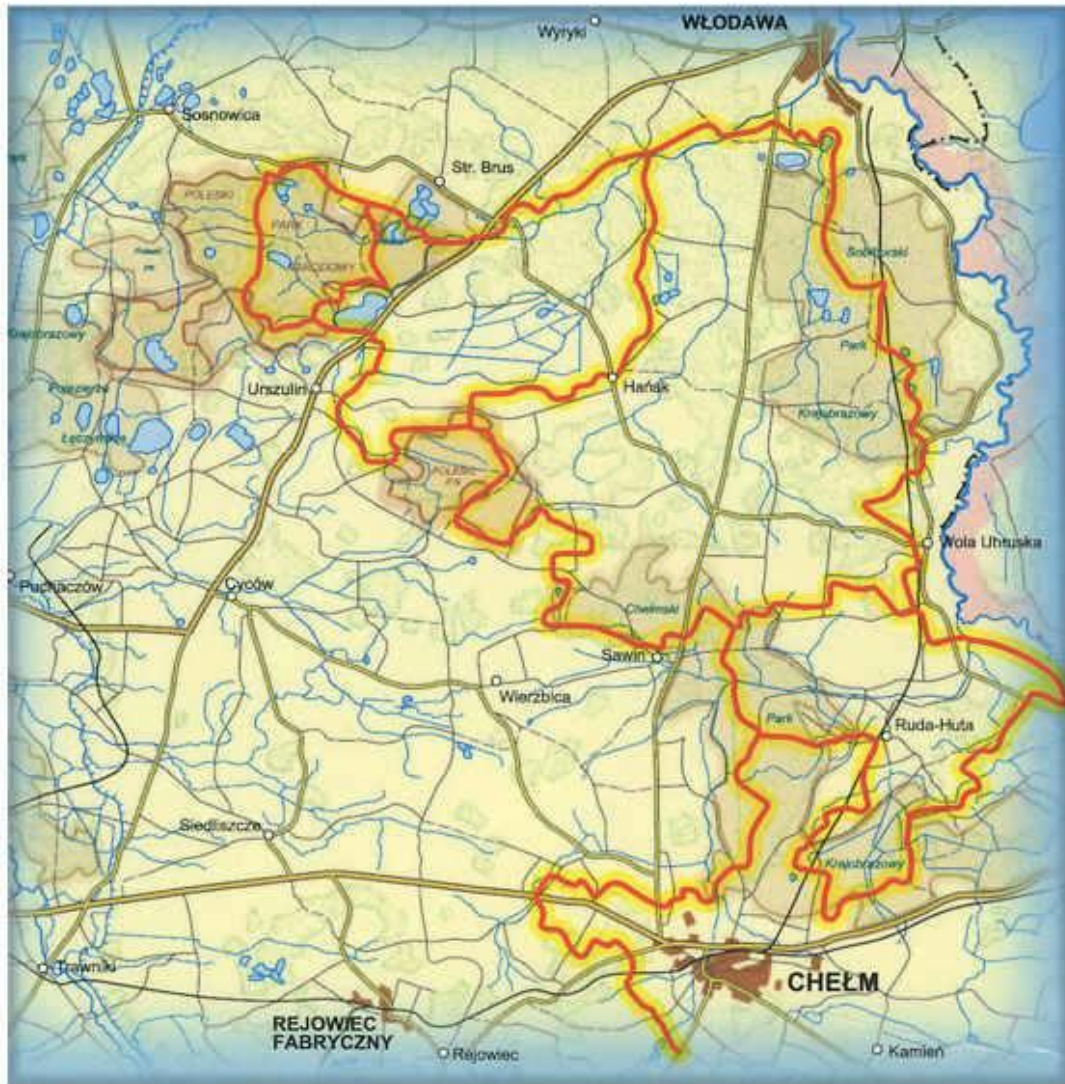

Źródło: <http://pejzazkulturowy.pk.org.pl/gminy/kamien/>

Poleski Szlak Konny (gmina Chełm)

To pierwsza tego typu atrakcja na Lubelszczyźnie i jeden z najdłuższych szlaków konnych w Polsce. Szlak przebiega przez Polesie Lubelskie i Wołyńskie, dzięki czemu na trasie podziwiać można liczne jeziora i kompleksy leśne. Trasa wiedzie poprzez Poleski Park Narodowy, Chełmski, Sobiborski i Poleski Park Krajobrazowy oraz rezerваты przyrody Stawska Góra i Bagno Serebryskie. Na szlaku poznać można ponadto liczne zabytki architektury regionu. Dla miłośników jazdy konnej organizowane są przejażdżki i rajdy, możliwa jest również nauka jazdy konnej pod okiem profesjonalnych instruktorów. Szlak nadaje się również do uprawiania turystyki pieszej i rowerowej. Długość całkowita szlaku to 280 km.

Rysunek 4. Przebieg trasy Poleskiego Szlaku Konnego

Źródło: http://www.agroturystykabug.pl/index.php?option=com_atrakcje&task=detail&Itemid=5&id=24

Zalew Żółtańce i Zalew Staw (gmina Chełm)

Zalew Żółtańce zajmuje powierzchnię 103 ha. Podzielony został na dwie części: mniejszą przeznaczoną na staw rybny i większą oddaną do dyspozycji turystów. Część rekreacyjna posiada plażę, 3 pomosty, plac zabaw, boiska do gry w piłkę nożną i plażową, miejsce na ognisko i grillowanie oraz ławki z zadaszeniem. Zalew Staw zajmuje powierzchnię 15 ha. Posiada on zarówno zagospodarowanie rekreacyjne, jak i wędkarskie. W części turystycznej znajdują się 2 mola oraz liczne ławki. Od strony kąpieliska dostępny jest również duży parking.

Fotografia 7. Zalew Żółtańce i Zalew Staw

Źródło: http://www.chelmskie.eu/pl/atrakcje?view=placemark&load_bootstrap=1&thumbnail=0&imagegallery=1&hidedescriptionhtml=1&showdescriptionfullhtml=1&id=28; http://www.chelmskie.eu/pl/atrakcje?view=placemark&load_bootstrap=1&thumbnail=0&imagegallery=1&hidedescriptionhtml=1&showdescriptionfullhtml=1&id=27

Trasy rowerowe Polski Wschodniej

Trasy rowerowe w Polsce Wschodniej to pięć projektów regionalnych, które utworzą spójną trasę rowerową biegnącą przez pięć województw: lubelskie (ok. 350 km), podkarpackie (ok. 430 km), podlaskie (ok. 590 km), świętokrzyskie (ok. 190 km) i warmińsko-mazurskie (ok. 420 km).

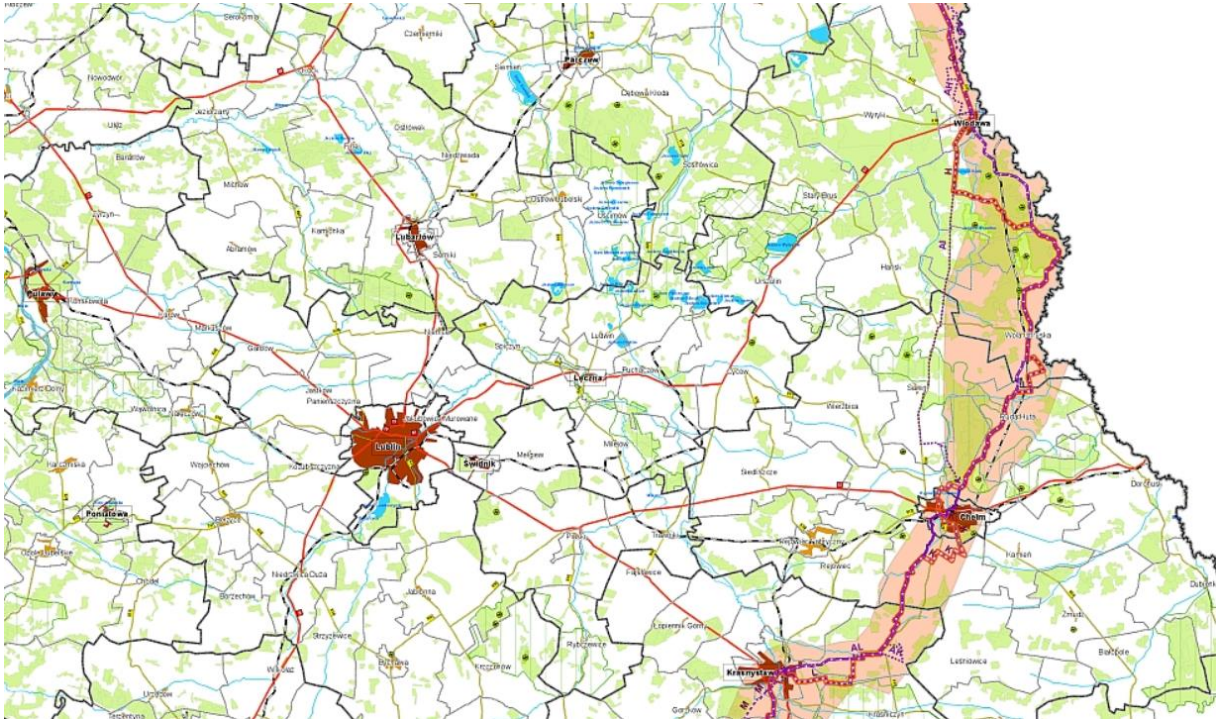
Będzie ona przeprowadzona przez atrakcyjne obszary, m.in. miejsca cenne przyrodniczo, zabytki, ważne węzły komunikacyjne, przesiadkowe. W projekcie zaplanowano modernizację już istniejących tras rowerowych, budowę nowych, wykorzystanie istniejących dróg o niewielkim natężeniu ruchu, utworzenie sieci miejsc postojowych i odpowiednie oznakowanie całego szlaku.

W województwie lubelskim trasa biegnie od granicy z województwem podlaskim (gmina Konstantynów – przeprawa przez Bug w miejscowości Gnojno) przez miejscowości Terespol, Sławatycze, Włodowa, Wola Uhruska, Chełm, Krasnystaw, Szczebrzeszyn, Zwierzyniec, Józefów do granicy z woj. podkarpackim w miejscowości Maziły (gmina Susiec).

Przebieg trasy rowerowej Polski Wschodniej przez środkową część województwa lubelskiego przedstawia poniższa mapa.

Rysunek 8. Przebieg trasy rowerowej Polski Wschodniej przez środkową część województwa lubelskiego

Źródło: <http://kajaki.nadbugiem.pl/wp-content/uploads/2014/09/TRASY-ROWEROWE-LUBELSKIE-PRZEBIEG.jpg>

Szlak rowerowy wzdłuż Doliny Rzeki Uherki

Szlak rowerowy wzdłuż Doliny Rzeki Uherki to jedna najdłuższych nadrzecznych ścieżek rowerowych w Polsce. 3,5-kilometrowa trasa spacerowo-rowerowa przebiega wzdłuż rzeki Uherki będącej lewym dopływem Bugu. Łącząc się z istniejącymi w Chełmie ścieżkami tworzy fragment magistrali rowerowej prowadzącej z północy na południe naszego kraju. Rowerzyści i spacerowicze mają także do dyspozycji nowy most przez Uherkę, który zapewnia sprawniejszą komunikację.

Wzdłuż trasy znajdują się placówki i skwerki rekreacyjne z miejscami zabaw dla dzieci, ławeczkami i stolikami, stoły do ping-ponga, a także stoliki do gry w szachy i warcaby. Tereny rekreacyjne oraz ścieżka rowerowa posiada oświetlenie i objęta miejskim monitoringiem.

Fotografia 9. Trasa nad Uherką

Źródło: <http://eko-polska.pl/miejsca/sciezka-rowerowa-wzdłuż-doliny-rzeki-uherki/8445>

Zbiornik wodny w Natalinie (gmina Kamień)

Zalew w Natalinie zajmuje powierzchnię ok. 16 ha. Znajduje się tu piaszczysta plaża oraz dwa pomosty. Do dyspozycji turystów oddano również duży parking. W pobliżu znajduje się Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy „Pod Wiatrakami” oferujący możliwość wypożyczenia sprzętu wodnego, jazdy konnej oraz organizacji imprez okolicznościowych. Zbiornik wodny Natalin jest również doskonałym miejscem dla miłośników wędkowania, posiada około 20 stanowisk łowieckich i jest zarybiony szczupakiem, sandaczem, linem, karpem oraz amurem białym.

Fotografia 10. Zbiornik wodny w Natalinie

Źródło: http://www.roztocze-bug.pl/warto-zobaczyc/4/zbiornik_wodny_w_natalinie.html

Ogromną rolę w zakresie promocji turystyki na terenie ChOF pełnią portal turystyczny **Szlak Kredą Pisany** oraz strona internetowa **Chełmskiego Ośrodka Informacji Turystycznej**. Szlak kredą pisany jest kluczowym produktem turystycznym ziemi chełmskiej. Jego koncepcja stanowi efekt współpracy miasta Chełm, powiatu chełmskiego i miasta Trebiszów na Słowacji w ramach projektu „Współpraca międzyregionalna powiatu chełmskiego i miasta Chełm szansą rozwoju turystyki ziemi chełmskiej jako atrakcji wschodniej granicy Unii Europejskiej”. Szlak został wytyczony w ramach zrealizowanego w projekcie „Planu rozwoju turystyki i współpracy międzyregionalnej powiatu chełmskiego i miasta Chełm”. Portal proponuje turystom trzy odsłony szlaku – czerwoną, zieloną i niebieską. Początek i koniec każdej z odsłon znajduje się w Chełmie, co stwarza możliwość zaplanowania kilkudniowego zwiedzania z możliwością codziennego powrotu do miejsca noclegowego zlokalizowanego w mieście. Poniżej przedstawiona została mapa szlaku.

Rysunek 5. Plan trasy Szlaku Kredą Pisanego

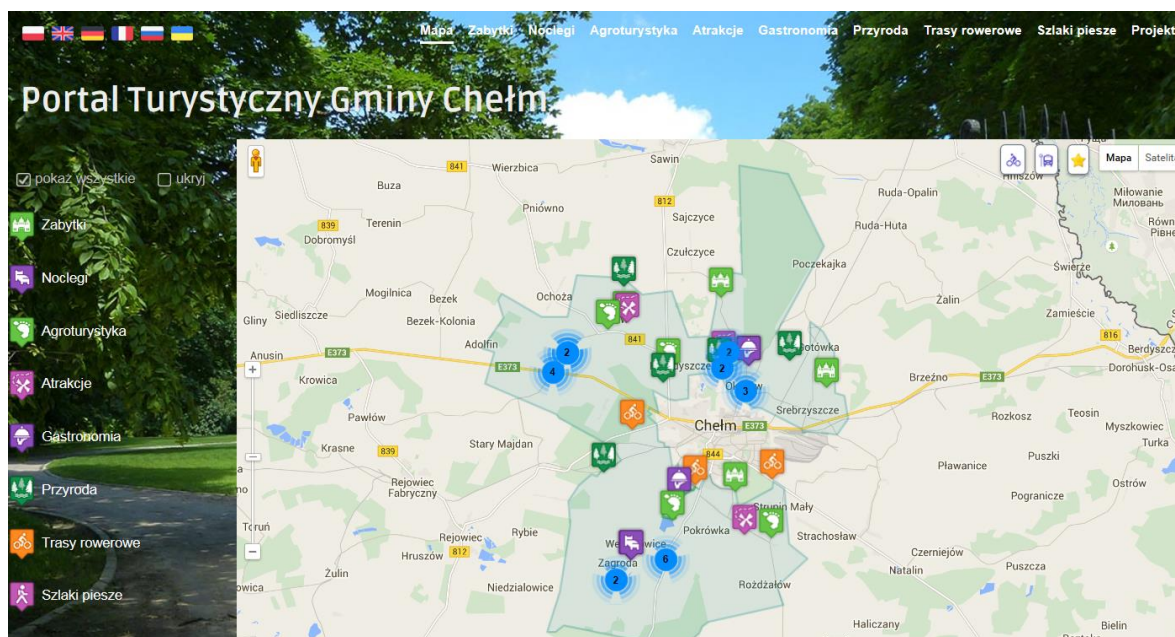
Źródło: <http://turystyka.powiat.chelm.pl/>

Portal turystyczny Gminy Chełm

Portal turystyczny Gminy Chełm powstała w ramach wdrażania działania 413 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” objętego PROW na lata 2007-2013. Atrakcje turystyczne z terenu gminy Chełm zostały pogrupowane na portalu w 8 kategoriach: zabytki, noclegi, agroturystyka, atrakcje, gastronomia, przyroda, trasy rowerowe oraz szlaki piesze.

Portal umożliwia dostęp do interaktywnej mapki z lokalizacjami atrakcji gminy Chełm oraz zawiera związane informacje o tych atrakcjach.

Rysunek 6. Portal Turystyczny Gminy Chełm

Źródło: <http://www.chelmskie.eu/pl/>

Chełmski Ośrodek Informacji Turystycznej mieści się w zabytkowej kamienicy w centrum miasta. Jest to jedna z najstarszych informacji turystycznych w kraju. Placówka realizuje zadania z zakresu informacji dla turystów krajowych i zagranicznych, przygotowuje materiały promocyjne o Chełmie i regionie oraz organizuje liczne przedsięwzięcia o charakterze promocyjnym. Strona internetowa chełmskiej informacji turystycznej zawiera wszelkie informacje dotyczące miejsc wartych zobaczenia w Chełmie i okolicy, odbywających się atrakcji i wydarzeń kulturalnych oraz dostępnej bazy noclegowej i gastronomicznej. Portal był wielokrotnie nagradzany i wyróżniany w licznych konkursach, m.in. Najlepsze Centrum Informacji Turystycznej.

E. Ruch graniczny

Chełmski Obszar Funkcjonalny jest terenem przygranicznym stanowiącym ważny węzeł komunikacyjny, bowiem tędy przebiega międzynarodowy szlak komunikacyjny Paryż – Berlin – Warszawa – Chełm – Kijów, który łączy najkrótszą trasą Europę Zachodnią z Ukrainą. Przez teren ten prowadzą dogodne połączenia z przejściami granicznymi z Ukrainą (w Dorohusku, w Zosinie, w Hrebennem i Dołhobyczowie) oraz z Białorusią (w Sławatyczach i Terespolu).

Mapa 2. Położenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego względem głównych przejść granicznych z Ukrainą i Białorusią

Źródło: Opracowanie własne

Chełmski Obszar Funkcjonalny podlega służbowej działalności Placówki Straży Granicznej w Dorohusku. Drogowe przejście graniczne Dorohusk-Jagodzin powstało 1 października 1992 roku. Posiada ono status przejścia granicznego dla międzynarodowego ruchu osobowego i towarowego bez ograniczeń. Funkcjonuje przez całą dobę, a odprawa graniczna dokonuje się na 25 pasach ruchu, spośród których 14 pasów (6 dla ruchu osobowego oraz 8 do ruchu towarowego) przeznaczonych jest do wjazdu na teren Rzeczypospolitej Polskiej, natomiast 11 pasów (6 dla ruchu osobowego i 5 do ruchu towarowego) służy do wyjazdu z terytorium RP. Graniczna stacja kolejowa obsługuje ruch pasażerski w relacji międzynarodowej, ruch towarowy oraz ruch lokalny.

Fotografia 11. Przejście graniczne Dorohusk-Jagodzin

Źródło: <http://www.nadbuzanski.strazgraniczna.pl>

Z raportu Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej dotyczącego ruchu granicznego osób w roku 2014 wynika, iż na przejściu granicznym w Dorohusku odprawionych zostało 3,3 mln osób, w tym 2,5 mln cudzoziemców (88%) i 349,4 tys. Polaków (12%). Niemal 99% osób przekroczyło granicę pojazdami samochodowymi, zaś jedynie 1% przekraczających granicę przemieszczało się pociągami.

Tabela 10. Struktura rocznego ruchu osób przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku

Rodzaj przejścia	Liczba odprawionych osób w tym:				Ogółem
	Polaków		Cudzoziemców		
	z Polski	do Polski	do Polski	z Polski	
drogowe	174 628	169 811	1 449 103	1 474 536	3 268 078
kolejowe	2 916	2 879	18 333	13 348	37 476
ogółem	177 544	172 690	1 467 436	1 487 884	3 305 554

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

Dane dotyczące ruchu granicznego środków transportu wskazują, iż w ciągu roku odprawionych zostaje 1,48 mln pojazdów i pociągów. W strukturze środków transportu drogowego dominują samochody osobowe w liczbie 1,15 mln, stanowiące 78% wszystkich pojazdów. Samochody ciężarowe stanowią 21% wszystkich pojazdów (302,1 tys.), które przekraczają granicę w Dorohusku, zaś zaledwie 1% odprawionych pojazdów to autobusy (20,1 tys.). Jeśli zaś chodzi o transport kolejowy, to dominują pociągi towarowe stanowiące 75% środków transportu kolejowego (1,8 tys.).

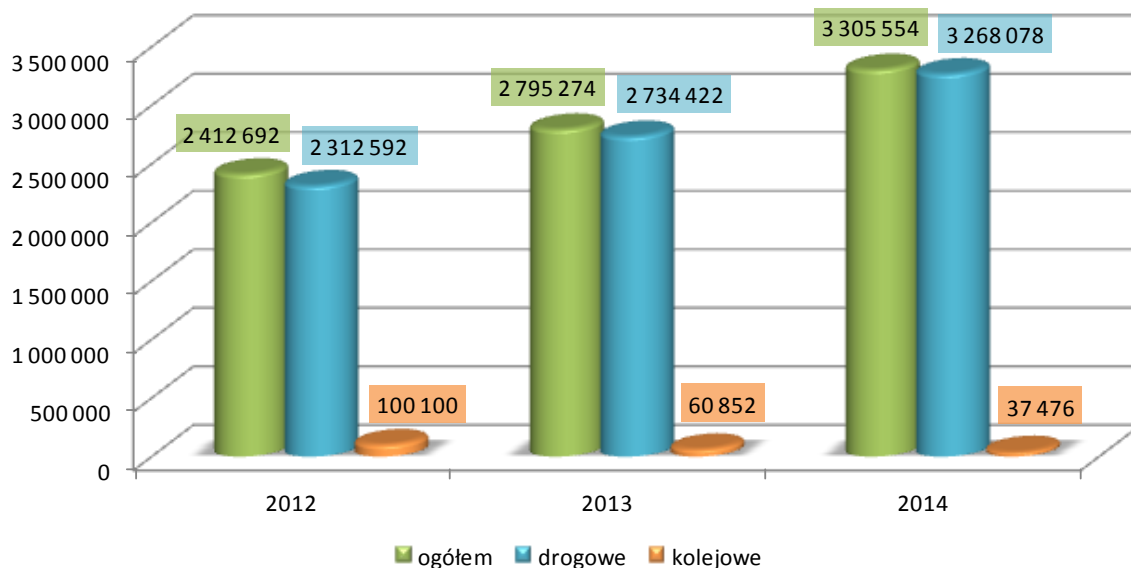
Tabela 11. Struktura rocznego ruchu środków transportu przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku

Rodzaj przejścia	Liczba odprawionych środków transportu w tym:						Ogółem
	pojazdy			pociągi			
	autobusy	osobowe	ciężarowe	osobowe	towarowe	inne	
drogowe	20 107	1 149 800	302 133	-	-	5	1 472 045
kolejowe	-	-	-	608	1 858	0	2 466
ogółem	20 107	1 149 800	302 133	608	1 858	5	1 474 511

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

Porównując omówione dane ze wynikami uzyskanymi w latach poprzednich można zauważyć, że liczba osób przekraczających granicę na przejściu granicznym w Dorohusku ulega systematycznemu zwiększeniu. Analiza struktury ruchu osób wykazała, iż na przestrzeni lat 2012-2014 liczba osób przekraczających granicę pojazdami samochodowymi wzrosła o 41%, zmniejszyła się natomiast liczba osób przekraczających granicę pociągami (spadek o 63%).

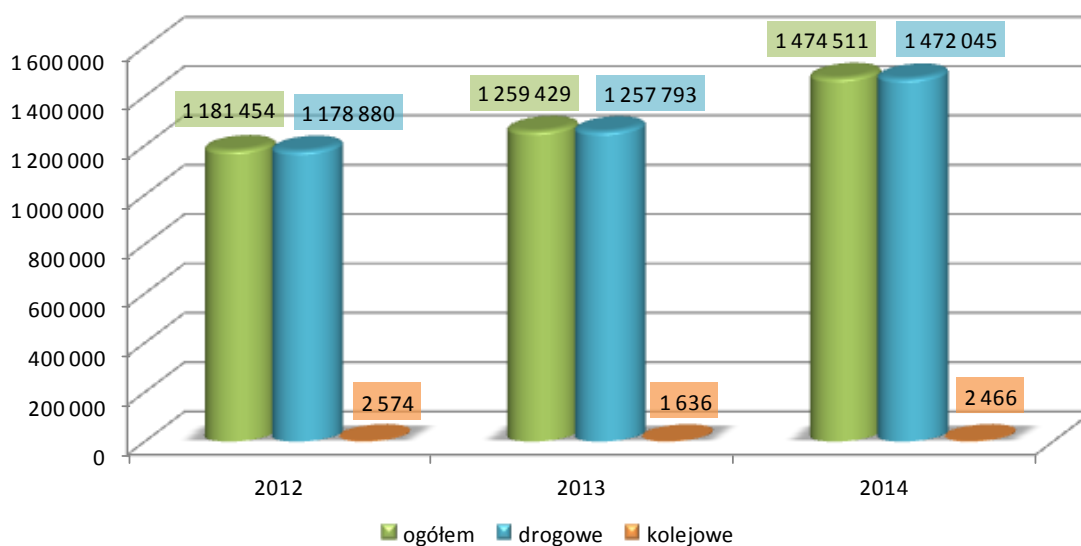
Wykres 15. Struktura ruchu osób przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

W latach 2012-2014 zwiększeniu uległa także liczba środków transportu przekraczających granicę na przejściu granicznym w Dorohusku (wzrost o 25%). Liczba środków transportu drogowego wzrosła w badanym okresie i w roku 2014 wyniosła 1 472 045 pojazdów. Z kolei liczba środków transportu kolejowego wyniosła 2 466 pojazdów i była o 51% wyższa niż w roku poprzednim, lecz o 4% niższa niż przed dwoma laty.

Wykres 16. Struktura ruchu środków transportu przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku w latach 2012-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Nadbużańskiego Oddziału Straży Granicznej

Przygraniczne położenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego, do niedawna traktowane jako przyczyna peryferyjności tego regionu, jest obecnie uznawane za szansę rozwojową. W celu pogłębienia współpracy transgranicznej pomiędzy województwem lubelskim a sąsiadującymi z nim obwodami na Ukrainie i Białorusi **powstała Strategia współpracy transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Wołyńskiego, Obwodu Lwowskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020.** Za priorytetowy cel współpracy transgranicznej uznano podniesienie konkurencyjności społeczno-gospodarczej obszaru poprzez efektywne wykorzystanie jego potencjałów oraz łagodzenie ograniczeń. Dokument wyznacza działania zmierzające do poprawy bezpieczeństwa i uszczelniania granicy oraz usprawnienia jej przekraczania, jak również do społeczno-ekonomicznego rozwoju obszarów przygranicznych. Realizacja wspólnych przedsięwzięć przyczyni się do wykorzystania potencjału rozwojowego, jaki stwarza położenie wzdłuż zewnętrznej granicy Unii Europejskiej.

F. Kluczowe branże w rozwoju ChOF

Do kluczowych branż w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym należą:

- przetwórstwo rolno-spożywcze – rolniczy charakter powiatu chełmskiego oraz tradycje przetwórstwa rolno-spożywczego predysponuje miasto Chełm oraz gminę Chełm i gminę Kamień do rozwoju branż związanych z przetwarzaniem produktów pochodzenia rolniczego; w tej sferze działają przedsiębiorstwa znane w regionie (m.in. Spółdzielnia Mleczarska BIELUCH w Chełmie, Browar Jagiełło w Pokrówce, browar rzemieślniczy Piwne Podziemie w Rożdżałowie);
- przemysł cementowy – dobre warunki geologiczne i jedne z najbogatszych w kraju zasobów kredy sprawiają, że na obszarze funkcjonalnym wykorzystywany jest potencjał tych złóż poprzez funkcjonujący Zakład Cementownia Chełm;
- branże pokrewne górnictwa węgla kamiennego – bliskość atrakcyjnych złóż Lubelskiego Zagłębia Węglowego i plany utworzenia kopalni na terenie gmin Rejowiec i Siedliszcze stanowią dobrą okazję do rozwoju przedsiębiorstw związanych z obsługą zakładów wydobywczych;
- logistyka i branża magazynowa – doskonałe położenie w pobliżu przejścia granicznego z Ukrainą i w bliskiej odległości do granicy Polsko-Białoruskiej, dobre drogowe i kolejowe połączenia komunikacyjne z pozostałymi regionami Polski i zagranicą (w tym linia szerokotorowa dochodząca na Ukrainę) oraz tereny inwestycyjne przygotowane pod kątem firm transportowych sprawiają, że Chełmski Obszar Funkcjonalny ma bardzo dobre warunki do rozwoju branży logistycznej i magazynowej.

4. Infrastruktura techniczna

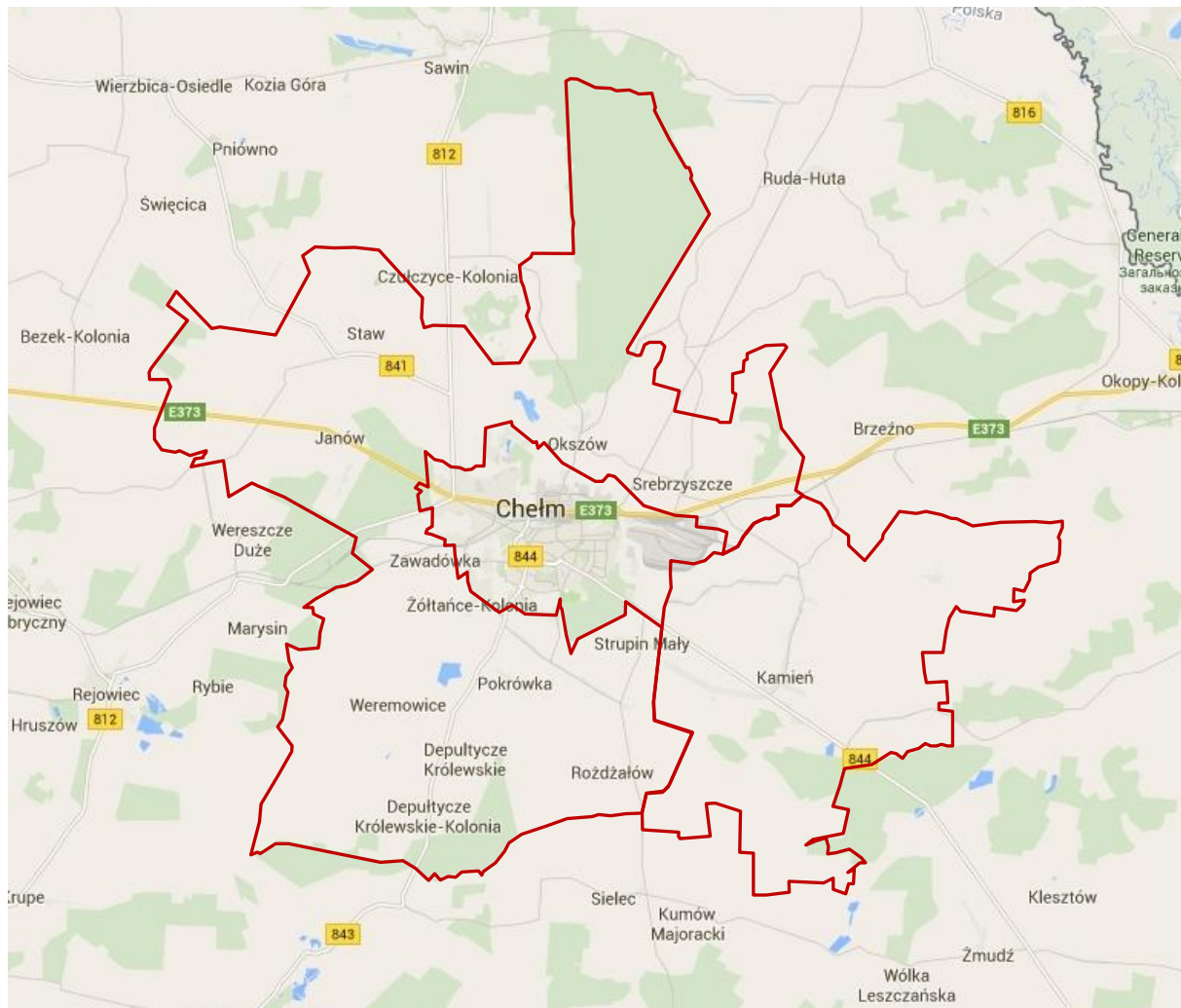
A. Transport i komunikacja

Na terenie ChOF znajduje się ważny międzynarodowy węzeł komunikacyjny łączący wschód Europy z zachodem oraz leżący na trasie najkrótszej drogi między stolicami Polski i Ukrainy. Przez obszar wiedzie droga krajowa nr 12, która stanowi fragment drogi międzynarodowej E373 i docelowo ma zostać przebudowana do parametrów drogi ekspresowej, drogi wojewódzkie: 812, 841, 843 i 844 oraz linie kolejowe: nr 7, 69 oraz 81 (linia szerokotorowa prowadząca na Ukrainę).

Połączenia komunikacyjne są ważnym czynnikiem rozwoju obszaru funkcjonalnego. Stanowią bowiem o jego dostępności komunikacyjnej, a co za tym idzie o jego atrakcyjności dla mieszkańców, turystów i przede wszystkim dla potencjalnych inwestorów.

Mapa 3. Układ komunikacyjny Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie google.pl/maps

TRANSPORT DROGOWY

Główny układ drogowy ChOF tworzą drogi krajowe oraz wojewódzkie:

- droga krajowa nr 12: Łęknica (granica państwa) – Głogów – Leszno – Kalisz – Piotrków Trybunalski – Radom – Lublin – Chełm – Dorohusk (granica państwa),
- droga wojewódzka nr 812: Biała Podlaska – Chełm – Krasnystaw,
- droga wojewódzka nr 841: Cyców – Horodyszcze,
- droga wojewódzka nr 843: Chełm – Zamość,
- droga wojewódzka nr 844: Chełm – Hrubieszów – Zosin (granica państwa).

Podstawowy układ uliczny obszaru funkcjonalnego składa się z odcinków dróg: krajowej, wojewódzkich i powiatowych, uzupełnionych siecią dróg gminnych.

ChOF dysponuje dosyć dobrze rozwiniętą infrastrukturą drogową i komunikacyjną, co wynika z tranzytowego charakteru obszaru. Konieczne jest jednak dalsze podejmowanie inwestycji, mające na celu poprawę stanu tej infrastruktury. Jakość użytkowa i techniczna wielu dróg nie odpowiada bowiem wymaganym standardom. Dotyczy to przede wszystkim dróg gminnych. Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach zrealizowano wiele przedsięwzięć związanych z remontami i utrzymaniem dróg.

Rosnący ruch pojazdów samochodowych, zwłaszcza w obszarze przygranicznym, wymaga budowy obwodnic Chełma w celu usprawnienia ruchu tranzytowego. Na taką potrzebę wskazuje również m.in. obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego, który wśród zadań rządowych i komplementarnych inwestycji celu publicznego wymienia m.in. wzmocnienie drogi krajowej nr 12 na odcinkach miejskich w Chełmie oraz realizację obwodnicy Chełma w ciągu projektowanej drogi ekspresowej S12. Wśród zadań samorządowych w ramach modernizacji drogi wojewódzkiej nr 844 znalazła się natomiast budowa południowej obwodnicy miasta Chełm.

Z punktu widzenia ChOF najważniejszą zaplanowaną inwestycją drogową o charakterze ponadlokalnym jest budowa odcinka drogi ekspresowej S12 Piaski-Dorohusk z północną obwodnicą Chełma. Inwestycja ta realizowana przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad jest obecnie w przygotowaniu. Brane są pod uwagę dwa warianty realizacji przedsięwzięcia. Oba zakładają przebieg drogi przez teren gminy Chełm z ominięciem miasta Chełm od strony północnej.

TRANSPORT KOLEJOWY

Bardzo ważnym elementem układu komunikacyjnego ChOF jest dobrze rozwinięta sieć kolejowa obsługująca zarówno przewozy pasażerskie, jak i towarowe w ruchu krajowym i międzynarodowym. Przez teren gminy i miasta Chełm wiedzie magistrala kolejowa z Warszawy do Kijowa.

W węźle kolejowym Chełm zbiegają się linie kolejowe:

- linia nr 7: Warszawa – Lublin – Chełm – Dorohusk – granica państwa,

Linia państwowego znaczenia o długości w granicach województwa 177,5 km. Ma ona zasadnicze znaczenie dla połączeń Lublina i całego regionu w komunikacji krajowej oraz dla przewozów międzynarodowych. Zaliczana jest ona do europejskiej sieci TEN-T (*TransEuropean Network*).

- linia nr 69: Rejowiec – Hrebenne,

Linia ta stanowi element najkrótszego połączenia kolejowego z Warszawy do Lwowa. Podobnie jak linia nr 7 ma ona ogromne znaczenie w skali kraju i regionu dla przewozów krajowych i międzynarodowych. Zaliczana jest do europejskiej sieci TEN-T.

- linia nr 81: Chełm – Włodawa,

Jest to linia o znaczeniu lokalnym wykorzystywana obecnie głównie do przewozów towarowych, w sezonie letnim także do turystycznych przewozów pasażerskich.

- linia szerokotorowa nr 63: Dorohusk – Zawadówka.

ChOF stanowi zatem ważny węzeł kolejowy łączący Polskę z Ukrainą i Białorusią. Podstawowe utrudnienie w tym zakresie stanowi różny rozstaw osi podwozi spowodowany różną szerokością torów. Konieczność wymiany podwozia przez tabor kolejowy w momencie przekraczania granicy znacznie wydłuża czas podróży, istotnie ograniczając efektywność transportu kolejowego. Stąd ma

głęboki sens budowa w Chełmie intermodalnego terminala przeładunkowego w ramach Strategicznych Inwestycji Terytorialnych Miasta Chełm (SIT).

Na znaczenie transportu kolejowego w obsłudze ruchu trans- i międzynarodowego wskazują także zapisy „Strategii Współpracy Transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020”. Jednym z celów Strategii jest bowiem *Rewitalizacja transgranicznej infrastruktury kolejowej*. Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez projekty rekomendowane, wśród których znalazła się istotna z punktu widzenia ChOF inwestycja dotycząca przywrócenia bezpośredniego połączenia kolejowego pomiędzy Chełmem i Kowlem poprzez remont kolei na długości ok. 65 km, a także odbudowy mostu kolejowego na Bugu w Orchówku k/Włodawy oraz linii kolejowej szerokotorowej relacji Włodawa – Zawada przez gminę i miasto Chełm, Rejowiec i Krasnystaw.

TRANSPORT LOTNICZY

W południowej części gminy Chełm w Deputyczach Królewskich zlokalizowane jest lotnisko Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie. Przeznaczone jest ono głównie na szkolenie studentów specjalności pilotaż samolotowy PWSZ w Chełmie oraz lotnictwo państwowe (Straż Graniczna, Lotnicze Pogotowie Ratunkowe). Nie ma ono zatem zbyt dużego znaczenia dla transportu lotniczego, choć w związku z tym, że lotnisko to posiada wpis do rejestru lotnisk cywilnych, może ono być traktowane jako lotnisko rezerwowe dla innych obiektów w regionie.

Fotografia 12. Teren lotniska w Deputyczach Królewskich

Źródło: <http://cl.pwszchelm.pl/>, (dostęp: 28.11.2014), fot. Paweł Kliczka

Większe znaczenie w obsłudze ruchu lotniczego mają inne lotniska cywilne, z którymi miasto ma dosyć dobre połączenie. ChOF położony jest w odległości około:

- 66 km od lotniska Lublin-Świdnik,
- 190 km od lotniska Rzeszów-Jasionka,
- 250 km od lotniska Chopina w Warszawie,
- 280 km od lotniska Modlin.

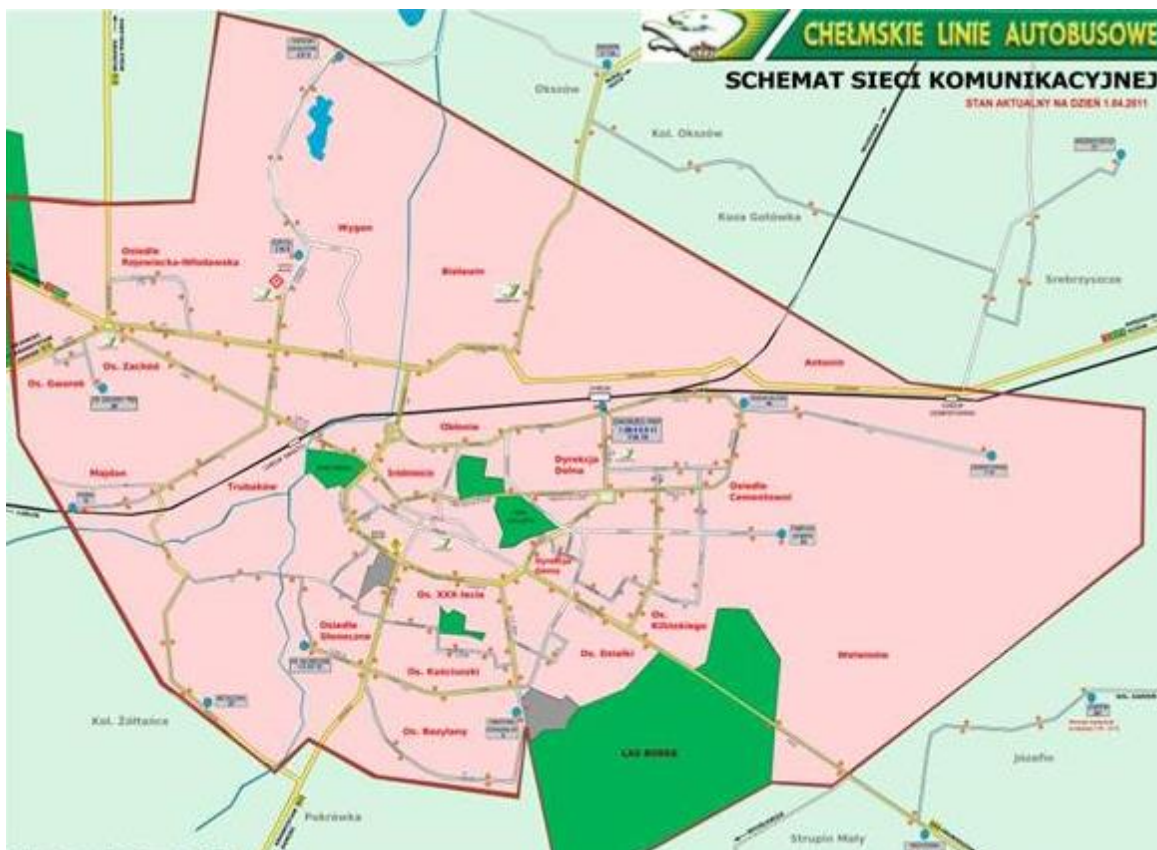

PUBLICZNY TRANSPORT ZBIOROWY

Linie komunikacji autobusowej – zarówno miejskiej, jak i podmiejskiej – obsługiwane są przede wszystkim przez Chełmskie Linie Autobusowe Sp.z o.o., a także PKS i kilku przewoźników prywatnych.

Chełmskie Linie Autobusowe Sp. z o.o. (CLA) są spółką prawa handlowego, w której obecnie jedynym udziałowcem jest Miasto Chełm. Firma obsługuje transport publiczny na terenie Chełma oraz nieliczne połączenia do kilku miejscowości w gminie Chełm.

Mapa 4. Schemat sieci komunikacyjnej CLA

Źródło: http://www.cla.net.pl/02_firma/schemat.htm (dostęp: 28.11.2014)

B. Infrastruktura komunalna

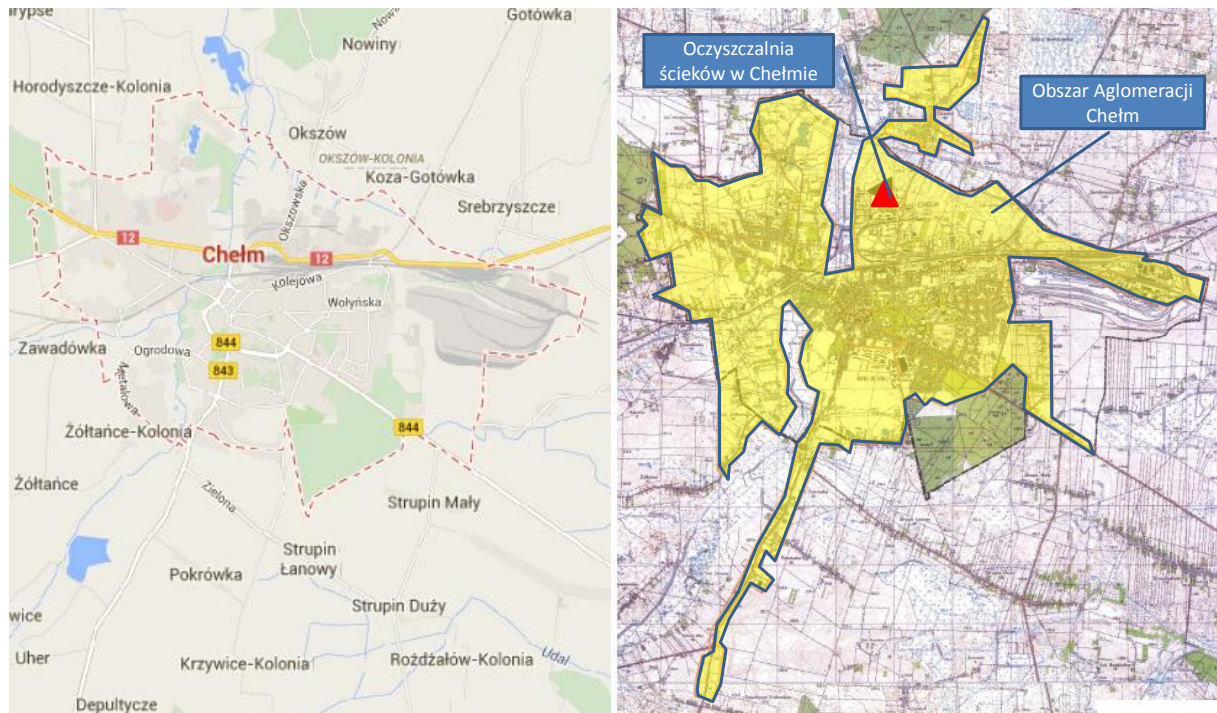
SIEĆ WODOCIĄGOWA I KANALIZACYJNA

W Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym funkcjonują dwie aglomeracje: aglomeracja Chełm oraz aglomeracja Kamień.

Aglomeracja Chełm w obecnym kształcie została ustanowiona w 2014 roku uchwałą Sejmiku Województwa Lubelskiego. Aglomeracja Chełm o równoważnej liczbie mieszkańców RLM 108 311 obejmuje obecnie teren miasta i gminy Chełm: miasto Chełm, Pokrówka, Żółtańce Kolonia, Okszów, Okszów Kolonia, Deputycze Królewskie (jedynie Ośrodek Szkolenia Lotniczego i Centrum Studiów Inżynierskich Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie).

W granicach Aglomeracji Chełm z istniejącej sieci kanalizacyjnej o długości 180,4 km korzysta 67 892 mieszkańców, z czego 2 528 to turyści w sezonie turystyczno-wypoczynkowym. Do sieci podłączone są także zakłady przemysłowe liczące razem 38 000 RLM.

Mapa 5. Lokalizacja i zasięg Aglomeracji Chełm

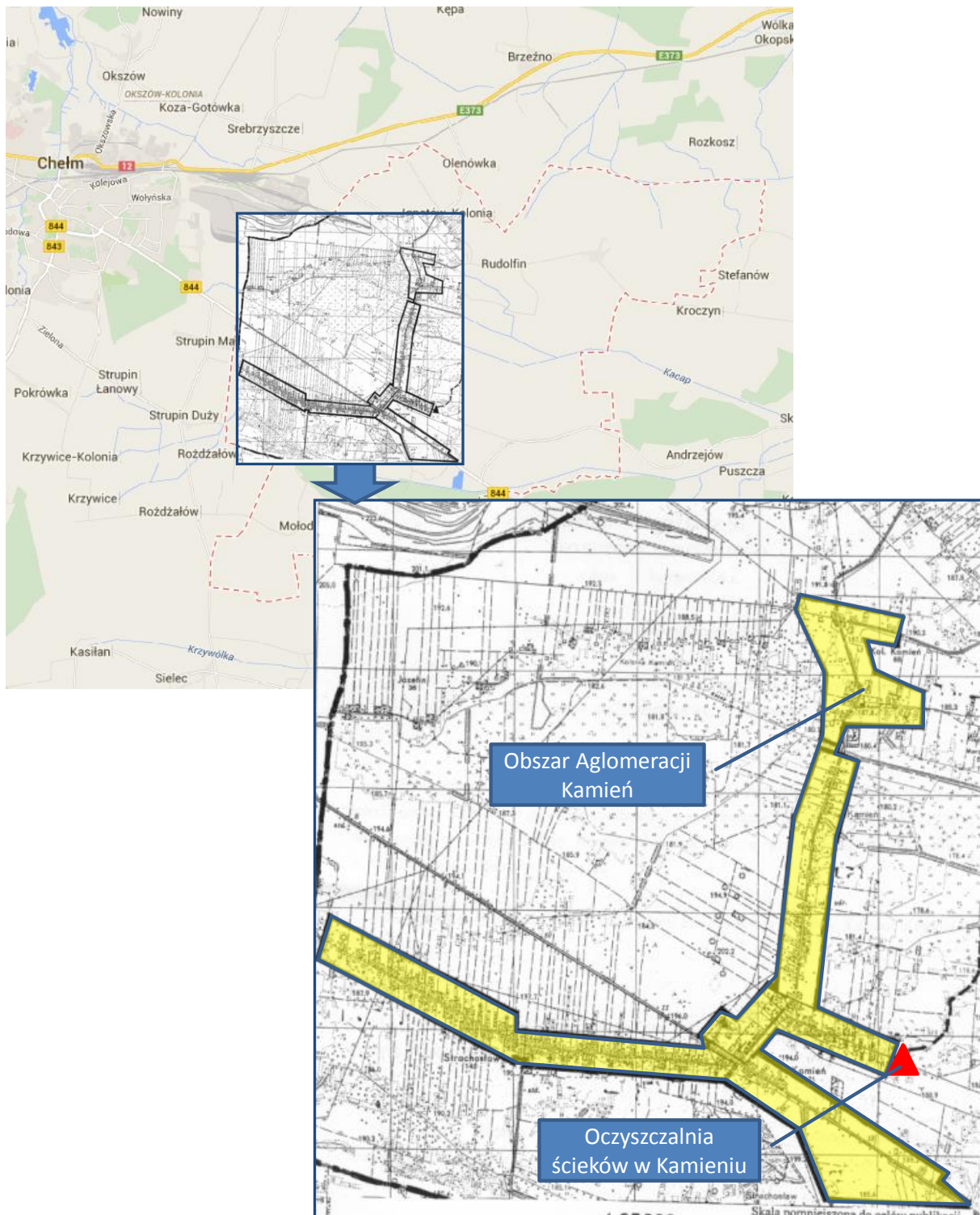

Źródło: Opracowanie własne na podstawie maps.google.pl oraz Załącznika do uchwały Nr XLVII/754/2014 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 14 lipca 2014 r.

Systemem kanalizacji na terenie gminy Kamień objęte są większe skupiska ludności charakteryzujące się zwartą zabudową, które stanowią obecnie obszar aglomeracji Kamień. Aglomeracja Kamień została ustanowiona rozporządzeniem Wojewody lubelskiego Nr 56, poz. 1442 z dn. 16.03.2006 r. (RLM aglomeracji: 2 750). Obszar gminy Kamień nie może być objęty aglomeracją Chełm z uwagi na brak ciągłości zabudowy (kilkukilometrowa przerwa w zabudowie).

Mapa 6. Lokalizacja i zasięg Aglomeracji Kamień

Źródło: Opracowanie własne na podstawie maps.google.pl oraz mapy aglomeracji Kamień

Podmiotem wykonującym zadania komunalne w aglomeracji Chełm jest Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Chełmie.

Spółka prowadzi działalność gospodarczą należącą w części do zadań własnych gminy, o charakterze użyteczności publicznej, obejmującą sprawy wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości, zieleni komunalnej

i zadrzewień, urządzeń sanitarnych, odbiór odpadów komunalnych, administrowanie cmentarza komunalnego.

Struktura Spółki:

- Zakład Wodociągów i Kanalizacji
- Zakład Oczyszczania Miasta
- Cmentarz Komunalny
- Laboratorium.

MPGK Sp. z o.o. w Chełmie jest od 2009 roku operatorem sieci wodociągowej w gminie Kamień (bezterminowa umowa na eksploatację i konserwację).

Na terenie ChOF funkcjonuje sieć wodociągowa o łącznej długości 491,7 km (457 km – długość czynnej sieci rozdzielczej, 34,7 km – długość sieci magistralnej) oraz ponad 8,9 tys. połączeń do budynków mieszkalnych i budynków zbiorowego zamieszkania. Długość sieci wodociągowej rosła konsekwentnie na przestrzeni lat 2007-2013, w wyniku czego sieć w 2013 roku była o ponad 40 km dłuższa niż w roku 2006 (wzrost o niemal 10%). Na przestrzeni ww. lat nastąpił również wzrost liczby korzystających z wodociągów – wyniósł on 3,9%. Warto jednak zwrócić uwagę, że wzrost liczby korzystających z wodociągów został wygenerowany jedynie na obszarach wiejskich (gmina Chełm i gmina Kamień), gdzie wyniósł on aż 47,1%, podczas gdy na obszarze miejskim (miasto Chełm) nastąpił spadek o 3,4%. Jest to najprawdopodobniej skutek pogarszającej się sytuacji demograficznej miasta, aktywności inwestycyjnej gmin wiejskich w zakresie sieci wodno-kanalizacyjnych, może to też świadczyć o kierunku migracji wewnętrznych mieszkańców z miasta na wieś.

Inaczej sytuacja wygląda w przypadku ilości wody dostarczanej gospodarstwom domowym wodociągami – ilości wody wodociągowej wykorzystywanej przez gospodarstwa domowe Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego była w 2013 roku o 3,6% niższa niż w 2006 roku. Ma to swoje uzasadnienie głównie w pogarszającej się sytuacji demograficznej obszaru, ale także w rosnącej świadomości ekologicznej społeczeństwa i w upowszechnianiu wykorzystania technologii ograniczających zużycie wody.

Podstawowe dane na temat infrastruktury wodociągowej na terenie ChOF przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 12. Podstawowe dane na temat infrastruktury wodociągowej ChOF w latach 2006-2013

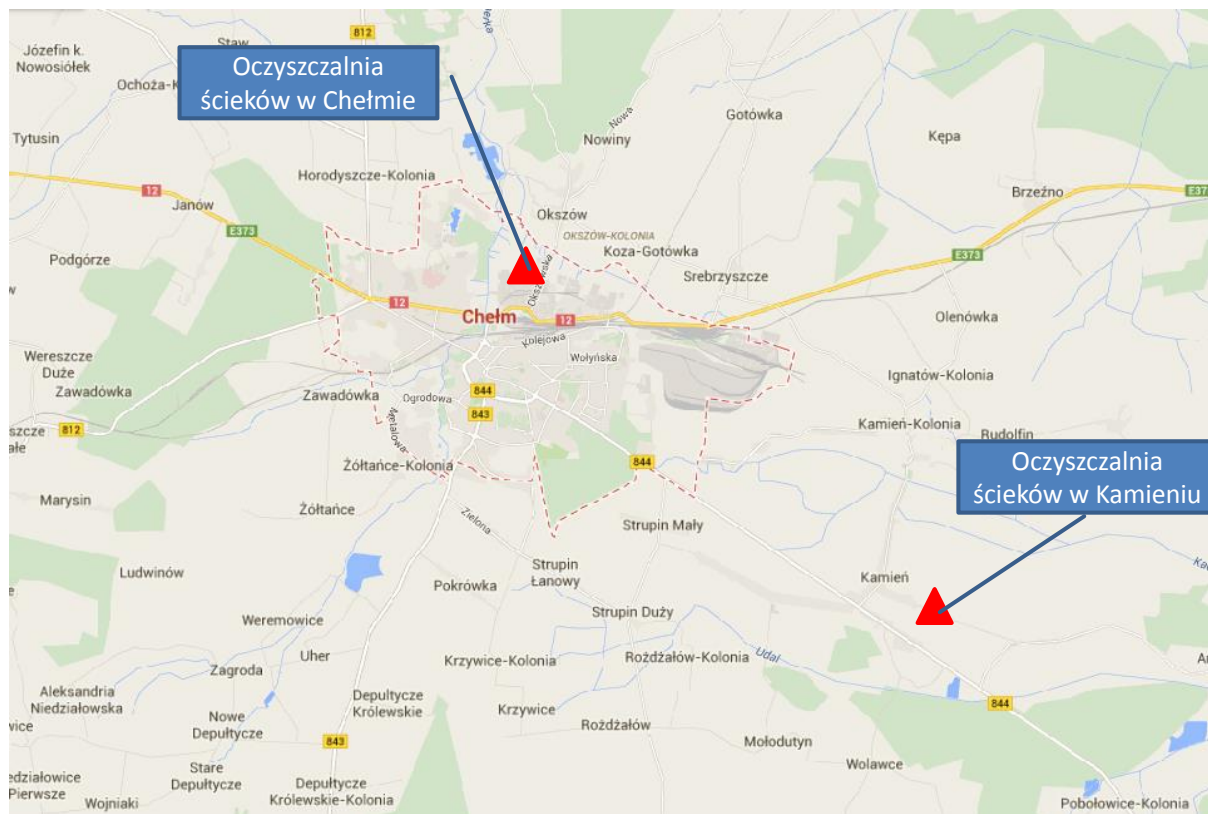
Wyszczególnienie	JM	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2013 /2006
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	414,6	423,4	442,0	448,0	449,5	453,2	454,4	455,3	40,7
<i>zmiana</i>	%	-	2,1%	4,4%	1,4%	0,3%	0,8%	0,3%	0,2%	9,8%
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam3	2 242,6	2 199,2	2 181,5	2 189,5	2 210,8	2 215,6	2 231,7	2 162,6	-80,0
<i>zmiana</i>	%	-	-1,9%	-0,8%	0,4%	1,0%	0,2%	0,7%	-3,1%	-3,6%
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	os.	76 924,0	76 997,0	77 243,0	80 971,0	80 650,0	80 365,0	80 150,0	79 928,0	3 004,0
<i>zmiana</i>	%	-	0,1%	0,3%	4,8%	-0,4%	-0,4%	-0,3%	-0,3%	3,9%
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	os.	65 780,0	65 689,0	65 625,0	65 592,0	64 514,0	64 178,0	63 925,0	63 537,0	-2 243,0
<i>zmiana</i>	%	-	-0,1%	-0,1%	-0,1%	-1,6%	-0,5%	-0,4%	-0,6%	-3,4%
ludność korzystająca z sieci wodociągowej (wieś)	os.	11 144,0	11 308,0	11 618,0	15 379,0	16 136,0	16 187,0	16 225,0	16 391,0	5 247,0
<i>zmiana</i>	%	-	1,5%	2,7%	32,4%	4,9%	0,3%	0,2%	1,0%	47,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Chełmski Obszar Funkcjonalny dysponuje siecią kanalizacyjną o łącznej długości 190,3 km i liczbie połączeń równej 3.353. Na obszarze ChOF funkcjonują 2 zbiorcze oczyszczalnie ścieków: w mieście Chełm oraz w Kamieniu, które gwarantują przepustowość na poziomie 19 514,5 m³/d.

Lokalizację oczyszczalni ścieków w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym przedstawia poniższa mapa.

Mapa 7. Lokalizacja oczyszczalni ścieków na obszarze ChOF

Źródło: <https://maps.google.pl>

Ponadto na obszarze ChOF funkcjonuje kilkaset przydomowych oczyszczalni ścieków (gmina Chełm i gmina Kamień).

Wnioski z analizy danych statystycznych dotyczących sieci kanalizacyjnej na terenie ChOF są niemal analogiczne do wniosków z analizy danych dotyczących wodociągów: w latach 2007-2013 rozbudowano sieć o kolejne 40 km, co dało wzrost o prawie 27% w porównaniu z rokiem 2006. Od roku 2006 niemal nie zmieniła się liczba ludności korzystającej z kanalizacji (wzrost liczby ludności wiejskiej korzystającej z sieci o niewiele ponad 2 tys. oraz spadek liczby ludności miejskiej korzystającej z sieci o prawie 1,9 tys.). Ilość ścieków odprowadzanych z obszaru za pośrednictwem kanalizacji zmalała o ok. 9%.

Najważniejsze dane na temat infrastruktury kanalizacyjnej na terenie ChOF przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 13. Podstawowe dane na temat infrastruktury kanalizacyjnej ChOF w latach 2006-2013

Wyszczególnienie	JM	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2013 /2006
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	161,1	167,7	168,8	172,5	181,0	183,3	186,7	190,3	29,2
<i>zmiana</i>	%	-	4,1%	0,7%	2,2%	4,9%	1,3%	1,9%	1,9%	18,1%
ścieki odprowadzone	dam3	2 640,2	2 594,0	2 628,3	2 596,0	2 581,0	2 258,0	2 471,0	2 380,0	-260,2
<i>zmiana</i>	%	-	-1,7%	1,3%	-1,2%	-0,6%	-12,5%	9,4%	-3,7%	-9,9%
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	os.	65 010,0	65 057,0	65 098,0	65 163,0	64 483,0	64 519,0	64 350,0	64 486,0	-524,0
<i>zmiana</i>	%	-	0,1%	0,1%	0,1%	-1,0%	0,1%	-0,3%	0,2%	-0,8%
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach	os.	62 494,0	62 429,0	62 429,0	62 461,0	61 434,0	61 138,0	60 926,0	60 621,0	-1 873,0
<i>zmiana</i>	%	-	-0,1%	0,0%	0,1%	-1,6%	-0,5%	-0,3%	-0,5%	-3,0%
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej (wieś)	os.	2 516,0	2 628,0	2 669,0	2 702,0	3 049,0	3 381,0	3 424,0	3 865,0	1 349,0
<i>zmiana</i>	%	-	4,5%	1,6%	1,2%	12,8%	10,9%	1,3%	12,9%	53,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najbardziej rozbudowaną siecią wodociągową dysponuje gmina Chełm. Stanowi ją niemal 213 km czynnej sieci rozdzielczej (prawie połowa długości całej sieci wodociągowej ChOF) oraz prawie 3,6 tys. przyłączy do sieci.

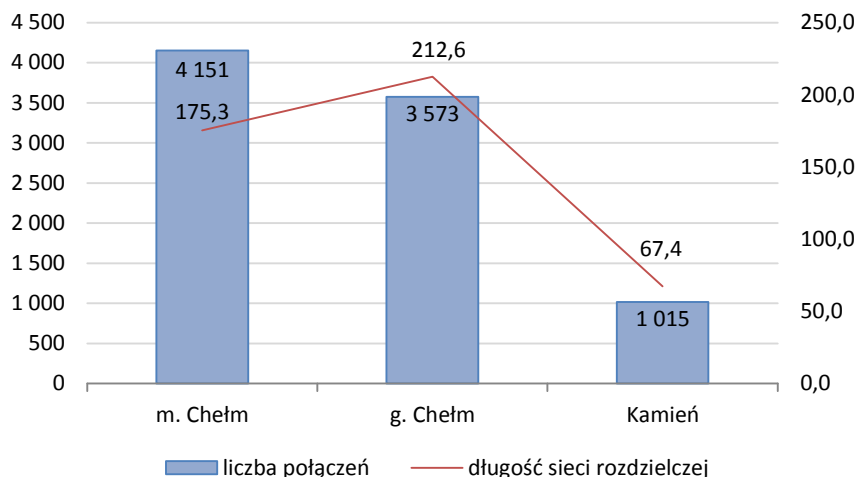
Samo miasto Chełm dostarcza wodę swoim mieszkańcom wodociągami o długości 175,3 km (sieć rozdzielcza), a liczba połączeń z siecią na terenie miasta wynosi 4.151 – wg danych GUS za 2013 rok. Długość sieci magistralnej w Chełmie wynosi 34,7 km. Według danych MPKG w Chełmie za 2014 rok długość sieci wodociągowej w mieście Chełm wynosi 212,4 km, w tym 34,7 km sieci magistralnej oraz 177,7 km sieci rozdzielczej. Ponieważ porównanie danych nt. infrastruktury we wszystkich miejscowościach ChOF zostało przygotowane dla 2013 roku, we wszystkich tabelach i wykresach wykorzystane zostały dane GUS z 2013 roku.

Najkrótsza sieć wodociągowa istnieje w gminie Kamień (67,4 km), która posiada także najmniejszą liczbę połączeń do wodociągu (1.015). Według aktualnych danych gminy Kamień za 2014 rok długość czynnej sieci kanalizacyjnej wynosi 72,1 km, natomiast liczba podłączeń do sieci kanalizacyjnej - 1.026⁵. Aby jednak zapewnić jednorodność źródła danych, porównanie przygotowano korzystając z danych GUS z 2013 roku.

Porównanie długości sieci wodociągowej i liczby połączeń do sieci w poszczególnych gminach ChOF przedstawiono na poniższym wykresie.

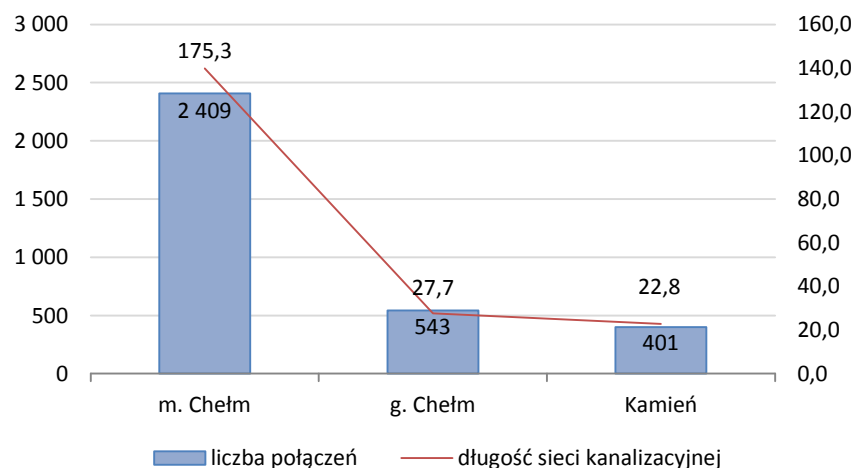
⁵ Źródłem danych jest sprawozdanie RRW-2 za 2014 rok

Wykres 17. Długość wodociągowej czynnej sieci rozdzielczej oraz liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania dla poszczególnych gmin ChOF (2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównanie analogicznych danych dotyczących sieci kanalizacyjnej w poszczególnych gminach ChOF przedstawia poniższy wykres.

Wykres 18. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej oraz liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania dla poszczególnych gmin ChOF (2013)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najdłuższą siecią kanalizacyjną dysponuje miasto Chełm (wg danych GUS w 2013 roku było to niemal 140 km). Jednocześnie w ramach tej sieci istnieje największa liczba połączeń z kanalizacją komunalną (ponad 2,4 tys. połączeń). Według danych MPGK w Chełmie długość sieci kanalizacyjnej miasta w 2014 roku wynosiła 144,9 km, jednak do analizy przyjęto dane GUS za 2013 rok.

Kanalizacja w gminie Chełm objęta zasięgiem aglomeracji Chełm obejmuje 543 połączenia i ma prawie 28 km długości. Sieć kanalizacyjna w gminie Kamień liczy 401 połączeń i ma prawie 23 km długości.

Wśród gmin Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego w 2013 roku w gminie Kamień występował najmniejszy odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej – 79,5%, choć dane gminy wskazują na odsetek przekraczający 90%. W przypadku sieci kanalizacyjnej odsetek korzystających jest najniższy w gminie Chełm i wynosi 17,5%.

Największy odsetek mieszkańców korzystających z komunalnych sieci wodociągowych i kanalizacyjnych występuje naturalnie w mieście Chełm (odpowiednio 97% oraz 92,6%).

Porównanie udziału liczby mieszkańców korzystających z wodociągu i kanalizacji w ogólnej liczbie mieszkańców poszczególnych gmin ChOF zamieszczono w poniższej tabeli.

Tabela 14. Odsetek mieszkańców w poszczególnych gminach ChOF korzystających z wodociągu oraz kanalizacji (2013)

Wyszczególnienie	JM	m. Chełm	g. Chełm	Kamień
Odsetek mieszkańców korzystających z wodociągu	%	97,0%	94,3%	79,5%
Odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji	%	92,6%	17,5%	34,9%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Główne zamierzenia inwestycyjne i potrzeby rozwojowe systemu wodno-ściekowego ChOF

System wodno-kanalizacyjny Aglomeracji Chełm jest dobrze rozwinięty, jednak dla pełnego zabezpieczenia dostaw wody należy rozbudować sieć wodociągową do następujących rejonów: Wiercieńskiego – Bazylany, Krańcowa, Budowlana – Ceramiczna, Malowane. Dla poprawy zaopatrzenia i pewności dostaw wody dla osiedla Zachód należy wybudować zbiorniki. Budowa zbiorników zapasowo-wyrównawczych zlokalizowanych w Kumowej Dolinie (240 m n.p.m.) umożliwi grawitacyjne doprowadzenie wody do najwyższej położonych budynków mieszkalnych (ul. Szarych Szeregów). Takie rozwiązanie dystrybucji wody zapewni utrzymanie stabilnego ciśnienia w sieci wodociągowej oraz dostawę wody w przypadku kilkugodzinnego wyłączenia z pracy ujęcia. Przewiduje się również wymianę starych sieci wodociągowych z rur azbestocementowych oraz stalowych.

Do modernizacji kwalifikuje się także ujęcie wody „Trubaków”. Modernizacja ujęcia obejmuje rozwiązanie problemu retencji wody uzdatnionej umożliwiającej elastyczną pracę ujęcia przez dobudowę dwóch zbiorników retencyjnych wody uzdatnionej stanowiącej rezerwę dla nieprzerwalnej pracy ujęcia.

Stan techniczny sieci kanalizacji sanitarnej jest dobry, z wyjątkiem kanałów sanitarnych wykonanych z rur betonowych, które wymagają renowacji metodą bezwykopową.

Rozwijające się budownictwo mieszkaniowe, szczególnie jednorodzinne, wyznacza główne kierunki rozbudowy infrastruktury komunalnej ChOF. Obecnie zachodzi potrzeba budowy kanalizacji sanitarnej w takich rejonach Chełma jak: Wiercieńskiego – Bazylany, Budowlana – Ceramiczna, Krańcowa, Wschodnia, Malowane.

Gmina Chełm zamierza podejmować działania zmierzające do poprawy gospodarki wodno-kanalizacyjnej. Należą do nich w szczególności:

- rozbudowa sieci wodociągowych dla obszarów zwartej zabudowy (Rożdżałów Kolonia, Rudka, Żółtańce, Pokrówka),
- budowa przydomowych oczyszczalni ścieków,
- rozwój sieci kanalizacji w miejscowościach: Pokrówka, Żółtańce.

System kanalizacyjny Aglomeracji Kamień nie wymaga na obecną chwilę rozbudowy. Gmina Kamień zamierza kontynuować budowę kolejnych przydomowych oczyszczalni ścieków w lokalizacjach nie objętych systemem kanalizacji sanitarnej. W planach jest budowa oczyszczalni przydomowych w około 150 lokalizacjach (w sołectwach liczących kilkadziesiąt gospodarstw, w których budowa kanalizacji jest nieopłacalna).

Gmina Kamień zamierza także zmodernizować ujęcia wody w Rudolfinie i Wolawcach, przy czym w przypadku ujęcia w Rudolfinie została już wykonana dokumentacja projektowa i kosztorys.

SIEĆ CIEPŁOWNICZA

Na terenie miasta Chełm ciepło dostarczane jest przede wszystkim przez Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. Chełmski system ciepłowniczy tworzą następujące elementy:

- dwa wysokoparametrowe źródła ciepła o łącznej mocy znamionowej 120,8 MW,
- sieci ciepłownicze wysokich parametrów (magistralne, rozdzielcze i przyłącza),
- węzły cieplne (indywidualne i grupowe),
- sieci cieplne niskich parametrów rozprowadzające czynnik grzewczy do instalacji wewnętrznych w budynkach odbiorców.

Ciepło na potrzeby miejskiego systemu ciepłowniczego pochodzi z dwóch źródeł ciepła: Centralnej Ciepłowni zlokalizowanej przy ul. Towarowej 9 (źródło podstawowe) oraz Ciepłowni Szczytowej zlokalizowanego przy ul. Mościckiego 16 (źródło rezerwowe).

Pojemność zładu⁶ dla całego systemu ciepłowniczego wynosi 6 560,57 m³.

Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej jest dostawcą energii cieplnej i ciepłej wody użytkowej głównie do obiektów mieszkalnych i niemieszkalnych oraz mniejszych zakładów produkcyjnych i usługowych, które są głównym odbiorcą ciepła. Z usług MPEC korzysta około 52 tys. mieszkańców.

Według stanu na 30 września 2014 roku moc zamówiona wynosiła 96,37 MW. Łączna kubatura obiektów ogrzewanych ciepłem systemowym wynosi 4,8 mln m³.

W poniższej tabeli zawarto podstawowe dane dotyczące sieci ciepłowniczej w Chełmie.

Tabela 15. Podstawowe parametry sieci ciepłowniczej w Chełmie

Wyszczególnienie	Długość sieci	Struktura sieci
Sieci tradycyjne niskich parametrów	11 389,6	14,9%
Sieci tradycyjne wysokich parametrów	21 270,2	27,8%
Sieci preizolowane niskich parametrów	6 077,3	7,9%
Sieci preizolowane wysokich parametrów	37 877,0	49,4%
Ogółem	76 614,1	100,0%

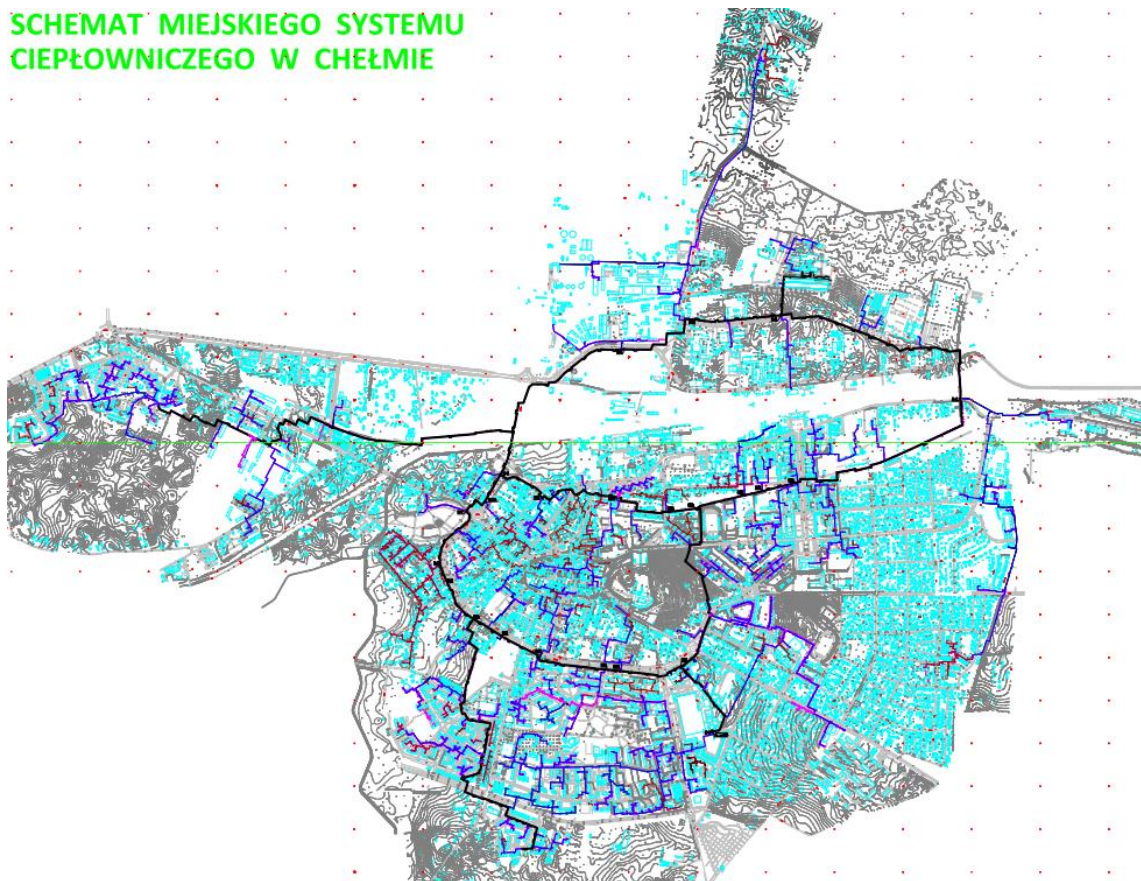
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MPEC Sp. z o.o. w Chełmie

Poniżej przedstawiono schemat systemu ciepłowniczego Chełma.

⁶ [Pojemność czynnych rurociągów i urządzeń miejskiej sieci ciepłowniczej](#)

Mapa 8. Schemat miejskiego systemu ciepłowniczego w Chełmie

SCHEMAT MIEJSKIEGO SYSTEMU CIEPŁOWNICZEGO W CHEŁMIE

Źródło: Dane MPEC Sp. z o.o. w Chełmie

MPEC Sp. z o.o. realizuje obecnie trzy inwestycje rozwojowe:

- 1) budowa oraz modernizacja sieci ciepłowniczych,
- 2) modernizacja układu dostarczania energii cieplnej do odbiorców zasilanych z węzłów grupowych,
- 3) budowa sieci telemetrycznych.

Powyższe zadania MPEC realizuje w oparciu o środki własne, pożyczki z WFOŚiGW oraz dofinansowanie w ramach działania 9.2 Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Ponadto w planach są następujące inwestycje:

- 1) modernizacja Centralnej Ciepłowni z przebudową na elektrociepłownię,
- 2) modernizacja układu dostarczania energii cieplnej do odbiorców zasilanych z węzłów grupowych,
- 3) modernizacja sieci ciepłowniczych wysokich parametrów,
- 4) budowa sieci telemetrycznych,
- 5) podłączenie nowych odbiorców do miejskiej sieci ciepłowniczej,
- 6) produkcja energii odnawialnej dzięki budowie miejskiej biogazowni skojarzonej z elektrociepłownią.

ZAGOSPODAROWANIE ODPADÓW

Zgodnie z obowiązującymi od 1 lipca 2013 r. zmianami w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi obowiązek odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych przejął gminy.

Obowiązek ten realizują zatem Prezydent Chełma oraz Wójt Gminy Chełm i Wójt Gminy Kamień. Wszystkie gminy należą – według Wojewódzkiego Planu Gospodarki Odpadami – do rejonu obsługiwane przez instalację administrowaną przez spółkę Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej.

Analiza stanu gospodarki odpadami w regionie chełmskim zwróciła uwagę na konieczność opracowania skutecznego programu poprawy gospodarki odpadami w regionie. Działania zmierzające do usprawnienia systemu gospodarki odpadami zainicjowało Miasto Chełm, w celu aplikowania o środki zewnętrzne które umożliwiły zarówno budowę Zakładu Przetwarzania Odpadów Komunalnych (ZPOK) dla regionu chełmskiego jak również rekultywację 12 składowisk odpadów w obrębie obszaru Związku Komunalnego Gmin Ziemi Chełmskiej. Podmiotem odpowiedzialnym za realizację powyższego przedsięwzięcia było Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami Sp. z o.o. Przedsięwzięcie uzyskało dofinansowanie z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

W roku 2014 z terenu gmin wchodzących w skład Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego odebrano 21 836 ton odpadów, czyli o 17% więcej niż rok wcześniej⁷.

Kształtowanie się masy odbieranych odpadów komunalnych w latach 2005-2014 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16. Masa odpadów odebranych w latach 2005-2014 z terenu ChOF

Wyszczególnienie	JM	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2013*	2014	Zmiana 2005/2014	Zmiana 2013/2014
masa odpadów ogółem	t	15 695	17 871	18 360	17 345	17 422	16 836	17 008	16 486	15 365	18 666	21 836	39,1%	17,0%
masa odpadów z gospodarstw domowych	t	11 451,8	13 275,6	12 781,7	12 418,4	13 087,7	12 617,1	12 616,1	12 390,3	11 536,2	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
udział	%	73,0%	74,3%	69,6%	71,6%	75,1%	74,9%	74,2%	75,2%	75,1%	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
odpady z gospodarstw domowych przypadające na 1 mieszkańca	kg	238,9	288,4	300,8	282,7	217,0	242,1	247,8	278,7	277,6	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (lata 2005-2013) *oraz danych z „Analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie miasta Chełm za rok 2014” (rok 2013 i 2014)

Masa odbieranych odpadów zwiększyła się w latach 2005-2014 o 35,6%.

Bazując na danych GUS w roku 2013 z gospodarstw domowych pochodziło 11 536 ton odbieranych odpadów, co stanowiło 76% ogólnej masy odpadów. Na jednego mieszkańca obszaru funkcjonalnego przypadało 331,4 kg odpadów, tj. o 19% więcej niż w roku 2012 i aż o 39% więcej niż w roku 2005.

Wyraźny wzrost ilości zbieranych odpadów w ChOF zbiega się z wdrożeniem w lipcu 2013 roku nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi, za który odpowiedzialność wzięły samorzady gminne.

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego prowadzona jest również selektywna zbiórka odpadów. W mieście Chełm funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych, do którego mieszkańcy mogą dostarczać odpady zielone, wielkogabarytowe, problematyczne, zużyty

⁷ Dane dla miasta Chełm za lata 2013-2014 pochodzą z „Analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi na terenie miasta Chełm za rok 2014”. Dane za 2013 i 2014 rok dla pozostałych gmin oszacowano w oparciu o wskaźnik dynamiki wzrostu odbieranej masy odpadów w mieście Chełm.

sprzęt elektryczny i elektroniczny, gruz budowlany, zużyte opony, baterie i akumulatory, a także popiół i pozostałości paleniskowe. W gminie Chełm punkt znajduje się w miejscowości Srebrzyszcze, zaś w gminie Kamień funkcjonuje pięć punktów mobilnych. W zabudowie jednorodzinnej ChOF selektywna zbiórka odpadów odbywa się w systemie workowym, zaś w zabudowie wielorodzinnej mieszkańcy gromadzą odpady w pojemnikach. W ten sposób segregacji podlegają papier, tworzywa sztuczne, szkło i metale.

Stan zagospodarowania odpadów na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego jest zadowalający. Spójny system gospodarowania odpadami komunalnymi we wszystkich gminach przyczynia się do osiągania wysokiej jakości świadczonych w tym zakresie usług, co korzystnie wpływa na stan środowiska naturalnego całego obszaru. Wyraźny wzrost ilości odbieranej masy odpadów w 2013 i 2014 roku należy interpretować jako pozytywny efekt wdrożenia nowego systemu gospodarowania odpadami w gminach ChOF.

INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Liczba odbiorców energii elektrycznej o niskim napięciu wyniosła w 2013 roku 28.769, przy czym liczba ta dotyczy jedynie miasta Chełm, bowiem GUS nie podaje w swych statystykach danych dla gmin wiejskich. Biorąc pod uwagę, że liczba mieszkańców gminy Kamień i gminy Chełm stanowi około 28% liczby mieszkańców Chełma, można szacować, że liczba odbiorców energii elektrycznej w całym ChOF jest o 25-30% wyższa niż w mieście Chełm, czyli wynosi około 36-37 tys.

Na przestrzeni lat 2006-2013 liczba odbiorców wzrosła o 5%, zwiększyło się także zużycie energii elektrycznej, choć w ostatnim roku odnotowano spadek tej wartości (o 2%). Zużycie energii na jednego mieszkańca zwiększyło się o 6,4% i w roku 2013 wyniosło 615,5 kWh. Jedno gospodarstwo domowe zużyło w ciągu roku 1.404,2 kWh energii, o 2,4% mniej niż przed rokiem.

Tabela 17. Podstawowe dane dotyczące zużycia energii elektrycznej w mieście Chełm w latach 2006-2013

Wyszczególnienie	JM	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2006/2013	Zmiana 2012/2013
odbiorcy energii elektrycznej na niskim napięciu	szt.	27 406	27 434	27 655	27 884	28 046	28 519	28 670	28 769	5,0%	0,3%
udział w ogólnej ludności	%	40,4%	40,5%	40,8%	41,2%	42,2%	43,1%	43,5%	43,9%	8,8%	1,0%
zużycie energii elektrycznej na niskim napięciu	MWh	39 323	41 151	43 323	42 657	42 681	41 755	41 230	40 397	2,7%	-2,0%
zużycie energii na 1 mieszkańca	kWh	578,4	607,5	640,3	630,2	639,3	629,3	624,2	615,5	6,4%	-1,4%
zużycie energii na 1 odbiorcę (gosp. dom.)	kWh	1 434,8	1 500,0	1 566,6	1 529,8	1 521,8	1 464,1	1 438,1	1 404,2	-2,1%	-2,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

INFRASTRUKTURA TELEINFORMATYCZNA

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego działa kilku operatorów świadczących usługi dostępu do Internetu w różnych technologiach. Najlepszy dostęp do Internetu mają mieszkańcy Chełma – oprócz usług świadczonych przez operatorów komercyjnych, funkcjonuje tu również miejski

system bezpłatnych hotspotów, a także istnieje możliwość zakupu miejskiego radiowego Internetu. Bezpłatny Internet z hotspotów funkcjonuje także na terenie gminy Chełm.

Internet miejski/gminny

Sieć miejskich hotspotów funkcjonuje w Chełmie od lutego 2014 roku. Dzięki nim możliwe jest bezpłatne korzystanie z Internetu przez użytkowników znajdujących się w ich zasięgu. Sieć składa się z 24 nadajników zlokalizowanych w różnych dzielnicach miasta. Najwięcej nadajników znajduje się w śródmieściu Chełma, m.in. w rejonach ul. Lwowskiej, Lubelskiej, Kopernika, Placu Kupieckiego, Urzędu Miasta Chełm czy też Pl. Gdańskiego. Hotspoty znajdują się również w rejonie Al. Piłsudskiego, Pl. Tysiąclecia, os. Zachód, ul. Rejowieckiej, Hrubieszowskiej, Włodawskiej czy Przemysłowej. Nadajniki bezpłatnego Internetu zostały zlokalizowane przy antenach miejskiego monitoringu. Prędkość Internetu to 512 kbit/s, a czas trwania jednej sesji wynosi maksymalnie 30 minut.

Mapa 9: Lokalizacja hotspotów na terenie miasta Chełm

Źródło: UM Chełm

Miasto zapewnia również możliwość odpłatnego korzystania z radiowego Internetu szerokopasmowego. W ramach tej usługi dostępne są 3 opcje: 256 kbit/s - 19,93 zł, za 512 kbit/s - 25,41 zł, za 1Mb/s - 32,40 zł. W tym przypadku czas trwania jednej sesji jest ograniczony do maks. 6 godzin. Zdecydowana większość mieszkańców preferuje usługi dostawców prywatnych, gwarantujących większe szybkości łączy za podobną lub niewiele wyższą cenę, niemniej jednak dostępność takiej publicznej sieci na pewno zwiększa szanse na dostęp do rozwiązań cyfrowych dla osób o najniższych dochodach i o niewygórowanych oczekiwaniach.

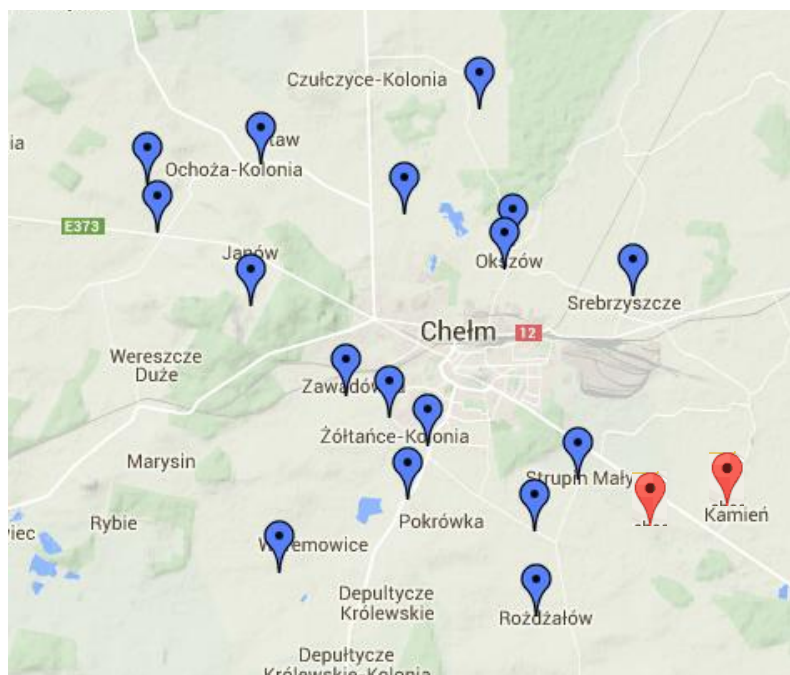
Sieć hotspotów funkcjonuje także w gminie Chełm oraz Kamień - dzięki nim mieszkańcy mogą korzystać z darmowego Internetu.

Na terenie gminy Chełm działa siedemnaście publicznych punktów bezprzewodowego dostępu do Internetu w następujących lokalizacjach: Okszów (2 szt.), Pokrówka, Żółtańce, Strupin Duży,

Srebrzyszcze, Staw, Zawadówka, Horodyszcze, Zarzecze, Stołpie, Janów, Rozdżałów, Strupin Mały, Nowosiółki, Pokrówka-Wiosenna, Zagroda.

Mapa 10. Lokalizacja hotspotów w Gminie Chełm (niebieskie znaczniki) i Gminie Kamień (czerwone znaczniki)

Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://gmina.chelm.pl/39-gmina/405-bezplatny-internet-w-gminie-chelm>

Na terenie gminy Kamień znajdują się dwa hotspoty: w miejscowościach Kamień i Strachosław.

Operatorzy komercyjni

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego działają zarówno operatorzy obejmujący swoim zasięgiem cały kraj, jak i operatorzy lokalni uzupełniający ofertę dużych operatorów. Do dużych operatorów zaliczają się: Netia, Orange, UPC, Multimedia Polska oraz operatorzy komórkowi. Do mniejszych operatorów działających na terenie ChOF należą m.in.: Blue Dot, Impuls Media, Inter-Plus. Docieralność operatorów na terenie ChOF jest wysoka – nie stwierdzono występowania lokalizacji pozbawionych dostępu do Internetu. Aby to zobrazować posłużono się poniższymi przykładowymi danymi i mapkami dotyczącymi zasięgu działania kilku operatorów.

Zasięg **Blue Dot** obejmuje teren całego powiatu chełmskiego i Chełma, w tym: miasto Chełm, gminę Chełm (miejscowości: Pokrówka, Zagroda, Uher, Deputytce (Nowe i Stare Królewskie), Strupin Mały, Strupin Duży, Żółtańce, Żółtańce Kolonia, Okszów, Koza Gotówka, Srebrzyszcze, Horodyszcze) oraz gminę Kamień (Kamień, Kamień Kolonia, Strachosław, Rozdżałów, Natalin, Czerniejów, Andrzejów, Pławanice, Rudolfin, Ignatów, Józefin).

Operator **Inter-Plus** zapewnia dostęp do Internetu bezprzewodowego na terenie miasta Chełm, aglomeracji chełmskiej oraz miejscowości takich jak: Siedliszcze, Rejowiec Fabryczny, Okszków.

Wśród pozostałych operatorów obecnych na rynku ChOF na uwagę zasługuje **MsConnect** – operator darmowych hotspotów w gminie Chełm. MsConnect uruchomił w styczniu 2007 w Chełmie sieć WiMax, sieć ta w chwili obecnej zachowuje funkcjonalność na obszarze wiejskim, poza wysoką zabudową.

5. Infrastruktura społeczna

A. Edukacja

W skład infrastruktury edukacyjnej Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego wchodzi:

- przedszkola (w tym również oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych),
- szkoły podstawowe i gimnazja,
- szkoły ponadgimnazjalne,
- szkoły wyższe,
- placówki psychologiczno-pedagogiczne.

Wśród nich znajdują się zarówno placówki o charakterze publicznym, jak i szkoły niepubliczne.

WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego usługi wychowania przedszkolnego świadczy 16 przedszkoli i 3 oddziały przedszkolne prowadzone w mieście Chełm oraz 10 oddziałów przedszkolnych i 1 punkt przedszkolny funkcjonujące w gminach Chełm i Kamień. Wśród placówek prowadzonych przez samorząd miasta Chełm jest jedno przedszkole specjalne. W 2013 roku ze wszystkich form wychowania przedszkolnego korzystało 2 850 dzieci. Podstawowe informacje na temat wychowania przedszkolnego w ChOF zawiera poniższa tabela.

Tabela 18. Podstawowe dane na temat wychowania przedszkolnego na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
Przedszkola ogółem	14	14	14	14	14	14	14	16	16	16	14%	b.z.
w tym: prowadzone przez JST	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	b.z.	b.z.
oddziały ogółem	64	67	70	71	73	73	74	82	88	92	44%	5%
w tym: w przedszkolach prowadzonych przez JST	54	55	55	55	57	57	58	59	59	60	11%	2%
miejsca ogółem	1 778	1 704	1 806	1 814	1 864	1 999	2 048	2 321	2 430	2 516	42%	4%
w tym: w przedszkolach prowadzonych przez JST	1 513	1 409	1 376	1 369	1 394	1 524	1 568	1 630	1 624	1 642	9%	1%
dzieci ogółem	1 544	1 633	1 770	1 788	1 878	1 968	2 024	2 247	2 357	2 517	63%	7%
zmiana	-	5,76%	8,39%	1,02%	5,03%	4,79%	2,85%	11,02%	4,90%	6,79%	-	-
w tym: w przedszkolach prowadzonych przez JST	1 279	1 301	1 346	1 344	1 415	1 495	1 544	1 612	1 631	1 703	33%	4%
zmiana	-	1,72%	3,46%	-0,15%	5,28%	5,65%	3,28%	4,40%	1,18%	4,41%	-	-
nauczyciele w przeliczeniu na etaty	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	156,36	164,19	b.d.	b.d.	b.d.
liczba dzieci przypadających na 1 oddział	24	24	25	25	26	27	27	27	27	27	13%	2%
liczba dzieci przypadających na 1 etat nauczycielski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	14	14	b.d.	b.d.	b.d.
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	12	12	12	13	12	12	11	14	13	13	8%	b.z.
dzieci ogółem	203	173	191	185	206	228	196	309	290	317	56%	9%
Punkty przedszkolne	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1	b.d.	b.z.
dzieci ogółem	-	-	-	-	-	-	15	15	19	16	b.d.	-16%
nauczyciele w przeliczeniu na etaty	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	18,22	5,95	5,51	b.d.	-7%
liczba dzieci przypadających na 1 oddział	b.d.	14	16	14	17	19	18	22	22	24	b.d.	9%
liczba dzieci przypadających na 1 etat nauczycielski	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	17	49	58	b.d.	18%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni lat 2004-2013 dostęp do usług wychowania przedszkolnego uległ poprawie, na co wskazuje zwiększenie o 42% liczby miejsc w placówkach. Znacznie wzrosła również liczba dzieci przebywających w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych w ciągu roku. Wyraźnie zwiększył się także odsetek dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Według stanu na koniec roku 2013 wyniósł on 80,3%, podczas gdy na koniec roku 2004 było to jedynie 55,3%.

Tabela 19. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Dzieci w wieku 3-6 lat ogółem	3 083	3 029	2 969	2 891	2 890	2 968	3 035	3 178	3 344	3 433
Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym ogółem	1 705	1 758	1 910	1 927	2 026	2 147	2 214	2 459	2 563	2 758
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym	55,3%	58,0%	64,3%	66,7%	70,1%	72,3%	72,9%	77,4%	76,6%	80,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

SKOLNICTWO PODSTAWOWE I GIMNAZJALNE

Na terenie ChOF działalność prowadzą 23 szkoły podstawowe: 13 w mieście Chełm, 7 w gminie Chełm oraz 3 w gminie Kamień. Jednostki samorządu terytorialnego są organem prowadzącym dla 19 z nich. W mieście Chełm funkcjonują trzy szkoły podstawowe o charakterze niepublicznym: Niepubliczna Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi „RAZEM”, Pierwsza Społeczna Szkoła Podstawowa oraz Niepubliczna Szkoła Podstawowa nr 2 z Oddziałami Integracyjnymi, natomiast w gminie Kamień działa Szkoła Podstawowa prowadzona przez Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Czerniejów (Stowarzyszenie na rzecz Inicjatyw Lokalnych).

We wszystkich szkołach podstawowych zlokalizowanych na obszarze w roku szkolnym 2013/2014 uczyło się 4 325 dzieci, niemal tyle samo co przed rokiem (spadek o 2%), jednak wyraźnie mniej niż w roku 2004 (spadek o 30%). Konsekwencją spadku liczby uczniów było zmniejszenie liczby oddziałów z 273 w 2004 roku do 205 w roku 2013 (spadek o 25%). W jednym oddziale naukę pobierało średnio 21 uczniów.

Tabela 20. Podstawowe informacje dotyczące edukacji podstawowej na terenie ChOF

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
Liczba placówek	24	24	25	25	25	24	24	24	23	23	-4%	b.z.
w tym: specjalne	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	b.z.	b.z.
Liczba oddziałów	273	261	252	244	234	228	223	217	206	205	-25%	b.z.
w tym: w szkołach specjalnych	5	5	5	5	4	5	6	6	7	10	100%	43%
Pomieszczenia szkolne	312	276	247	319	321	323	318	319	266	b.d.	b.d.	b.d.
w tym: w szkołach specjalnych	9	8	8	6	6	6	6	6	8	b.d.	b.d.	b.d.
Uczniowie	6 178	5 752	5 364	5 085	4 868	4 697	4 550	4 445	4 408	4 325	-30%	-2%
w tym: w szkołach specjalnych	67	55	67	67	51	57	52	41	46	54	-19%	17%
zmiana	-	-6,9%	-6,7%	-5,2%	-4,3%	-3,5%	-3,1%	-2,3%	-0,8%	-1,9%	-	-
Uczniowie na jeden oddział	22,63	22,04	21,29	20,84	20,80	20,60	20,40	20,48	21,40	21,10	-7%	-1%
w tym: w szkołach specjalnych	13,4	11,0	13,4	13,4	12,8	11,4	8,7	6,8	6,6	5,4	-60%	-18%
Uczniowie na jedno pomieszczenie	19,80	20,84	21,72	15,94	15,17	14,54	14,31	13,93	16,57	b.d.	b.d.	b.d.
w tym: w szkołach specjalnych	7,44	6,88	8,38	11,17	8,50	9,50	8,67	6,83	5,75	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gminach wchodzących w skład ChOF w roku 2013 funkcjonowało 16 gimnazjów: 9 w mieście Chełm, 6 w gminie Chełm oraz 1 na terenie gminy Kamień. Samorządy gminne są organem

prowadzącym dla 13 z nich. W mieście Chełm działalność prowadziły trzy gimnazja o charakterze niepublicznym posiadające uprawnienia szkół publicznych: Pierwsze Społeczne Gimnazjum, Niepubliczne Gimnazjum nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi oraz Niepubliczne Gimnazjum z Oddziałami Integracyjnymi „RAZEM”.

W placówkach gimnazjalnych w roku szkolnym 2013/2014 naukę pobierało 2 384 osób, o 4% mniej niż rok wcześniej i aż o 41% mniej niż w początkowym okresie analizy. Zmniejszeniu liczby uczniów towarzyszył spadek liczby oddziałów ze 155 w roku 2004 do 97 w roku 2013. Na jeden oddział przypada średnio 25 gimnazjalistów.

Tabela 21. Podstawowe informacje dotyczące edukacji gimnazjalnej na terenie ChOF

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
Liczba placówek	15	15	15	15	15	15	15	15	16	16	7%	b.z.
w tym: specjalne	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	b.z.	b.z.
Liczba oddziałów	155	150	142	132	130	126	117	105	100	97	-37%	-3%
w tym: w szkołach specjalnych	4	6	5	5	6	6	5	4	4	3	-25%	-25%
Pomieszczenia szkolne	148	164	182	123	119	119	137	134	190	b.d.	b.d.	b.d.
w tym: w szkołach specjalnych	6	6	6	6	6	6	6	6	6	b.d.	b.d.	b.d.
Uczniowie	4 061	3 904	3 655	3 360	3 135	2 970	2 790	2 635	2 484	2 384	-41%	-4%
w tym: w szkołach specjalnych	67	77	73	66	65	61	55	54	48	35	-48%	-27%
zmiana		-3,9%	-6,4%	-8,1%	-6,7%	-5,3%	-6,1%	-5,6%	-5,7%	-4,0%		
Uczniowie na jeden oddział	26,20	26,03	25,74	25,45	24,12	23,57	23,85	25,10	24,84	24,58	-6%	-1%
w tym: w szkołach specjalnych	16,75	12,83	14,60	13,20	10,83	10,17	11,00	13,50	12,00	11,67	-30%	-3%
Uczniowie na jedno pomieszczenie	27,44	23,80	20,08	27,32	26,34	24,96	20,36	19,66	13,07	b.d.	b.d.	b.d.
w tym: w szkołach specjalnych	11,17	12,83	12,17	11,00	10,83	10,17	9,17	9,00	8,00	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

SZKOLNICTWO PONADGIMNAZJALNE

Na terenie ChOF funkcjonuje 9 samorządowych jednostek organizacyjnych na poziomie szkolnictwa ponadgimnazjalnego. Uczniowie mają możliwość podjęcia kształcenia w:

- 4 liceach ogólnokształcących,
- 7 technikach dla młodzieży,
- 5 zasadniczych szkołach zawodowych,
- oraz 2 placówki kształcenia ustawicznego i 1 placówce kształcenia praktycznego.

Poza Zespołem Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Józefa Piłsudskiego w Okszowie (gmina Chełm), wszystkie szkoły ponadgimnazjalne znajdują się w mieście Chełm.

W roku szkolnym 2014/2015 w samorządowych szkołach ponadgimnazjalnych naukę podjęło 5 005 uczniów. Najwięcej osób uczęszczało do liceów ogólnokształcących (45%) i techników (42%).

Tabela 22. Liczba uczniów według typów szkół w roku szkolnym 2014/2015

Wyszczególnienie	Liczba uczniów	Udział
Liceum Ogólnokształcące	2 261	45,2%
Technikum	2 109	42,1%
Zasadnicza Szkoła Zawodowa	397	7,9%
Technikum uzupełniające	25	0,5%
Szkoła policealna	213	4,3%
Ogółem	5 005	100,0%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Chełm

W porównaniu z rokiem poprzednim liczba uczniów uległa zmniejszeniu o 6% (315 osób). W konsekwencji zmniejszyła się liczba oddziałów ze 195 do 176. W analizowanym okresie średnia liczba dzieci przypadających na jeden oddział zwiększyła się z 27 do 28 osób. Spośród szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez miasto Chełm najwięcej oddziałów funkcjonuje w Zespole Szkół Technicznych (25) oraz Zespole Szkół Ekonomicznych i III Liceum Ogólnokształcącym (24). Najwięcej uczniów uczęszcza do Zespołu Szkół Ekonomicznych i III Liceum Ogólnokształcącego oraz II Liceum Ogólnokształcącego (po 713 osób).

Tabela 23. Szczegółowe dane na temat publicznych szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2013/2014 i 2014/2015

Wyszczególnienie	Rok szkolny 2013/2014			Rok szkolny 2014/2015		
	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba dzieci w oddziale	Liczba uczniów	Liczba oddziałów	Średnia liczba dzieci w oddziale
I Liceum Ogólnokształcące	572	18	31,78	586	18	32,56
II Liceum Ogólnokształcące	779	24	32,46	713	22	32,41
Zespół Szkół Ekonomicznych i III Liceum Ogólnokształcące	850	30	28,33	713	24	29,71
IV Liceum Ogólnokształcące	384	14	27,43	338	13	26,00
Zespół Szkół Budowlanych i Geodezyjnych	431	15	28,73	412	15	27,47
Zespół Szkół Technicznych	671	25	26,84	687	25	27,48
Zespół Szkół Gastronomicznych i Hotelarskich	696	26	26,77	641	23	27,87
Zespół Szkół Zawodowych nr 5	447	16	27,94	420	15	28,00
Centrum Kształcenia Ustawicznego (bez Gimnazjum)	490	27	18,15	495	21	23,57
Ogółem	5 320	195	27,28	5 005	176	28,44

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych UM Chełm

Na poziomie ponadgimnazjalnym uczniowie mają możliwość wyboru różnych kierunków kształcenia. Szczegółowy ich wykaz zawiera poniższa tabela.

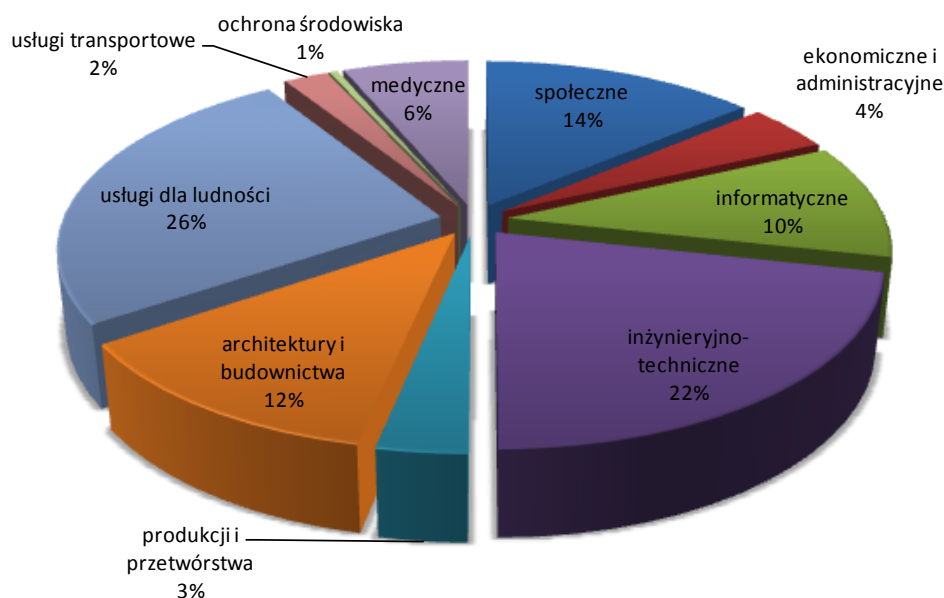
Tabela 24. Kierunki kształcenia w placówkach samorządowych na poziomie ponadgimnazjalnym na terenie ChOF w roku 2013

Wyszczególnienie	Liczba uczniów
Technika*	
społeczne	303
ekonomiczne i administracyjne	105
informatyczne	256
inżynieryjno-techniczne	532
produkcji i przetwórstwa	79
architektury i budownictwa	301
usługi dla ludności	585
usługi transportowe	55
ochrona środowiska	11
Szkoły policealne bez specjalnych	
społeczne	38
medyczne	156
opieka społeczna	0
usługi dla ludności	44

*łącznie z technikami uzupełniającymi, liceami profilowanymi oraz szkołami ogólnokształcącymi, szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Spośród wymienionych powyżej kierunków największą popularnością cieszą się „usługi dla ludności”. Wybrało je 26% wszystkich uczniów. Drugimi pod względem częstotliwości wyboru są kierunki inżynieryjno-techniczne. Na kształcenie tego rodzaju zdecydował się w 2013 roku co piąty uczeń. Najmniejsze zainteresowanie odnotowano dla takich kierunków kształcenia jak „ochrona środowiska” (1%), „usługi transportowe” (2%) oraz „produkcja i przetwórstwo” (3%).

Wykres 19. Kierunki kształcenia w szkołach samorządowych na poziomie ponadgimnazjalnym na terenie ChOF

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na poziomie ponadgimnazjalnym prowadzonych jest w mieście Chełm 15 szkół z uprawnieniami szkół publicznych oraz 1 szkoła nieposiadająca tych uprawnień. W roku szkolnym 2014/2015 we wszystkich szkołach niepublicznych naukę podjęły 2 602 osoby.

Tabela 25. Wykaz niepublicznych szkół ponadgimnazjalnych wpisanych do ewidencji szkół i placówek niepublicznych w roku szkolnym 2014/2015 w mieście Chełm

L.p.	Wyszczególnienie	Liczba uczniów
1.	Technikum Zakładu Doskonalenia Zawodowego	79
2.	Zasadnicza Szkoła Zawodowa Zakładu Doskonalenia Zawodowego	89
3.	Technikum Uzupełniające Zakładu Doskonalenia Zawodowego	brak
4.	Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych ZDZ	brak
5.	Zaoczne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Kursor”	108
6.	Policealna Szkoła dla Dorosłych „Kursor”	248
7.	Policealna Szkoła Detektywów i Pracowników Ochrony	336
8.	Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych „Żak”	396
9.	Policealna Szkoła Centrum Nauki i Biznesu „Żak”	828
10.	Policealna Szkoła dla Dorosłych WILIAMS	brak
11.	Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych WILIAMS	87
12.	Policealna Szkoła dla Dorosłych Jobs	203
13.	Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych Jobs	19
14.	Policealna Szkoła Kosmetyczna	12
15.	Policealna Szkoła Kosmetyczna dla Dorosłych	brak
16.	Policealna Szkoła Zawodowa „Żak”*	100
Ogółem		2 602

*placówka nieposiadająca uprawnień szkoły publicznej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto w rejestrze niepublicznych szkół i placówek oświatowych prowadzonym przez miasto Chełm zarejestrowanych jest 5 ośrodków kształcenia i dokształcania zawodowego, 8 placówek kształcenia ustawicznego, 1 ośrodek prowadzący roczne przygotowanie przedszkolne i szkolne dla dzieci i młodzieży upośledzonych umysłowo w stopniu głębokim oraz ze sprzężonymi niepełnosprawnościami, 2 poradnie psychologiczno – pedagogiczne, a także 1 placówka oświatowo – wychowawcza.

We wszystkich typach szkół podległych Miastu w roku szkolnym 2014/2015 w 391 oddziałach naukę podjęło 9 968 uczniów. W porównaniu z rokiem poprzednim liczba uczniów uległa zmniejszeniu o 298 osób. W konsekwencji liczba oddziałów zmniejszyła się o 9.

Na terenie ChOF system szkół ponadgimnazjalnych uzupełnia jeszcze Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego w Okszowie, placówka ta obejmuje technika dla młodzieży i dla dorosłych (141 uczniów w roku szkolnym 2013/14), zasadniczą szkołę zawodową (19 osób) oraz szkołę policealną (58 uczniów), szkoła kształci w kierunkach inżynieryjno-technicznym, weterynaryjnym, rolniczym oraz na kierunkach związanych z usługami dla ludności. Zespół prowadzony jest przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

SZKOLNICTWO ARTYSTYCZNE

System edukacyjny uzupełniany jest przez placówkę prowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Ignacego Jana Paderewskiego w Chełmie została powołana Zarządzeniem Nr 65 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 28 maja 1951 r.

SZKOLNICTWO WYŻSZE

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego funkcjonują trzy szkoły na poziomie szkolnictwa wyższego zlokalizowane w mieście Chełm: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie, Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej oraz Szkoła Wyższa im. B. Jańskiego – Wydział Zamiejscowy w Chełmie.

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie rozpoczęła swą działalność w 2001 r. Początkowo funkcjonował jedynie Instytut Matematyki i Informatyki, w ramach którego utworzono dwie specjalności: Nauczanie matematyki oraz Matematyka z informatyką. Z roku na rok cieszyły się one coraz większą popularnością. Obecnie uczelnia kształci studentów na ponad 30 specjalnościach w ramach 10 kierunków, stale rozwijając swoją ofertę edukacyjną.

Utworzona w 2004 roku **Wyższa Szkoła Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej** jest uczelnią niepubliczną. Jej podstawową jednostką organizacyjną jest Wydział Nauk Społecznych, który prowadzi kształcenie na studiach I stopnia na kierunkach: Politologia, Ekonomia oraz Zdrowie publiczne. Uczelnia oferuje ponadto możliwość kontynuowania nauki na studiach II stopnia na kierunku Politologia. W ofercie WSSMiKS znalazło się również 13 kierunków studiów podyplomowych.

Oferta edukacyjna **Szkoły Wyższej im. Bogdana Jańskiego – Wydział Zamiejscowy w Chełmie** obejmuje studia I stopnia na kierunku zarządzanie, studia podyplomowe na kierunkach doradztwo zawodowe, Oligofrenopedagogika, Logopedia, Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka z zaburzeniami ze spektrum autyzmu i Zespołem Aspergera, Zarządzanie bezpieczeństwem i higieną pracy oraz Zarządzanie oświatą, jak również liczne kursy i szkolenia.

System edukacyjny uzupełniany jest przez placówkę prowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Ignacego Jana Paderewskiego w Chełmie została powołana Zarządzeniem Nr 65 Ministra Kultury i Sztuki z dnia 28 maja 1951 r.

B. Kultura i sport

Na terenie ChOF działalność prowadzą różnego rodzaju instytucje kultury, m.in. miejskie i wiejskie domy i ośrodki kultury, świetlice, kluby, kina, biblioteki, a także stowarzyszenia i fundacje zajmujące się popularyzacją kultury i sztuki wśród mieszkańców.

Centrum instytucji kultury Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego stanowi **Chełmski Dom Kultury**. Jest to główny ośrodek kultury w Chełmie i powiecie chełmskim. W ramach działalności placówki prowadzone są zajęcia o charakterze teatralnym, tanecznym, plastycznym oraz muzycznym dla zróżnicowanych grup wiekowych. W ChDK funkcjonują liczne grupy artystyczne reprezentujące zróżnicowane formy działalności, m.in. Teatr Ziemi Chełmskiej, Klub Tańca Towarzyskiego „TAKT”, Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Chełmskiej, Chór Ziemi Chełmskiej „Hejnał” im. Mieczysława Niedźwiedzkiego, Teatr Małych Form „Hesperyd”, Chadek Gospel Choir, Baletowa Szkoła Tańca,

Akademia Małego Artysty oraz Dyskusyjny Klub Filmowy „REWERS”. Działalność Domu Kultury skupia się wokół popularyzacji i promocji twórczości artystycznej z wszelkich dziedzin sztuki, realizowania i wspierania projektów aktywizujących i integrujących mieszkańców miasta, a także organizowania imprez i wydarzeń kulturalnych zarówno o zasięgu lokalnym, regionalnym, jak i krajowym oraz międzynarodowym. W celu podnoszenia efektywności podejmowanych działań, Chełmski Dom Kultury współpracuje z wieloma instytucjami, organizacjami społecznymi i stowarzyszeniami.

Największą placówką kultury na terenie gminy Chełm jest **Ośrodek Kultury Gminy Chełm w Żółtańcach**. Ośrodek Kultury zajmuje się popularyzacją sztuki wśród mieszkańców gminy, organizuje imprezy szkolne, lokalne i gminne oraz prowadzi edukację kulturalną dzieci i młodzieży. W placówce funkcjonują grupy artystyczne: Kabaret „Dunia”, Grupa Wokalna „Gamma”, Grupa Dziecięca „Wesołe Promyki”, Grupa Plastyczna „Paleta”, Grupa „Ramm” oraz Kapela „Kataryna”. W siedzibie ośrodka mieści się również redakcja Biuletynu Informacyjnego Samorządu Gminy Chełm. Ośrodek Kultury Gminy Chełm posiada filie w Pokrówce i Rożdżałowie.

Na terenie gminy Kamień działalność prowadzi **9 świetlic wiejskich**, zaś w planach gminy znalazło się powołanie dwóch kolejnych: w Andrzejowie i Józefinie. Świetlice prowadzą działalność w zakresie organizacji uroczystości i zabaw integracyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży, zajęć o charakterze artystycznym i sportowym, a także różnego rodzaju spotkań edukacyjnych i szkoleń.

Działalność muzealniczą o zasięgu regionalnym prowadzi **Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza**. Instytucja realizuje swoje zadania w zakresie gromadzenia i trwałej ochrony dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym. Wśród podstawowych jej zadań się należy wyróżnić prowadzenie działalności wystawienniczej, naukowo-badawczej, wydawniczej oraz edukacyjnej i upowszechnieniowej, w tym organizowanie takich form działalności kulturalnej, jak: koncerty, konkursy, szkolenia, seminaria, sesje, spotkania autorskie, plenery, lekcje muzealne. Działalność muzeum odgrywa istotną rolę w życiu kulturalnym zarówno Chełma, jak i regionu.

Z Muzeum Ziemi Chełmskiej integralnie związana jest działalność **Galerii 72**, będącej jednym z najważniejszych miejsc wystawienniczych w kraju. Inicjatorem i pomysłodawcą galerii był Kajetan Sosnowski, zaś nazwa galerii pochodzi od daty jej powstania. Galeria mieści się w zespole architektonicznym klasztoru popijarskiego. Działalność galerii zainicjowana została wystawą malarstwa Jana Dobkowskiego we wrześniu 1972 roku. Największą wartość działalności Galerii 72 stanowią zbiory sztuki współczesnej chełmskiego muzeum. Od 2001 roku wystawy w Galerii 72 organizowane są przez Dział Sztuki Współczesnej Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza.

Istotną rolę w popularyzowaniu kultury w ChOF odgrywają ponadto miejska oraz gminne biblioteki publiczne. W Chełmie działa **Chełmska Biblioteka Publiczna im. Marii Pauliny Orsetti** oraz jej trzy filie zlokalizowane przy ul. Zachodniej, ul. Nadrzecznej i ul. 11 listopada. Biblioteka prowadzi działalność na terenie miasta i powiatu, udostępniając swe zasoby w czterech wypożyczalniach oraz czytelnicy. Na terenie gminy Chełm funkcjonuje **Biblioteka Publiczna Gminy Chełm w Okszowie** oraz 5 filii: w Nowosiólkach Kolonii, Srebrzyszczu, Stawie, Strupinie Dużym oraz Janowie. Z kolei w gminie Kamień działa **Gminna Biblioteka Publiczna w Kamieniu**. Oprócz oferty czytelniczej wszystkie placówki prowadzą również zróżnicowane formy pracy kulturalno-oświatowej, m.in. spotkania autorskie, prelekcje, wystawy, konkursy oraz zajęcia dla dzieci i młodzieży.

Poziom czytelnictwa na obszarze funkcjonalnym jest trudny do określenia. Pomimo stałego spadku liczby czytelników w okresie 2004-2013, liczba wypożyczonych przez nich książek uległa w ostatnich latach zwiększeniu. W roku 2013 jeden czytelnik wypożyczył średnio 19 woluminów, tj. o 5 więcej niż w roku 2004 i o 2 więcej niż w roku 2012. Na jednego mieszkańca przypadają średnio 3 wypożyczone pozycje.

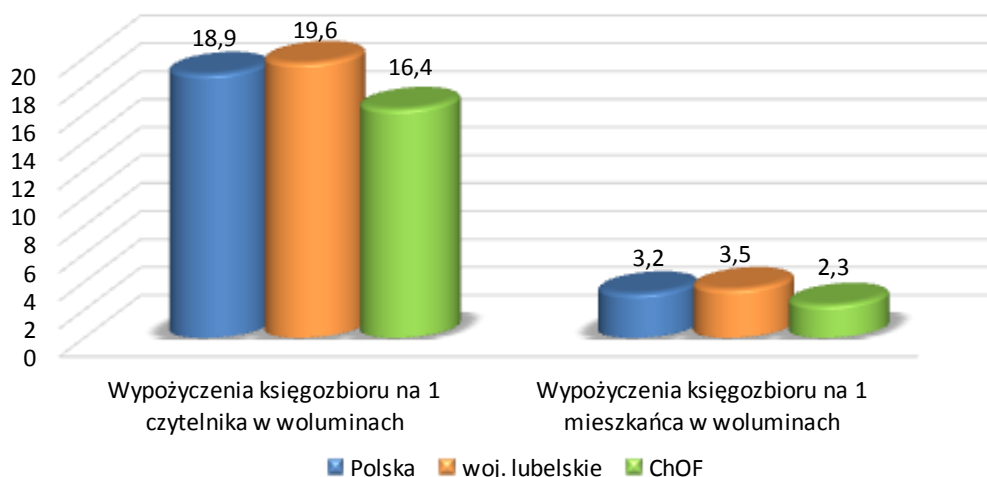
Tabela 26. Podstawowe dane na temat wyposażenia bibliotek oraz poziomu czytelnictwa na terenie ChOF w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
Biblioteki i filie	10	10	10	10	10	10	10	11	11	11	10%	b.z.
Księgozbiór bibliotek	246 734	259 746	271 413	274 730	270 206	264 405	263 505	270 354	258 076	265 279	8%	3%
Komputery użytkowane w bibliotekach ogółem	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	144	117	122	143	140	186	b.d.	33%
w tym: dostępne dla czytelników	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	52	46	46	57	59	63	b.d.	7%
Czytelnicy w ciągu roku	22 450	20 461	19 569	17 533	16 667	16 080	14 933	14 947	13 631	12 699	-43%	-7%
Wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz	308 703	295 918	305 924	285 834	249 448	224 947	228 997	234 557	238 428	248 022	-20%	4%
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	8 514	8 478	8 457	8 464	8 467	8 467	8 435	7 638	7 615	7 591	-11%	-0,3%
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	2 898	3 064	3 209	3 246	3 191	3 123	3 124	3 218	3 081	3 177	10%	3%
Czytelnicy bibliotek na 1000 ludności	264	241	231	207	197	190	177	178	163	152	-42%	-7%
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	13,8	14,5	15,6	16,3	15,0	14,0	15,3	15,7	17,5	19,5	42%	12%
Wypożyczenia księgozbioru na 1 mieszkańca w woluminach	3,6	3,5	3,6	3,4	2,9	2,7	2,7	2,8	2,8	3,0	-18%	4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dokonując porównania poziomu czytelnictwa w ChOF w odniesieniu do kraju i województwa, można zauważyć, iż zarówno liczba wypożyczeń na 1 mieszkańca, jak i liczba wypożyczeń na 1 czytelnika jest na obszarze mniejsza od wartości tych wskaźników uzyskanych dla województwa i kraju.

Wykres 20. Poziom czytelnictwa w ChOF na tle województwa i kraju

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ofertę kulturalną w mieście uzupełnia **Centrum Kultury Filmowej Zorza** wyposażone w nową technologię wyświetlania obrazu 4K. W okresie od września do grudnia 2013 r., tj. przez pierwsze cztery miesiące działalności, w Centrum wyświetlonych zostało 60 tytułów filmowych, które obejrzało ponad 23 tys. widzów na 525 seansach filmowych.

Wśród najważniejszych wydarzeń kulturalnych organizowanych na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego znalazły się:

- **Wielka Gala Noworoczna (miasto Chełm)**

Wielka Gala Noworoczna jest wydarzeniem organizowanym przez Chełmski Dom Kultury, które na stałe wpisało się w kalendarz imprez kulturalnych miasta. Koncert odbywa się w pierwszych dniach stycznia, dzięki czemu stwarza możliwość wejścia w Nowy Rok przy dźwiękach wyjątkowej muzyki. Ranga imprezy sprawia, iż cieszy się ona ogromnym zainteresowaniem nie tylko mieszkańców miasta. W dotychczasowych edycjach repertuar zaprezentowały m.in. Teatr Muzyczny w Lublinie, Orkiestra im. Arcyksiężnej Marii Krystyny Habsburg pod dyrekcją Sylwestra Targosz-Szalonka, Bożena Zawiślak-Dolny, Adam Sztaba wraz z Orkiestrą, a także wokaliści – Piotr Cugowski, Natalia Kukulska oraz inni znani artyści.

- **Dni Chełma (miasto Chełm)**

To największa masowa miejska impreza organizowana przez Chełmski Dom Kultury. W programie wydarzenia znajdują się między innymi pokazy taneczne i wokalne, quizy i zabawy dla najmłodszych, imprezy sportowo-rekreacyjne, konkursy z nagrodami oraz koncerty znanych artystów i zespołów muzycznych. Dodatkową atrakcją jest prezentacja wyrobów twórców ludowych. Od roku 2013 nazwa imprezy została zmieniona na „Jarmark z Bieluchem”, nawiązując tym samym do oficjalnego symbolu miasta – Ducha Bielucha.

- **Spotkanie „Święty Wieczór” (gmina Chełm)**

„Święty Wieczór” jest cyklicznym wydarzeniem odbywającym się w pierwszych dniach roku, nawiązującym do tradycji wspólnego kolędowania w okresie od Wigilii Bożego Narodzenia do Święta Trzech Króli. W programie imprezy znajdują się występy lokalnych artystów, m.in. zespołów pieśni i tańca, solistów, poetów, a także świąteczny konkurs z nagrodami i tradycyjny poczęstunek. „Święty

Wieczór” odbywa się w Dworku Pan Tadeusz w Żółtańcach. Wydarzenie jest organizowane we współpracy z Biurem Promocji Gminy Chełm.

- **Festyn „Dzieci Dzieciom” (gmina Chełm)**

Festyn „Dzieci Dzieciom” jest jedną z największych imprez charytatywnych w regionie. Organizatorami wydarzenia są Starostwo Powiatowe w Chełmie, Biuro Promocji Gminy Chełm oraz dzieci ze szkół gminy Chełm. Główny cel przedsięwzięcia stanowi zbiórka pieniędzy na rzecz podopiecznych Lubelskiego Hospicjum dla Dzieci im. Małego Księcia. Podczas festynu prowadzona jest licytacja i sprzedaż różnego rodzaju wyrobów artystycznych, dzieł sztuki, gadżetów itp. przekazanych przez artystów, twórców, instytucje i przedsiębiorstwa. W programie imprezy znajduje się również Finał Festiwalu Polskiej Piosenki o Miłości o Różę Małego Księcia.

- **Gminny Dzień Rodziny (gmina Kamień)**

Festyn jest imprezą cykliczną organizowaną z okazji trzech ważnych dla rodzin świąt: Dnia Dziecka, Dnia Matki oraz Dnia Ojca. Impreza ma charakter integracyjno-rekreacyjny, a w jej programie znajdują się m.in. występy artystyczne w wykonaniu dzieci i młodzieży, koncerty muzyczne okolicznych zespołów, rozgrywki sportowe, wystawy twórców ludowych z terenu gminy, a także wspólne grillowanie oraz zabawa taneczna. Podczas festynu odbywają się również Gminne Zawody Sportowo-Pożarnicze. Z myślą o najmłodszych organizowane są dodatkowe atrakcje w postaci zjeżdźalni i trampolin. Wydarzenie cieszy się dużym zainteresowaniem mieszkańców gminy.

- **Dni Kamienia (gmina Kamień)**

Dni Kamienia są największą imprezą kulturalną odbywającą się w gminie. W planie wydarzenia znajdują się m.in. prezentacja programów artystycznych w wykonaniu uczniów szkół z terenu gminy, występy lokalnych artystów, wystawy twórców gminnych, zawody sportowe dla dzieci i młodzieży, a także liczne konkursy z nagrodami. Z myślą o najmłodszych mieszkańcach gminy przygotowano basen z pięczkami, trampolinę, dmuchaną zjeżdźalnię oraz paintball. Zwieńczenie imprezy stanowi zabawa taneczna.

Fotografia 13. Wydarzenia kulturalne na terenie ChOF

Źródło: <http://chelm.naszemiasto.pl/artukul/wielka-gala-novoroczna-w-chadeku,1191215,artgal,1852543,t,id,tm,zid.html>,
<http://gmina.chelm.pl/bpg/616-swiety-wieczor-2015>, http://www.kamien.lubelskie.pl/index.php?idz=dz_rodziny07
<http://www.kamien.lubelskie.pl/index.php?idz=2013/dzienrodziny>, <http://moje.radio.lublin.pl/deszczowy-i-skomny-jarmark-z-bieluchem.html>

Zadania z zakresu kultury fizycznej i sportu na terenie ChOF realizuje **Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Chełmie**. Działalność ośrodka sprzyja upowszechnianiu aktywności fizycznej wśród mieszkańców miasta, a szczególnie dzieci, młodzieży i osób niepełnosprawnych. W obiektach administrowanych przez MOSiR organizowane są imprezy sportowo-rekreacyjne o zasięgu lokalnym, regionalnym oraz wojewódzkim. Główny obiekt sportowy Chełma to **Miejska Hala Sportowa** zlokalizowana przy ulicy Granicznej, przystosowana do rozgrywania zawodów sportowych, prowadzenia treningów, ćwiczeń gimnastycznych oraz zajęć rehabilitacyjnych. Ponadto w centrum miasta zlokalizowany jest **Stadion Miejski**, na którym mogą odbywać się różne imprezy: głównie mecze piłkarskie oraz imprezy plenerowe (np. koncerty). Stadion miejski spełnia wymogi do przeprowadzenia imprez masowych. W skład obiektu wchodzi pełnowymiarowe boisko piłkarskie, bieżnia lekkoatletyczna, boiska do siatkówki i koszykówki, tzw. małe boisko treningowe o nawierzchni trawiastej oraz kort do tenisa ziemnego. Na trybunach zasiąść może 2 500 widzów.

Na terenie gminy Chełm i gminy Kamień aktywność sportowa mieszkańców odbywa się w obiektach sportowych zlokalizowanych przy placówkach edukacyjnych oraz świetlicach wiejskich.

C. Ochrona zdrowia i polityka społeczna

OCHRONA ZDROWIA

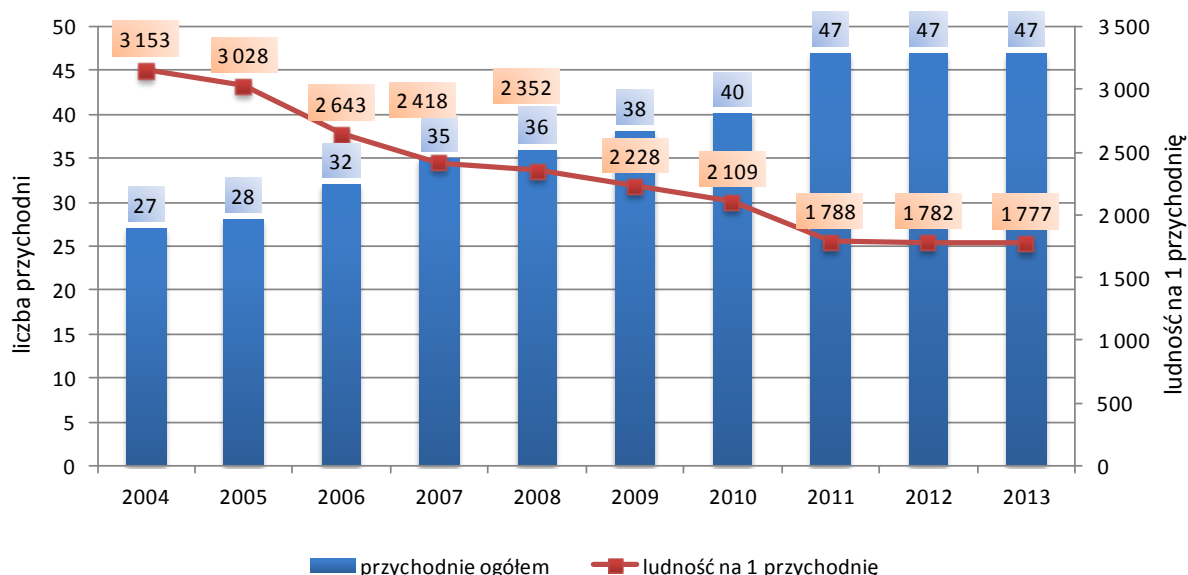
Dostęp do służby zdrowia na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego można określić jako zadowalający. Najważniejszą placówką w zakresie ochrony zdrowia jest prowadzony przez samorząd województwa Samodzielny Publiczny Wojewódzki Szpital Specjalistyczny w Chełmie, świadczący opiekę stacjonarną, specjalistyczną opiekę ambulatoryjną oraz usługi z zakresu diagnostyki

i rehabilitacji. Opieka szpitalna prowadzona jest w ramach 18 oddziałów oraz 24 poradni specjalistycznych.

Ambulatoryjną opiekę zdrowotną w zakresie podstawowych usług medycznych w mieście Chełm świadczy Miejski Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej w Chełmie. W gminie Chełm zadania te realizuje Ośrodek Zdrowia zlokalizowany w miejscowości Zagroda, zaś w gminie Kamień – Ośrodek Zdrowia w Kamieniu. Zadania z zakresu podstawowej opieki zdrowotnej realizuje ponadto 47 przychodni niepublicznych. Dane wskazują na znaczny rozwój obszaru w zakresie dostępu mieszkańców do podstawowej opieki zdrowotnej. W ciągu 10 lat niemal dwukrotnie zwiększyła się liczba placówek, co wpłynęło na wyraźny spadek liczby osób przypadających na jedną przychodnię – z 3,1 tys. w roku 2004 do 1,8 tys. 9 lat później. Zwiększająca się liczba przychodni wpływa więc na poprawę dostępności świadczonych przez nie usług. Ogólna liczba porad lekarskich udzielonych na terenie ChOF w roku 2013 wyniosła 417 tys.

Na terenie ChOF działalność prowadzą również 32 apteki. W roku 2013 na jedną aptekę przypadało 2,6 tys. mieszkańców.

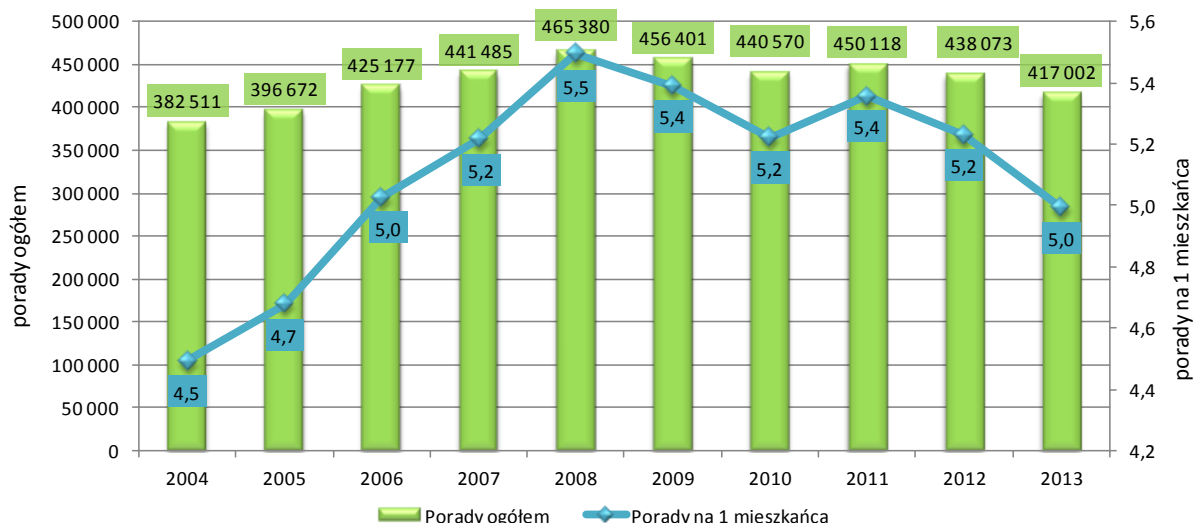
Wykres 21. Ambulatoryjna opieka zdrowotna na terenie ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mimo znacznego zwiększenia się liczby przychodni w analizowanym okresie, liczba udzielonych pacjentom porad lekarskich uległa niewielkim zmianom. Na przestrzeni lat 2004-2013 zwiększyła się ona o 9%, jednak w ostatnim roku analizy w stosunku do roku poprzedniego zmniejszyła się o 5%. Średnia liczba porad przypadających na jednego mieszkańca wzrosła z 4,5 w roku 2004 do 5,0 w roku 2013, jednak przez ostatnie dwa lata obserwowano spadek tego wskaźnika.

Wykres 22. Porady udzielone pacjentom w jednostkach podstawowej opieki zdrowotnej na terenie ChOF w latach 2004-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

PLACÓWKI OPIEKI NAD DZIEĆMI W WIEKU DO LAT 3

Obecnie na terenie ChOF działalność prowadzi 5 placówek oferujących opiekę żłobkową, w tym dwa żłobki miejskie i trzy placówki o charakterze niepublicznym, zapewniające łącznie 201 miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3. Wszystkie placówki znajdują się na terenie miasta Chełm.

Tabela 27. Podstawowe dane dotyczące placówek opieki żłobkowej na terenie ChOF w latach 2004-2014

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Zmiana 2004/2014	Zmiana 2013/2014
Żłobki ogółem	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	5	400%	67%
w tym: prowadzone przez JST	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	100%	100%
miejsca ogółem	40	41	55	75	75	75	75	89	82	141	201	403%	43%
w tym: w żłobkach prowadzonych przez JST	40	41	55	75	75	75	75	89	82	82	b.d.	105%*	b.z.**
dzieci w ciągu roku ogółem	95	96	121	170	156	176	154	168	160	251	b.d.	164%*	57%**
zmiana		1,1%	26,0%	40,5%	-8,2%	12,8%	-12,5%	9,1%	-4,8%	56,9%	b.d.	-	-
w tym: w żłobkach prowadzonych przez JST	95	96	121	170	156	176	154	168	160	166	b.d.	75%*	4%**
zmiana		1,1%	26,0%	40,5%	-8,2%	12,8%	-12,5%	9,1%	-4,8%	3,8%	b.d.	-	-

* zmiana 2004/2013, ** zmiana 2012/2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba żłobków w ostatnim roku analizy uległa zwiększeniu o dwa. Pociągnęło to za sobą istotny wzrost liczby miejsc w żłobkach. Oznacza to, że dostęp do opieki żłobkowej w mieście uległ znacznej poprawie.

Liczba dzieci objętych opieką w żłobkach także się zwiększyła. Według stanu na koniec roku 2013 we wszystkich placówkach przebywało o 164% więcej dzieci niż w roku 2004 i niemal o 3/5 więcej niż w roku 2012. Analogicznym zmianom, które jednoznacznie uznać należy za pozytywne, uległ odsetek dzieci w wieku 0-3 lat objętych opieką w żłobkach według stanu na dzień 31 XII (wzrost z 1,7% w 2004 roku do 7,5% w roku 2013).

Tabela 28. Dzieci w wieku 0-3 lat objęte opieką w żłobkach w Chełmie w latach 2004-2013

Wyszczególnienie	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2004/2013	Zmiana 2012/2013
Dzieci w wieku 0-3 lat ogółem	1 667	1 640	1 714	1 805	1 918	1 964	1 963	1 886	1 759	1 637	-2%	-7%
Dzieci objęte opieką w żłobkach ogółem	29	41	55	66	77	86	85	89	82	123	324%	50%
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	1,7%	2,5%	3,2%	3,7%	4,0%	4,4%	4,3%	4,7%	4,7%	7,5%	332%	61%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ponadto od 2014 roku w mieście Chełm funkcjonuje nowa forma opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 – dzienny opiekun. Pięciu dziennych opiekunów zatrudnionych przez spółdzielnię socjalną może zapewnić opiekę nad 25 dziećmi.

POMOC SPOŁECZNA

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadzą następujące placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego i interwencyjnego:

- **Chełmskie Centrum Pomocy Dziecku i Rodzinie**

Centrum realizuje zadania przewidziane dla placówki opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego i interwencyjnego z 30 miejscami. Budynek, w którym znajduje się jednostka, został gruntownie zmodernizowany, dzięki czemu placówka stała się jedną z najnowocześniejszych w regionie. W ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy miasto uzyskało środki finansowe, za które odnowiono wnętrze budynku oraz infrastrukturę wokół placówki. Powstały również 4 gabinety diagnostyczno-terapeutyczne, a pracownicy wzięli udział w cyklu kursów i szkoleń podnoszących kwalifikacje zawodowe.

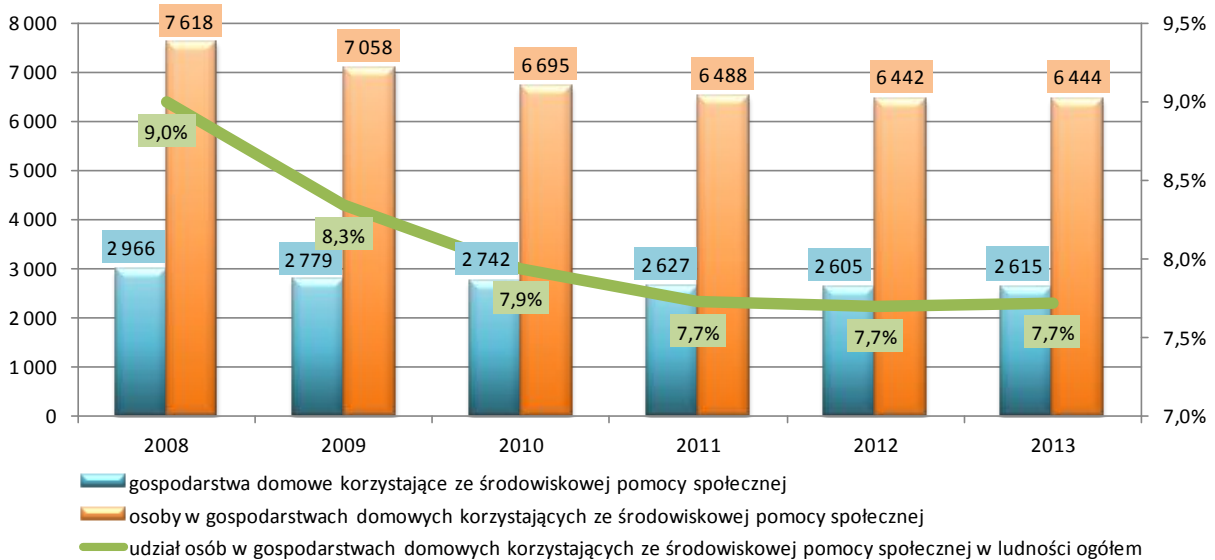
- **Dom Małych Dzieci w Chełmie**

Placówka prowadzi całodobową działalność opiekuńczo-wychowawczą dla dzieci, które są częściowo lub całkowicie pozbawione opieki rodziców. Dom zapewnia 7 miejsc socjalizacyjnych oraz 7 miejsc interwencyjnych. Dom Małych Dzieci spełnia podstawowe funkcje rodziny w zakresie opieki i wychowania, zapewnia dzieciom i młodzieży opiekę wychowawczą oraz stwarza warunki prawidłowego rozwoju. Ponadto realizuje zadania o charakterze terapeutycznym, interwencyjnym oraz socjalizacyjnym wobec dziecka i jego rodziny.

Jednostki pomocy społecznej

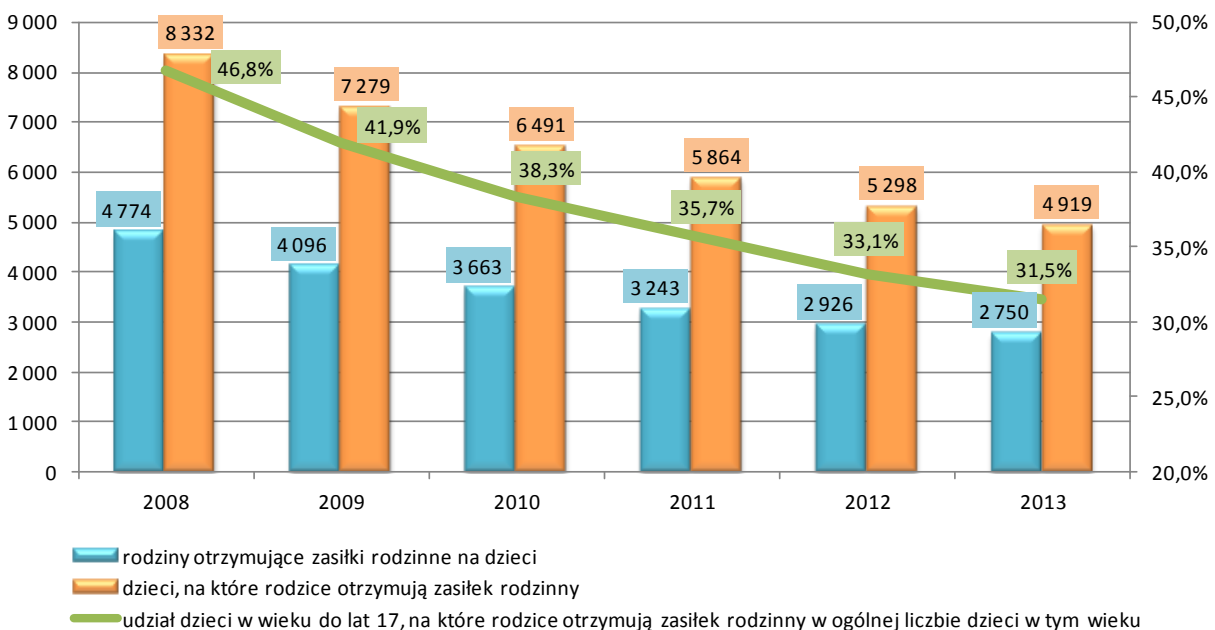
Zadania z zakresu pomocy społecznej na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego realizują **Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, Środowiskowy Dom Samopomocy, Dom Pomocy Społecznej, Centrum Integracji Społecznej, Ośrodek Interwencji Kryzysowej, Ośrodek Pomocy Osobom Uzależnionym, Schronisko im. Św. Brata Alberta oraz schronisko MONAR**, wspierane przez liczne stowarzyszenia i organizacje społeczne.

W roku 2013 ze środowiskowej pomocy społecznej korzystało 2,6 tys. gospodarstw domowych. Na przestrzeni lat 2008-2013 liczba gospodarstw korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej uległa zmniejszeniu niemal o 12%. Spadek na poziomie 15% odnotowano również w zakresie liczby osób zamieszkujących gospodarstwa korzystające ze wsparcia instytucjonalnego (z 7,6 tys. w roku 2008 na 6,4 tys. w roku 2013). W konsekwencji zmniejszył się udział osób zamieszkujących gospodarstwa domowe korzystające z pomocy w ogólnej liczbie ludności z 9,0% do 7,7%.

Wykres 23. Środowiskowa pomoc społeczna na terenie ChOF w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Istotnym zagadnieniem związanym z opieką społeczną są również świadczenia rodzinne wypłacane mieszkańcom obszaru funkcjonalnego będącym w trudnej sytuacji życiowej. Dane wskazują, iż w analizowanym okresie zmniejszyła się liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci z 4,8 tys. do 2,7 tys. (spadek o 42%). Liczba dzieci, na które rodzice otrzymywali zasiłki rodzinne uległa zmniejszeniu z 8,3 tys. w roku 2008 do 4,9 tys. w roku 2013 (spadek o 41%). Dzieci w wieku do 17. roku życia, których rodzice korzystali ze wsparcia instytucjonalnego stanowiły niemal 1/3 ogólnej liczby dzieci w tym wieku. Ich udział obniżył się na przestrzeni lat 2008-2013 o 33%.

Wykres 24. Świadczenia rodzinne wypłacane na terenie ChOF w latach 2008-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza danych z okresu 2008-2013 wykazała, iż kwota wypłacanych świadczeń rodzinnych ulegała niewielkim zmianom, a w roku 2013 osiągnęła wartość 15,8 mln zł. W tym czasie istotnie zmniejszyła się kwota wypłaconych zasiłków rodzinnych – z 10,9 mln zł w roku 2008 do 8,7 mln zł w roku 2013

(spadek o 20%). Zwiększyła się natomiast kwota przyznanych zasiłków pielęgnacyjnych, jednak wzrost ten był niewielki (2,4%). Kwota świadczeń rodzinnych przypadających na jedną rodzinę zwiększyła się w analizowanym okresie aż o 69%.

Tabela 29. Kwoty świadczeń rodzinnych na terenie ChOF w latach 2008-2013

Wyszczególnienie	JM	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Zmiana 2008/2013	Zmiana 2012/2013
kwota świadczeń rodzinnych	tys. zł	16 269	15 725	17 019	16 862	16 920	15 830	-2,70%	-6,44%
kwota zasiłków rodzinnych (wraz z dodatkami)	tys. zł	10 933	10 154	10 726	9 660	8 718	8 688	-20,53%	-0,34%
kwota zasiłków pielęgnacyjnych	tys. zł	3 714	3 876	3 933	3 946	3 920	3 804	2,42%	-2,96%
kwota świadczeń rodzinnych przypadających na jedną rodzinę	tys. zł	3,41	3,84	4,65	5,20	5,78	5,76	68,92%	-0,45%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

D. Bezpieczeństwo i porządek publiczny

Bezpieczeństwem publicznym określa się stan w społeczeństwie umożliwiający jego sprawne funkcjonowanie. Jest to sytuacja braku zagrożeń dla życia i zdrowia ludzkiego oraz mienia w zakresie bezpieczeństwa publicznego, bezpieczeństwa drogowego, bezpieczeństwa sanitarnego oraz innych lokalnych zagrożeń. Zadaniem stawianym przed samorządami jest dążenie do uzyskania takiego stanu poprzez realizację obowiązków ustawowych. Wsparcie zapewniają im podmioty odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne m.in. Państwowa Straż Pożarna, Powiatowy Inspektorat Weterynarii, Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna, Policja, Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego, Wodne Pogotowie Ratunkowe oraz służby leśne. Współpraca ta jest oparta na planach i programach opracowanych na podstawie przepisów o samorządzie powiatowym, o zarządzaniu kryzysowym, o zwalczaniu klęsk żywiołowych oraz na pisemnych porozumieniach. W innych przypadkach jest współpracą doraźną.

PORZĄDEK PUBLICZNY

Obowiązek ochrony porządku publicznego i bezpieczeństwa mieszkańców Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego spoczywa na **Komendancie Miejskiej Policji** oraz **Prezydencie Miasta Chełm i Wójtach gmin Chełm i Kamień**. Organy te z wykorzystaniem podległych sobie służb (odpowiednio Policji w mieście i gminach, Straży Miejskiej w mieście) stoją na straży bezpieczeństwa i porządku publicznego, wykonują zadania z zakresu ochrony spokoju i porządku w miejscach publicznych oraz ochrony mienia.

Dane statystyczne wskazują, że w roku 2013 wśród stwierdzonych czynów karalnych najczęściej było przewinień o charakterze kryminalnym oraz przestępstw przeciwko mieniu, zaś najrzadziej miały miejsce przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. W porównaniu z rokiem poprzednim zwiększeniu uległa jedynie liczba przestępstw o charakterze gospodarczym, w przypadku pozostałych rodzajów czynów karalnych odnotowano spadek od 28% do 82%.

Najwyższą wykrywalność sprawców uzyskuje się dla przestępstw drogowych (99%) i przestępstw o charakterze gospodarczym (88%).

Tabela 30. Przepiępstwa stwierdzone w Chełmie w roku 2012 i 2013

Wyszczególnienie	2012	2013	Zmiana 2012/2013
kryminalne	2 376	1 239	-47,85%
gospodarcze	459	520	13,29%
drogowe	812	145	-82,14%
przeciwko życiu i zdrowiu	88	63	-28,41%
przeciwko mieniu	1 788	1 142	-36,13%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W mieście Chełm od 1999 roku istnieje system monitoringu ulicznego, składający się z 35 kamer, co znacznie poprawia bezpieczeństwo w miejscach publicznych. Na terenie gmin Chełm i Kamień nie ma systemów monitoringu.

Miasto Chełm i Powiat Chełmski systematycznie opracowują i realizują 4-letnie programy zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego w oparciu o przepisy ustawy o samorządzie powiatowym.

OCHRONA PRZECIWOPOŻAROWA

Ochronę przeciwpożarową w ChOF zapewnia **Komendant Miejski Państwowej Straży Pożarnej w Chełmie, wspierany przez 9 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej w gminie Kamień oraz 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej w gminie Chełm**. Organy te wykonują zadania z zakresu walki z pożarami, klęskami żywiołowymi oraz innymi miejscowymi zagrożeniami.

BEZPIECZEŃSTWO SANITARNE

Bezpieczeństwo sanitarne na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego zapewnia **Powiatowy Inspektor Sanitarно-Epidemiologiczny**. Do zadań Powiatowej Stacji Sanitarно-Epidemiologicznej należy ochrona zdrowia ludzkiego przed niekorzystnym wpływem szkodliwych i uciążliwych czynników środowiskowych, zapobieganie powstawaniu chorób, przede wszystkim chorób zakaźnych i zawodowych, a także kształtowanie prawidłowych postaw i zachowań zdrowotnych społeczeństwa.

6. Zarządzanie

A. Kapitał społeczny

Przez kapitał społeczny rozumie się umiejętność współdziałania w atmosferze wzajemnego zaufania opartego nie wiedzy, normach i wartościach, a także zdolność do mobilizacji i łączenia zasobów. Jego kształtowanie wymaga doskonalenia jakości relacji międzyludzkich i woli współpracy członków grupy w dążeniu do realizacji wspólnych celów. Stanowi on niezbędny element społeczeństwa obywatelskiego rozumianego jako zbiorowość aktywna i zdolna do samoorganizacji oraz określania i realizowania wyznaczonych celów bez ingerencji ze strony władzy państwowej lub samorządowej. Wśród przejawów społeczeństwa obywatelskiego znajdują się m.in. aktywność społeczna, tworzenie i udział w organizacjach pozarządowych, działalność wolontarystyczna czy uczestnictwo w wyborach samorządowych.

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego działalność prowadzą liczne organizacje pozarządowe, 1 kółko rolnicze, kluby sportowe i stowarzyszenia kultury fizycznej. Mieszkańcy aktywnie uczestniczą w życiu społecznym, podejmując wiele inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnego.

Potencjał społeczności gmin ChOF ma szansę zapewnić szeroko rozumiany rozwój obszaru. Ze względu na to, iż rozwój w coraz większym stopniu jest efektem pracy zespołowej, warto prowadzić współpracę gmin w zakresie stałej poprawy jakości kapitału społecznego w ChOF.

B. Promocja

Szczególnie ważne w perspektywie wzajemnej współpracy jest zagadnienie promocji Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Promocja skupia się wokół działań zmierzających do zapewnienia rozwoju jednostek samorządu terytorialnego przy wykorzystaniu potencjału miejscowego i szans tkwiących w otoczeniu.

Obecnie partnerzy porozumienia prowadzą działania promocyjne indywidualnie. Koncentrują się one wokół kształtowania pozytywnego wizerunku poszczególnych gmin oraz promowania ich potencjału gospodarczego i turystycznego. Ogromną wartość w tym zakresie stanowi działalność instytucji kultury, oświaty, sportu i rekreacji, które są odpowiedzialne za organizację imprez przyczyniających się do promowania gmin. Promocja realizowana jest również poprzez współpracę z miastami i gminami partnerskimi.

W mieście Chełm działania promocyjne prowadzone są w dość szerokim zakresie, obejmują ukazywanie szerokiego spektrum atrakcji miasta. Działania nie są jednak oparte na spójnym planie promocji, przez co ich oddziaływanie ma pewne ograniczenia.

Z przyczyn organizacyjnych i finansowych aktywność promocyjna partnerskich gmin wiejskich jest znacznie mniej intensywna. Podejmowane działania są dostosowane do możliwości każdej z gmin, obejmują w szczególności publikację informacji w Internecie, wydawanie folderów i publikacji (z uwagi na swoje atrakcje większe możliwości działania ma w tym względzie gmina Chełm, której szczególnie ciekawą aktywnością jest prowadzenie portalu turystycznego) czy sporadyczny udział w targach. Gminy korzystają także ze wspólnych działań w obszarze promocji prowadzonych dzięki funkcjonowaniu w Lokalnej Grupie Działania.

Wedle informacji Parterów, zdarzały się sytuacje błędnej identyfikacji gminy i miasta Chełm. Zbieżność nazwy sprawia, że dla osób z zewnątrz odrębność tych wspólnot samorządowych nie wydaje się oczywista. Ze względu na to, że promocja stanowi jeden ze sposobów wspierania rozwoju obszaru, warto prowadzić działania promocyjne we współpracy. Odpowiedni marketing ma szansę przyczynić się przede wszystkim do wzrostu przychodów z turystyki. Ponadto prowadzenie odpowiednich działań promocyjnych wpłynąć może na przyciąganie do ChOF inwestorów.

Promocja obszaru powinna zostać oparta na realnych przesłankach oraz wykorzystywać potencjał rozwojowy i atuty gmin – partnerów.

Analiza SWOT

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi wykorzystywanym w planowaniu strategicznym, ma na celu ocenę mocnych i słabych stron oraz służy do ewaluacji szans i zagrożeń rozwojowych w otoczeniu zewnętrznym.

Mocne strony

- spójne terytorium obszaru funkcjonalnego,
- koncentracja funkcji obszaru wokół silnego ośrodka subregionalnego,
- istniejące tradycje współpracy między gminami partnerstwa,
- elementy wspólnego dziedzictwa,
- dobra dostępność drogowa i kolejowa (dogodne połączenie komunikacyjne ze stolicą regionu i kraju, a także innymi ważnymi ośrodkami w kraju i za granicą),
- obecność i działalność liczących się w skali kraju zakładów produkcyjnych – Spółdzielni Mleczarskiej „Bieluch”, Cementowni Chełm, Browaru „Jagiełło” w Pokrówce,
- bogata oferta terenów inwestycyjnych dostępnych na terenie Chełma i wokół niego,
- położenie przy granicy z Ukrainą i Białorusią,
- istnienie w Chełmie ważnego kolejowego węzła komunikacyjnego,
- obecność Podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK Mielec o powierzchni 624 ha,
- dosyć dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna i komunikacyjna,
- dobry dostęp do szkolnictwa wyższego oraz wysoki udział ludności z wykształceniem wyższym (wyższy niż dla województwa i kraju),
- zorientowana na rozwój regionu działalność Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Chełmie,
- planowanie przestrzenne obejmujące teren całego obszaru,
- atrakcje turystyczne oraz przyrodnicze,
- doświadczenie partnerów w prowadzeniu projektów partnerskich,
- dobrze rozwinięte rolnictwo,
- położenie w jednym z najczystszych regionów Unii Europejskiej,
- znaczący potencjał organizacyjny lidera partnerstwa,
- tradycyjne postrzeganie Chełma jako lidera wschodniej części województwa lubelskiego,
- bliskość ośrodka wojewódzkiego i regionalnego lotniska w Świdniku.

Słabe strony

- odpływ młodych i wykształconych ludzi,
- niskie dochody mieszkańców,
- zły stan dróg: krajowej, wojewódzkich, powiatowych i gminnych,
- niedostateczne połączenia komunikacyjne pomiędzy niektórymi fragmentami gmin partnerskich,
- braki w odniesieniu do infrastruktury społecznej, zarządzania oraz kapitału ludzkiego i społecznego,

- wymagające rewitalizacji obszary miasta Chełm i parki miejskie oraz obniżona estetyka miasta (wielkoformatowe reklamy),
- znaczny ruch drogowy na osi wschód-zachód, brak obwodnicy – duży poziom hałasu, negatywny wpływ na środowisko naturalne,
- trudności z przyciągnięciem kapitału inwestycyjnego,
- występowanie negatywnych zjawisk w obszarze rynku pracy – duży udział pracy nierejestrowanej,
- wysoki poziom bezrobocia, szczególnie na terenach wiejskich,
- niewielka liczba dużych firm i brak nowych inwestycji przedsiębiorstw,
- nieznaczne zróżnicowanie rynku pracy,
- występowanie rozdrobnienia i niedoinwestowanie gospodarstw rolnych,
- niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw,
- mała rozpoznawalność obszaru jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku,
- niedostateczny udział miejsc pracy w przemyśle,
- nadzbyt duży udział sektora handlu w gospodarce,
- niski poziom przedsiębiorczości i brak młodych przedsiębiorstw działających w branżach innowacyjnych,
- niedostateczny zakres współpracy szkół zawodowych z pracodawcami,
- nieintuicyjny dostęp do informacji o ofercie inwestycyjnej,
- niski poziom infrastruktury turystycznej (baza żywnościowa i noclegowa),
- niedostatecznie rozwinięta infrastruktura rekreacyjna i sportowa.

Szanse

- możliwość pozyskania zewnętrznych środków na rozwój miejskiego obszaru funkcjonalnego,
- plany rozwoju przemysłu wydobywczego i energetyki (nowe kopalnie węgla w pobliżu obszaru),
- istnienie Podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej EuroPark Mielec,
- stopniowa poprawa stanu infrastruktury drogowej na terenie ChOF,
- Strategiczne Inwestycje Terytorialne: Samochodowe Centrum Logistyczne i Akademicki Ośrodek Przedsiębiorczości, Kolejowy Terminal Przeładunkowy, poprawiające pozycję Chełma jako węzła logistycznego,
- rozwój i unowocześnienie szkolnictwa zawodowego
- rozwój obszaru przygranicznego (wymiana gospodarcza, projekty),
- strategia Współpracy Transgranicznej Województwa Lubelskiego, Obwodu Lwowskiego, Obwodu Wołyńskiego i Obwodu Brzeskiego na lata 2014-2020 otwierająca możliwości zwiększenia wymiany z Ukrainą i Białorusią,
- rozwijające się otoczenie instytucjonalne biznesu, rozwijanie współpracy między przedsiębiorcami,
- przemiany społeczne i gospodarcze na Ukrainie, pozwalające z nadzieją patrzeć na możliwości zwiększenia wymiany handlowej,
- otwartość władz gmin na działania w zakresie promocji gospodarczej,
- rozwój współpracy między szkołami i uczelniami a lokalnym biznesem,
- pozytywne zmiany w obszarze turystyki i rekreacji.

Zagrożenia

- niska atrakcyjność inwestycyjna regionu lubelskiego i marginalizowanie problemów obszarów nadgranicznych przez wiele środowisk opiniotwórczych,
- trudności w asymilowaniu mieszkańców terenów miejskich i wiejskich,
- niska aktywność społeczna mieszkańców gmin,
- zjawisko wyludniania się spowodowane niżem demograficznym i emigracją oraz postępujące starzenie się ludności,
- wzrost kosztów polityki społecznej w obszarze,
- utrudnienia w przejazdach przez granicę strefy Schoengen dla obywateli krajów niezrzeszonych,
- odpływ młodych ludzi poza za granicę obszaru,
- niepewność co do rozwoju kompleksu górniczo-energetycznego w pobliżu obszaru.

Wizja i misja rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego

Wizja Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego to obraz sytuacji, w której winien znaleźć się obszar w perspektywie wieloletniej, w wyniku realizacji niniejszej strategii. Opisuje ona stan idealny, do którego należy dążyć z akceptacją oczywistego faktu, że nie wszystkie przedstawione zamiary uda się w pełni zrealizować.

Wizja rozwoju Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego brzmi:

- ***Chełmski Obszar Funkcjonalny stanowi ważną część województwa lubelskiego i centrum rozwoju jego wschodniej części;***
- ***jest to teren wysokiej jakości życia i gospodarowania, opierający swój rozwój na aktywności szerokich grup mieszkańców, dostępności regionu do bogactw naturalnych, wykorzystaniu szans wynikających z położenia w strategicznym przygranicznym miejscu;***
- ***jest to obszar atrakcyjny gospodarczo, przyciągający inwestycje, szczególnie w obszarze logistyki i transportu, a także tych przedsiębiorstw, których oferta kierowana jest do krajów Europy Wschodniej,***
- ***miejsce ze stale unowocześniającą się gospodarką opartą na wiedzy i współpracy pracowników i pracodawców;***
- ***obszar rozwijania współpracy między samorządami, przedsiębiorcami, organizacjami społecznymi i samymi mieszkańcami, zmierzającej do wspólnego zdefiniowania zasad zrównoważonego rozwoju, szanującego człowieka i środowisko.***

Odpowiednio do tak sformułowanej wizji, misją obszaru jest ***zintegrowanie potencjału rozwojowego wspólnot samorządowych miasta Chełm, gminy Chełm i gminy Kamień służące:***

- 1) ***lepszemu wykorzystaniu dostępnych zasobów,***
- 2) ***usprawnieniu procesów budowania zrównoważonego rozwoju poprzez:***
  - ***podniesienie rozpoznawalności obszaru,***
  - ***wprowadzenie skoordynowanego planowania,***
  - ***pobudzanie przedsiębiorczości,***

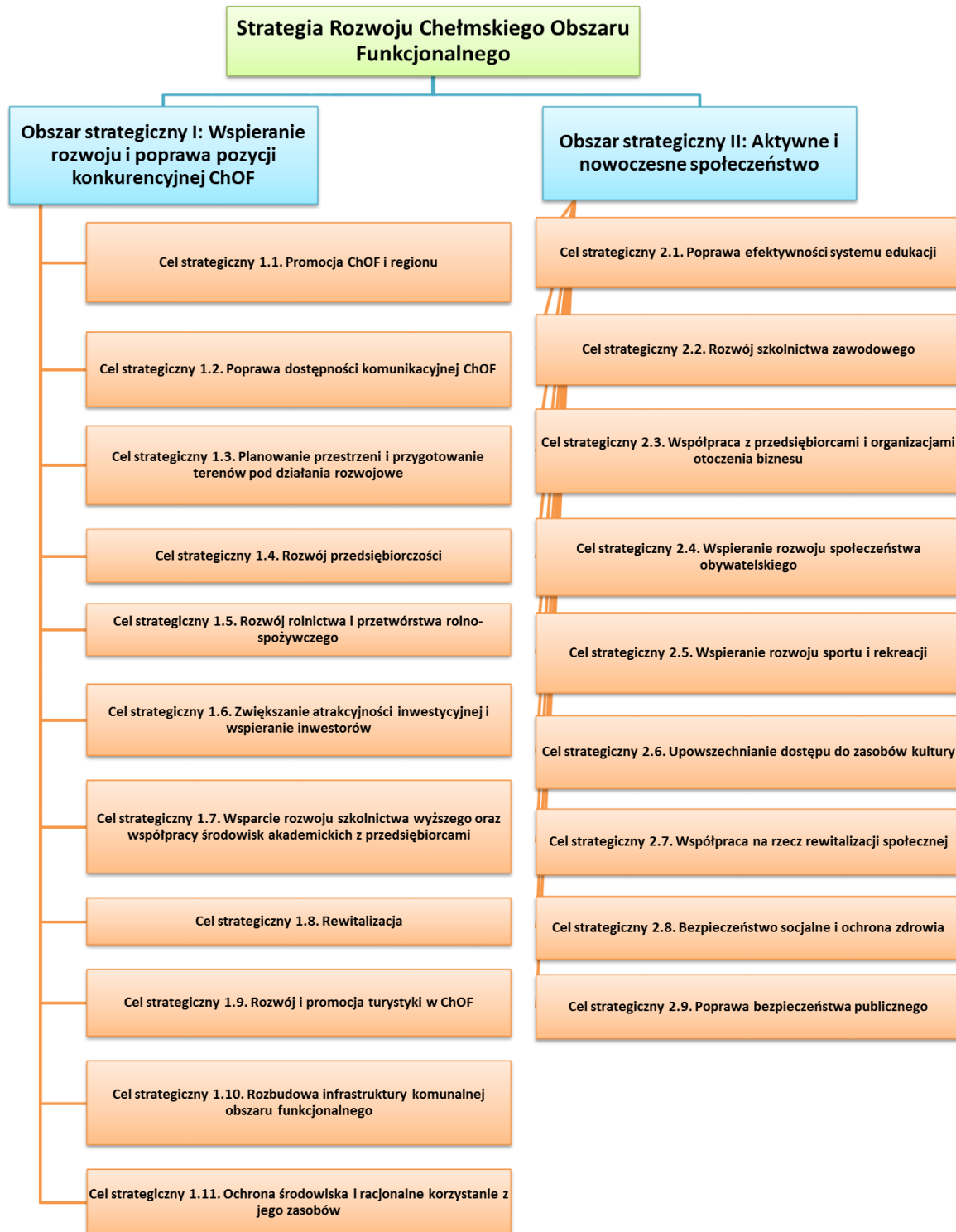
- ***poprawie warunków inwestowania,***
- ***wspieranie rozwoju osobowego mieszkańców,***
- ***pobudzenie ruchu turystycznego,***
- ***podnoszenie standardów życia.***

Cele i zadania Strategii

Na poniższym schemacie zaprezentowany został podział strategii na obszary priorytetowe oraz cele strategiczne. W opisie poszczególnych celów strategicznych znajdują się odwołania do zadań do realizacji.

Rysunek 7. Obszary strategiczne i cele strategiczne

Źródło: Opracowanie własne

Obszar strategiczny I: Wspieranie rozwoju i poprawa pozycji konkurencyjnej ChOF

Rozwój gmin partnerskich oraz całego subregionu to nadrzędna idea przyświecająca utworzeniu Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Rozumiany jest on wielotorowo – zarówno w aspektach gospodarczych (inwestycje zewnętrzne i finansowane z lokalnych zasobów, rolnictwo, turystyka, drobna przedsiębiorczość), infrastrukturalnych (zagospodarowanie przestrzenne, komunikacja, rewitalizacja, sieci komunalne), jak też naukowych i edukacyjnych (szkoły wyższe) przy zachowaniu otoczenia przyrodniczego w nie pogorszonej formie (ochrona środowiska).

Cele strategiczne składające się na przedmiotowy obszar strategiczny obejmują działania, których realizacja ma sprawić, że cały obszar rozbuduje swój potencjał, co objawi się wzrostem dochodów mieszkańców, przedsiębiorstw oraz samorządów, poprawą efektywności przyciągania inwestorów i wywołanie pozytywnych trendów migracyjnych.

Cel strategiczny 1.1. Promocja ChOF i regionu

W związku z tym, że formy organizacji, w jakich działać będzie Chełmski Obszar Funkcjonalny, będą się dopiero tworzyć w procesie wdrażania niniejszej Strategii, na pierwszy plan wśród celów strategicznych wysuwa się ten, który może dawać okazję do mocniejszego rozpoznawania i akceptowania faktu współdziałania trzech gmin w ramach obszaru funkcjonalnego. Działania w ramach tego celu powinny być podejmowane niezwłocznie, wzmocni to bowiem oddziaływanie całej Strategii i wzmocni pozycję subregionu.

Działania w ramach tego celu rozkładają się na 4 kierunki:

- **Wzmacnianie pozycji subregionu i regionu** w konkurencji z innymi regionami o przedsięwzięcia rozwojowe – liczne doświadczenia pokazują, że współcześnie bardziej lub mniej dynamiczny rozwój regionu zależy w znacznym stopniu od skuteczności obrony interesów tego regionu na forum krajowym czy wojewódzkim. Wspólne prezentowanie jednolitego stanowiska daje okazję do poprawienia pozycji np. w dyskusjach nad planami inwestycyjnymi rządu czy województwa.
- **Promocja zewnętrzna obszaru** w aspekcie gospodarczym, kulturalnym i turystycznym – każda z gmin podejmowała dotychczas niezależne od siebie starania o wypromowanie swoich atrakcji zarówno wśród turystów, jak i inwestorów. Łatwo jednak zauważyć, że dla odbiorcy z zewnątrz rozpoznawalność poszczególnych jednostek jest mniejsza niż rozpoznawalność subregionu, gminy zatem skorzystają na tym, że promocję realizować będą wspólnie, redukując w ten sposób jej koszty i zwiększając docieralność.
- **Animowanie współpracy gmin ChOF z innymi wspólnotami samorządowymi** wschodniej części województwa – specyfika subregionu chełmskiego sprawia, że znaczna część problemów go dotyczących ma unikatowy w skali kraju charakter, przede wszystkim ze względu na położenie w terenie przygranicznym, tuż przy przejściu granicznym o największej liczbie przekroczeń w całej UE, czy w związku z zasobami naturalnymi subregionu, głównie węglem. Te zagadnienia sprawiają, że nie wszystkim wyzwaniom uda się stawić czoła w oparciu

o współpracę w miejskim obszarze funkcjonalnym, ten rodzaj obszaru ma bowiem oczywiście swoje funkcjonalne ograniczenia. W całym regionie dostrzegana jest natomiast wola wspólnego działania dla obrony jego ważnych interesów. Utworzony ChOF powinien dążyć do rozwijania współpracy również z innymi samorządami o podobnych cechach, między innymi z partnerami z terenów przygranicznych. Miasto Chełm, choćby przez to, że było stolicą dawnego województwa, jest dla tej części województwa lubelskiego liderem. Współpraca miasta z gminami ChOF może dać początek ściślejszej współpracy w subregionie.

- **Rozszerzanie wiedzy o ChOF w środowisku lokalnym** w celu zwiększenia efektywności wspólnych działań – zrozumienie potencjału, jaki wynika z utworzenia ChOF, nie jest powszechne. Należy informować społeczności wszystkich partnerów o tej formie współpracy oraz o tym, jakie formy może przybierać podejmowana wspólnie aktywność. Szczególnymi grupami odbiorców takich informacji powinni być pracownicy partnerskich jednostek, przedstawiciele organizacji pozarządowych, przedsiębiorcy oraz ogół mieszkańców.

Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF

Przedmiotowy cel strategiczny w znaczącej mierze jest zbieżny z celami, jakie stawiać sobie powinno samo miasto Chełm, bowiem cały obszar funkcjonalny połączony jest z krajem za pomocą tego samego układu komunikacyjnego.

O atrakcyjności obszaru w wymiarze turystycznym i przede wszystkim inwestycyjnym w znacznej mierze decyduje jego dostępność komunikacyjna oraz bliskość ważnych szlaków komunikacyjnych. Dużym atutem ChOF w tym zakresie jest położenie przy istotnych w skali regionu drogach, a także dostęp do kolei. Jakość tej drogowej i kolejowej infrastruktury wciąż się poprawia.

Ponieważ samorzady Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego nie są właścicielami większości tej ważnej infrastruktury drogowej i kolejowej, nie mogą – z wyjątkiem Miasta Chełm, na terenie którego drogi krajowe i wojewódzkie są zarządzane przez Prezydenta Miasta Chełm – podejmować bezpośrednich działań służących poprawie jej standardu. Budowa północnej obwodnicy miasta Chełm oraz modernizacja drogi krajowej S12 i dróg wojewódzkich, a także inwestycje w infrastrukturę kolejową stanowią zadania konkurujące z innymi podobnymi działaniami rządowymi i samorządowymi w kraju i regionie.

Działania partnerów ChOF w tym zakresie powinny się zatem koncentrować wokół tworzenia przyjaznego klimatu wśród mieszkańców dla wszelkich inwestycji sprzyjających poprawie zewnętrznej dostępności subregionu. Należy dążyć do zapewnienia poparcia kluczowym inicjatywom ze strony mieszkańców, mediów, organizacji pozarządowych, polityków i działaczy samorządowych. Nie mniej ważne są działania polegające na lobbowaniu u władz rządowych i wojewódzkich na rzecz realizacji inwestycji drogowych i kolejowych sprzyjających podniesieniu atrakcyjności obszaru. Uzupełniający układ drogowy ChOF stanowią drogi o znaczeniu lokalnym i ponadlokalnym, tj. drogi gminne i powiatowe. Ich zły stan techniczny na wielu odcinkach oraz brak chodników i dróg rowerowych bezpośrednio wpływa na poziom bezpieczeństwa kierowców, pieszych i rowerzystów, a także obniża komfort jazdy przez ten teren. Partnerzy tworzący obszar funkcjonalny powinni dążyć do **podnoszenia standardów bezpieczeństwa na drogach** będących w ich zarządzie poprzez stałe monitorowanie potrzeb i dokonywanie niezbędnych inwestycji. W szczególności realizowane będą **remonty i modernizacje dróg strategicznych z punktu widzenia powiązań funkcjonalnych** łączących poszczególne gminy (południowa obwodnica miasta Chełm), jak również ważnych szlaków wewnątrzgminnych.

Ponadto niezwykle istotne będą inwestycje polegające na **rozbudowie istniejącej siatki dróg**, co poprawi tzw. wewnętrzną dostępność komunikacyjną i ułatwi poruszanie się mieszkańców i turystów między miejscowościami ChOF (szczególną rolę odgrywać będzie budowa pierścienia drogowego wokół miasta Chełm). Rozbudowie podlegać będzie również system dróg i ścieżek rowerowych pozwalających na sprawny przejazd po całym obszarze funkcjonalnym.

Prace modernizacyjne – w miarę dostępności środków finansowych – obejmą również **przebudowę dworców miasta Chełm** (PKP – Miasto Chełm oraz Dworca PKS), co pozwoli na dostosowanie ich do współczesnych standardów dla obiektów tego rodzaju. Znaczącym ułatwieniem dla drogowej komunikacji zbiorowej będzie modernizacja infrastruktury przystankowej.

Istnienie publicznego transportu zbiorowego jest istotne dla możliwości podejmowania zatrudnienia poza miejscem zamieszkania, ale także dla atrakcyjności wydarzeń kulturalnych i turystycznych organizowanych na terenie ChOF. Kluczowym – obok punktualności przewozów – elementem oceny systemu transportu zbiorowego przez użytkowników jest gęstość sieci połączeń oraz częstotliwość przewozów. Te trzy elementy najbardziej wpływają na decyzje ludności o korzystaniu z transportu publicznego.

Partnerzy ChOF podejmą starania mające na celu rozwój połączeń transportu zbiorowego wykorzystywanych przez mieszkańców i osoby przyjezdne. Sprawnie funkcjonujący system transportowy pozwoli podnieść poziom życia mieszkańców poprzez zwiększenie ich mobilności i podniesie atrakcyjność tego miejsca dla turystów. Ważnym krokiem do osiągnięcia tego celu będzie objęcie gmin ChOF porozumieniem w zakresie lokalnego transportu zbiorowego oraz **uruchomienie nowych i zwiększenie zasięgu istniejących linii komunikacyjnych**.

Cel strategiczny 1.3. Planowanie przestrzeni i przygotowanie terenów pod działania rozwojowe

Planowanie przestrzenne spójnie prowadzone w całym ChOF jest szczególnie zgodne z ideą tworzenia miejskich obszarów funkcjonalnych. Wymagane prawem sposoby konsultowania dokumentów planistycznych między sąsiadującymi ze sobą gminami wydają się być w tym kontekście niewystarczające, często nie oznaczają bowiem współpracy, lecz jedynie zmuszają do konfrontacji.

Zakłada się potrzebę wypracowania formuły współdziałania odpowiednich komórek samorządów odpowiedzialnych za planowanie przestrzenne i podjęcie w ramach tego współdziałania wspólnego dyskursu na temat tego, jakie przeznaczenie dla terenów gmin, szczególnie terenów przy granicy miasta i gmin, będzie optymalne z punktu widzenia całego ChOF.

Takie współdziałanie władz pozwoli stworzyć warunki do jak najlepszego wykorzystania potencjału poszczególnych gmin i w konsekwencji do możliwie jak najpełniejszego spełnienia potrzeb mieszkańców i przedsiębiorców. Wspólne planowanie przestrzeni stanowi podstawę do traktowania obszaru rzeczywiście jakby był on funkcjonalną całością. Wiedza o planach zagospodarowania dla obszaru wszystkich gmin uzyskana z dużym wyprzedzeniem daje realną szansę na bardziej racjonalne zarządzanie przestrzenią.

Przedmiotem ustaleń przy tworzeniu wspólnych koncepcji zagospodarowania powinny być w szczególności **zagadnienia rozwoju infrastruktury komunikacyjnej**, zwłaszcza na terenach wiejskich. Połączenie rozrzuconych odcinków dróg w spójny system komunikacyjny pozwoli mieszkańcom zasiedlanych terenów podmiejskich na sprawny dojazd do Chełma i poruszanie się po

mieście. Plany w zakresie układu komunikacyjnego powinny w szczególności uwzględniać planowane północną i południową obwodnicę miasta.

Należy podjąć decyzje dotyczące **wyznaczenia ciągów ekologicznych i „zielonego pierścienia”** na obrzeżach Chełma. Tereny zielone na całym obszarze mają znaczący potencjał do wykorzystania w celach rekreacyjnych (trasy rowerowe, szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne, miejsca odpoczynku itd.), wspólny dyskurs stanie się zatem okazją do konkretyzowania założeń o współpracy w zagospodarowywaniu tych miejsc.

Ze względu na potrzeby przedsiębiorców, istotne jest **określenie obszarów ożywienia gospodarczego** w granicach miasta Chełm i na terenach gmin sąsiednich. Ustalenia w tym względzie, podobnie jak koordynacja planów rozwoju sieci osadniczej jest szczególnie istotna dla długofalowego zarządzania rozwojem sieci wodociągowej, kanalizacyjnej, czy ciepłowniczej.

Oczekuje się, że wszystkie te cele będą mogły zostać połączone ze sobą w procesie **tworzenia wspólnej skoordynowanej koncepcji zagospodarowania przestrzennego Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego**.

Cel strategiczny 1.4. Rozwój przedsiębiorczości

Rozwój przedsiębiorczości może się odbywać zarówno dzięki skutecznemu zachęcaniu kolejnych osób do zakładania własnej działalności, jak też poprawie sytuacji osób już prowadzących własne firmy.

W pierwszym przypadku niezwykle istotną rolę odgrywa **edukacja dzieci i młodzieży**, zachęcanie do brania odpowiedzialności za własne decyzje. Pomocne w takim nauczaniu i wychowaniu jest odpowiednie przygotowanie programów nauczania w szkołach wszystkich szczebli. Dodatkową zachętę stanowią dotacje, preferencyjne pożyczki na założenie działalności i inne formy wsparcia udostępniane przez Urząd Pracy i Instytucje Otoczenia Biznesu działające w obszarze funkcjonalnym (np. preinkubatory).

Osoby prowadzące własną działalność oczekują **wsparcia w uzyskaniu dostępu do informacji o możliwościach rozwoju firmy**, a także zachęt finansowych (np. w postaci obniżki podatku od nieruchomości, preferencyjnych stawek najmu i zakupu usług okołobiznesowych, tj. usługi rachunkowe, czy administracyjne) dostępnych w różnego rodzaju ośrodkach przedsiębiorczości i innowacyjności.

Gminy podejmą starania w celu **zapewnienia dostępności do spójnego i możliwie szerokiego wachlarza usług i form wsparcia dla firm zakładanych i już działających w ChOF** oraz skutecznych metod zachęcania mieszkańców, w tym młodych ludzi do podejmowania działalności gospodarczej.

Cel strategiczny 1.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego

Tereny wiejskie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego charakteryzują się dużym potencjałem do prowadzenia wydajnej produkcji rolniczej. Jakkolwiek główne narzędzia dla wspierania działalności rolniczej nie należą do miejskich obszarów funkcjonalnych (dysponują nimi głównie gminy wiejskie oraz organizacje takie jak Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Ziemi Chełmskiej"), należy podkreślić, że wspólne działanie w ramach ChOF może również w pewnym stopniu wesprzeć pozytywne zmiany w sektorze rolnym.

Lokalne rolnictwo opiera się przede wszystkim na produkcji wielkoobszarowej, z przeznaczeniem produkcji na rynek. W przypadku mniejszej skali produkcji rolnej rozsądnym kierunkiem rozwoju jest **inwestowanie w rolnictwo ekologiczne**, przynoszące przy względnie niewielkich areałach i planach

wysokie dochody, wymagające jednak dużych nakładów pracy. Szansą dla niewielkich producentów jest także **indywidualna sprzedaż ich produktów rolnych na lokalnych targowiskach**. Gminy podejmą dyskusję o możliwości znalezienia na terenie Chełma lokalizacji, gdzie promocja tego rodzaju producentów rolnych z terenu ChOF mogłaby się odbywać.

Dobrym sposobem zwiększania dochodów rolników i przynajmniej częściowego uniezależnienia się od cen płodów rolnych jest ponadto rozwój działalności agroturystycznej. **Promowanie przez ChOF rozwijania agroturystyki** będzie jednocześnie sprzyjało uzupełnianiu bazy turystycznej w subregionie.

Wspieranie rozwoju rolnictwa w ramach ChOF wiązało się będzie ponadto z koniecznością **uznania grupy przedsiębiorstw zajmujących się przetwórstwem rolno-spożywczym jako branży o szczególnym znaczeniu dla rozwoju gospodarczego regionu**, co jest zgodne z regionalną specjalizacją.

Zmiany przepisów podatkowych umożliwiają także przetwórstwo rolno-spożywcze i sprzedaż produktów rolnych w gospodarstwach rolnych i na targowiskach bezpośrednio przez rolników. Promocja takiej działalności będzie priorytetem dla partnerskich gmin.

Cel strategiczny 1.6. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej i wspieranie inwestorów

Wspólne dbanie o atrakcyjność inwestycyjną i wspieranie inwestorów w ramach ChOF przyczyni się do skuteczniejszego przyciągania kapitału, rozwoju całego obszaru i poprawy sytuacji materialnej jego mieszkańców.

Bardzo ważną rolę odegra **wspólna obsługa przedsiębiorców** zainteresowanych inwestycjami na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego przez wyspecjalizowaną komórkę, która zajmie się **opracowaniem i prezentacją ofert inwestycyjnych z całego obszaru**. O ile będzie taka możliwość, do działania tej komórki warto wykorzystać możliwości, jakie stwarza realizowany w województwie projekt marketingu gospodarczego. Pozwoli to na przyporządkowanie poszczególnych inwestycji do terenów, które posiadają najlepsze warunki lokalizacyjne dla danego przedsięwzięcia i zwiększy szanse na realizację inwestycji na terenie ChOF.

Ważną rolę we wspieraniu inwestorów odegra udział w spotkaniach z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu funkcjonującymi w ChOF, pozwalający zdobyć dane o ich potrzebach, oczekiwaniach i planowanych przez nich działaniach na rzecz gospodarki w obszarze funkcjonalnym, a jednocześnie uzyskać opinie o pomysłach wdrażanych przez władze samorządowe.

Ważnym aspektem promocyjnym będzie **prowadzenie tematycznej podstrony internetowej ChOF**, agregującej informacje przydatne dla obecnych i przyszłych inwestorów.

Cel strategiczny 1.7. Wsparcie rozwoju szkolnictwa wyższego oraz współpracy środowisk akademickich z przedsiębiorcami

Młodzi ludzie wyjeżdżający na uczelnie do innych miast po zakończeniu studiów zwykle nie wracają do ChOF, pogarszając sytuację demograficzną obszaru. Atrakcyjna oferta dostępnych na miejscu kierunków studiów pomoże zatrzymać młodzież w subregionie. Ponadto dobrze zorganizowane i nastawione na współpracę z biznesem uczelnie wyższe stanowią dla wielu miast punkt startu do powstania ośrodków innowacyjności, co w długiej perspektywie pozwala oddziaływać na konkurencyjność miejscowego biznesu.

Na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego funkcjonuje Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa o potencjale pozwalającym na włączenie się w podnoszenie szans subregionu i zlokalizowanych w nim przedsiębiorstw. Ponadto możliwe jest skorzystanie z potencjału innych uczelni i instytutów naukowych z regionu i kraju. Dobrym punktem wyjścia jest **angażowanie szkół wyższych oraz jednostek badawczo-rozwojowych w funkcjonowanie Akademickiego Ośrodka Przedsiębiorczości**, który planowany jest w ramach SIT Miasta Chełm

Jednostki samorządowe mają ograniczone możliwości wspierania szkół wyższych oraz wpływania na podejmowanie przez środowiska naukowe współpracy z przedsiębiorcami. Dopuszczalnym działaniem ze strony partnerów tworzących ChOF jest natomiast **lobbowanie za wsparciem rozwoju uczelni ze środków państwowych i funduszy zewnętrznych oraz tworzenie warunków i możliwości do kojarzenia potencjału finansowego przedsiębiorców i intelektualnego naukowców**, służących wspomaganie innowacyjności i kreowaniu rozwoju gospodarczego. Rola samorządu jest w tym względzie pomocnicza, należy jednak dołożyć starań, by ułatwić dostęp do ośrodków prowadzących działania w sferze B+R. Jednym z obszarów, jakie należy w tym względzie monitorować, jest poziom aktywności przedsiębiorców z subregionu w spotkaniach i konferencjach z udziałem sektora B+R, dla których atrakcyjnym miejscem będą lokalne ośrodki konferencyjne.

Cel strategiczny 1.8. Rewitalizacja

Rewitalizacja to zespół działań urbanistycznych i planistycznych, koordynowanych przez lokalną administrację, których celem jest społeczne, architektoniczne, planistyczne i ekonomiczne korzystne przekształcenie przestrzeni. Przestrzenią tą najczęściej jest wyodrębniony obszar miejski, który cechuje się wyraźnym stopniem degradacji.

Główną częścią działań w tym aspekcie będzie **prowadzenie kompleksowej i skoncentrowanej rewitalizacji wybranych obszarów Chełma**. Proces, który pozwoli na ustalenie listy kluczowych działań, rozpocznie się od przeprowadzenia delimitacji terenów o najwyższej skali potrzeb oraz od ustalenia najważniejszych źródeł problemów tych terenów, natomiast kolejne jego etapy prowadzone będą we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz z samymi mieszkańcami. Wykorzystywane będą przy tym działania komplementarnego celu nr 2.7. poświęconego rewitalizacji społecznej.

Wzmacnianie potencjału obszaru dzięki działaniom rewitalizacyjnym nie powinno zamykać się jednak jedynie w mieście Chełm. Podobny zestaw procedur znajdzie **zastosowanie w odniesieniu do całego obszaru funkcjonalnego**. Również w terenach wiejskich wymagane są podobne działania, bowiem w wielu miejscowościach negatywnie na szanse rozwoju wpływają takie zjawiska jak zakłócenie wykorzystania istniejących obiektów na skutek ich złego stanu technicznego, brak aktywności społecznej całych grup mieszkańców, brak przestrzeni do pogłębiania więzi społecznych, brak asymilacji nowych mieszkańców gmin z osobami od dawna zamieszkującymi gminy. Wspierane będą w tym obszarze przedsięwzięcia realizowane na podstawie niezależnych źródeł, na przykład działania związane z odnową wsi w ramach PROW.

Podstawowa odpowiedzialność samorządów za działania w przedmiocie rewitalizacji powinna rozkładać się z jednej strony na **aktywizację różnych środowisk**, z drugiej – na **zapewnienie w trakcie procesów rewitalizacyjnych wsparcia inwestycyjnego** odnośnie infrastruktury technicznej, której istnienie oraz funkcjonowanie jest konieczne dla skuteczności polityki rewitalizacji.

Cel strategiczny 1.9. Rozwój i promocja turystyki w ChOF

Subregion chełmski posiada bogate dziedzictwo kulturowe, wyrażające się w głównej mierze w bogactwie historycznym osadzonym w różnych epokach – od średniowiecza po czasy powojenne. Najważniejsze obiekty zlokalizowane są nie tylko w mieście, ale również w pozostałych gminach. Bogate dziedzictwo kulturowe stanowić może podstawę dla rozwoju turystyki, dlatego warto je maksymalnie wykorzystywać i promować.

O ile turystyka w mieście Chełm to głównie pobyty krótkie, często jednodniowe, o tyle na całym obszarze łatwo znaleźć możliwości zbudowania oferty pobytu dłuższego, na przykład wakacyjnego.

Główne kierunki działania w obszarze tego celu strategicznego powinny rozpocząć się od przeprowadzenia **przeгляdu atrakcji turystycznych ChOF i wpisania ich w produkty turystyczne** w rodzaju szlaków, ścieżek, programów zwiedzania. Tego rodzaju produkty mogą stać się przedmiotem zainteresowania biur turystycznych i za pośrednictwem tychże biur mogą trafiać do grup wycieczkowych i turystów indywidualnych.

Duże znaczenie dla ruchu turystycznego mają **Chełmskie Podziemia Kredowe**, które ze względu na swoją unikatowość mogą stanowić samodzielny cel przyjazdu do miasta. Warto dowartościowywać to miejsce, rozszerzając stale możliwości spędzenia w nim atrakcyjnie czasu, i odpowiednio je promować.

Zdolność generowania znacznego ruchu turystycznego oraz przyciągania turystów zagranicznych, mają także **elementy architektury rezydencjonalno-sakralnej i obronnej rozsiane po różnych miejscach ChOF** (wieża w Stołpiu, relikty wieży w Bielawinie, Zespół Rezydencjonalno-Sakralny na Górze Chełmskiej). Pokazywanie i promowanie tej architektury jako znaczącego ośrodka pogranicza europejskiego w okresie wczesnego średniowiecza i średniowiecza będzie działaniem ewidentnie korzystnym dla rozwoju turystyki w ChOF.

Oprócz ww. atrakcji w Chełmskim Obszarze Funkcjonalnym znajdują się także **obiekty infrastruktury wypoczynkowej, obiekty rekreacyjno-sportowe, gospodarstwa agroturystyczne**, itp., które podobnie stanowią bardzo ważny element oferty turystycznej i powinny być odpowiednio promowane.

Te obiekty w połączeniu z bogactwem przyrodniczym subregionu oraz poprawiającą się ofertą aktywnego spędzania czasu (kąpieliska, ścieżki rowerowe) w regionie mogą stać się źródłem zwiększania liczby przyjazdów turystycznych w calach wypoczynkowych.

Działania w zakresie promocji muszą być prowadzone w sposób profesjonalny oraz możliwie szeroki. Podmioty odpowiedzialne za nią będą wykorzystywać każdy z dostrzeżonych potencjałów ChOF. Co istotne – istnieje także potrzeba uświadamiania mieszkańców o tym, że przyjazdy turystów stanowią dla samych chełmian zjawisko pozytywne, przyczyniające się do lokalnego rozwoju.

Cel strategiczny 1.10. Rozbudowa infrastruktury komunalnej obszaru funkcjonalnego

Infrastrukturę komunalną Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego tworzą systemy wodociągowe oraz kanalizacyjne samorządów tworzących ChOF, system ciepłowniczy miasta Chełm oraz funkcjonujące w obszarze gospodarki odpadami Przedsiębiorstwo Gospodarki Odpadami, zarządzające instalacją, która zgodnie z Wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami stanowi regionalną instalację przetwarzania odpadów komunalnych.

Organizacja systemów wodno-kanalizacyjnych gmin tworzących ChOF odbywa się obecnie zarówno w ramach aglomeracji, jak i poza aglomeracjami, co ma na celu poprawę i optymalizację ich funkcjonowania.

Uporządkowana gospodarka ściekowa tworzy podstawy dla rozwoju gospodarczego danego obszaru, dlatego funkcjonujące w ChOF systemy wodno-ściekowe powinny być stale monitorowane i rozwijane, a rozwój tych sieci powinien odbywać się w zgodzie z przyjętymi rozwiązaniami planistycznymi oraz z naturalnym rozwojem sieci osadniczych. W tej sferze szczególne znaczenie ma dążenie do **połączenia systemów wodociągowych miasta Chełm i gminy Kamień** a także **kontynuacja rozbudowy sieci wodno-kanalizacyjnych gminy Chełm i miasta Chełm oraz sieci wodno-kanalizacyjnej gminy Kamień**.

W odniesieniu do miejscowości/osiedli pozbawionych dostępu do sieci wodno-kanalizacyjnych należy ocenić możliwości zwiększenia zasięgu tych sieci na ww. miejscowości/osiedla. W przypadku braku możliwości włączenia należy poszukiwać rozwiązań alternatywnych, takich jak np. **budowa ekologicznych przydomowych bądź zbiorowych oczyszczalni ścieków**, a w przypadku braku wodociągów – budowy nowych.

System ciepłowniczy miasta Chełm może się rozwijać, szczególnie w kierunkach wyznaczonych przez rozwój sieci osadniczych, w związku z czym należy systematycznie monitorować to zjawisko. W planach rozwoju systemu ciepłowniczego należy uwzględnić modernizację źródła wytwarzania ciepła w miejskiej ciepłowni.

Wszystkie samorządy ChOF korzystają ze wspólnej regionalnej instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych, która zlokalizowana jest na terenie gminy Chełm – w Srebrzyszczu. W ramach rozwoju współpracy pomiędzy samorządami ChOF w zakresie gospodarowania odpadami, należy dążyć do rozszerzania współodpowiedzialności wszystkich gmin objętych tą regionalną instalacją (RIPOK) za skuteczność jej funkcjonowania. Pozwoli to w przyszłości na bardziej racjonalne zarządzanie rozwojem tej instalacji.

Cel strategiczny 1.11. Ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z jego zasobów

Niewątpliwie jednym z najważniejszych filarów zrównoważonego rozwoju jest dbałość o środowisko przyrodnicze. W takim podejściu zasoby przyrody należy traktować jak ograniczone zasoby gospodarcze i wykorzystywać je w sposób pozwalający na zachowanie funkcji ekosystemów w perspektywie długookresowej.

Środowisko naturalne Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego wymaga ochrony, co nie wyklucza jednocześnie racjonalnego korzystania z jego zasobów. Służyć temu będzie z pewnością odpowiednie tzw. **planowanie gospodarki niskoemisyjnej**, głównie w postaci planów gospodarki niskoemisyjnej na poziomie jednostek samorządowych tworzących ChOF. Gospodarka niskoemisyjna opiera się przede wszystkim na efektywności energetycznej, wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii i zastosowaniu technologii ograniczających emisję, co ma doprowadzić do poprawy jakości powietrza atmosferycznego i stanu środowiska naturalnego. Należy sukcesywnie wdrażać przyjęte zapisy planów.

Ochrona środowiska wiąże się z koniecznością **redukcji zużycia energii nieodnawialnej**, co może nastąpić w wyniku modernizacji technologii (wymiana rozwiązań na bardziej energooszczędne), bądź poprzez zwiększenie wykorzystania źródeł odnawialnych. Samorządy ChOF będą dążyć do

maksymalizacji wykorzystania odnawialnych źródeł energii w budynkach publicznych, skutkiem czego będzie zmniejszenie udziału nieodnawialnych źródeł.

Chełmski Obszar Funkcjonalny posiada liczne tereny objęte programem ochrony Natura 2000, którego celem jest zachowanie określonych typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków uważanych za cenne i zagrożone w skali całej Europy. Samorządy tworzące ChOF powinny dołożyć szczególnych wspólnych starań w zakresie opieki na tych obszarach i zmierzających do najlepszego ich zachowania.

Środowisko naturalne na terenie ChOF jest bogate, ale jednocześnie zagrożone różnymi działaniami człowieka. Aby wzmocnić skuteczność przedsięwzięć na rzecz ochrony środowiska konieczne będzie ponadto **prowadzenie** jak najszerzej **akcji edukacyjnej wśród mieszkańców oraz przedsiębiorców** z terenu ChOF. Takie działania powinny być realizowane z inicjatywy samorządów tworzących Obszar i we współpracy z partnerami społecznymi. Powinny one uwrażliwiać mieszkańców na negatywne zachowania występujące w ich otoczeniu (np. palenie tworzyw sztucznych, wyrzucanie śmieci w lasach, czy wylewanie nieczystości ze zbiorników bezodpływowych) i zachęcać do zdecydowanego reagowania na nie. Należy też dążyć do poszerzania wiedzy na temat energetyki odnawialnej zarówno wśród mieszkańców, przedsiębiorców, jak i pracowników samorządowych.

Brak świadomości ekologicznej prowadzi często do powstawania nielegalnych wysypisk śmieci i pomimo wdrożenia nowych rozwiązań systemowych w zakresie gospodarki odpadami problem ten nie został całkowicie wyeliminowany, zmieniło się jedynie to, że częściej problem ten generują przedsiębiorcy, niż osoby fizyczne. Warto zatem przyrzeć się temu zagadnieniu dodatkowo na poziomie Obszaru Funkcjonalnego i na tym poziomie stawić czoła niekontrolowanemu pozbywaniu się przez mieszkańców śmieci.

Obok ww. działań edukacyjnych należy dążyć do likwidacji dzikich wysypisk śmieci na terenie ChOF.

Obszar strategiczny II: Aktywne i nowoczesne społeczeństwo

Aktywizacja społeczeństwa i poprawa jakości życia mieszkańców stanowi II sferę działań w ramach Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Obejmuje ona zadania na polu edukacji, aktywności obywatelskiej, sportu i rekreacji, kultury, pomocy socjalnej i ochrony zdrowia oraz bezpieczeństwa publicznego.

Zadania te zostały podzielone pomiędzy dziewięć celów strategicznych. Ich realizacja przebiegać ma przede wszystkim za sprawą wzrostu aktywności środowisk lokalnych, wspieranych przez działania jednostek samorządowych. Wiele z tych działań tylko wtedy będzie realizowanych skutecznie, gdy mieszkańcy, przedsiębiorcy i organizacje pozarządowe w ramach współodpowiedzialności za rozwój lokalny będą z pełnym zaangażowaniem zmieniać swoje otoczenie.

Cel strategiczny 2.1. Poprawa efektywności systemu edukacji

Efektywna i skuteczna działalność wychowawcza i oświatowa stanowi ogromną wartość w perspektywie rozwojowej Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego. Dotychczas samorządy w skuteczny sposób prowadziły aktywności na tej płaszczyźnie, jednak ze względu na stale rosnące zapotrzebowanie mieszkańców istnieje konieczność ciągłego podnoszenia efektywności edukowania w placówkach oświatowych na terenie gmin partnerskich.

W ramach niniejszego celu strategicznego zakłada się prowadzenie **monitoringu potrzeb w zakresie świadczeń edukacyjnych**. Działania te prowadzić będą do zapewnienia odpowiedniej liczby miejsc w placówkach oświatowych i wychowawczych wszelkich typów zlokalizowanych na obszarze, w tym między innymi przedszkoli oraz innych form opieki przedszkolnej.

Szczególnie ważnym zadaniem stawianym przed samorządami ChOF jest stałe zabieganie o jak najlepsze standardy infrastruktury edukacyjnej, funkcjonalne i bezpieczne szkoły i przedszkola wraz z salami sportowymi, boiskami, placami zabaw. Uzupełnianiu podlegać powinny również dostępne pomoce dydaktyczne usprawniające proces uczenia się oraz sprzęt sportowy wspomagający rozwój fizyczny uczniów.

Należy także podejmować działania na rzecz **budowania bazy ofert ciekawych zajęć dodatkowych i świetlicowych** dla uczniów. Część takich możliwości jest już szkołom znana, warto jednak upowszechnić tę wiedzę oraz otworzyć możliwość zgłaszania propozycji takich zajęć przez osoby o ciekawych pasjach. Tego rodzaju baza możliwości udostępniona wszystkim szkołom w ChOF dawałaby dyrektorom tych placówek szansę na bardziej wszechstronne rozwijanie uczniów.

Ponadto do procesów nauczania systematycznie wprowadzane powinny być **innowacyjne metody dydaktyczne wykorzystujące technologie informatyczne i zasoby cyfrowe**. Istotne będzie również podnoszenie jakości i urozmaicanie metod nauczania wykorzystywanych w placówkach oświatowych. W tym celu należy prowadzić starania w zakresie podnoszenia kompetencji kadry pedagogicznej.

Ważnym zagadnieniem w obszarze edukacji jest ponadto **doradztwo zawodowe** polegające na wspieraniu młodych ludzi w wyborze zawodu, kierunków kształcenia i szkolenia, uwzględniając możliwości psychofizyczne i sytuację życiową osoby, jak również aktualne potrzeby rynku pracy i możliwości systemu edukacyjnego. Z tego względu należy dążyć do zapewniania wysokiej jakości

poradnictwa zawodowego wspierającego zarówno uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, jak i ich rodziców, którzy pełnią istotną rolę w dokonywaniu wyborów przez młodych ludzi.

Cel strategiczny 2.2. Rozwój szkolnictwa zawodowego

Po latach kryzysu szkolnictwa zawodowego spowodowanego powszechnie głoszonym przekonaniem, iż tylko wyższe wykształcenie zapewnia dobry start w dorosłość, obecnie obserwuje się wzrost zainteresowania kształceniem zawodowym, które zapewnia praktyczne przygotowanie do wykonywania określonego zawodu.

Działania w tym obszarze będą głównie działaniami Miasta Chełm, tylko bowiem ten samorząd administruje szkołami zawodowymi na terenie ChOF (nie licząc oczywiście Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Józefa Piłsudskiego w Okszowie, podlegającego pod Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi), jednakże zagadnienie szkolnictwa zawodowego jest na tyle ważne dla przyszłości całego obszaru, że wszyscy Partnerzy winni podjąć starania o poprawę funkcjonowania tego obszaru zadań publicznych.

Odpowiedzią samorządów ChOF na obserwowane uwarunkowania rynku pracy powinien stawać się **rozwój kształcenia zawodowego i technicznego odpowiadającego zapotrzebowaniom lokalnego rynku pracy**. Podjęte zostaną więc działania w zakresie poprawy jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijania systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami. Niezwykle istotna jest również odpowiednia promocja szkolnictwa zawodowego wśród młodych ludzi stojących przed wyborem ścieżki kariery.

Oprócz zadań bezpośrednio oddziałujących na jakość funkcjonowania szkół zawodowych na terenie ChOF wskazać należy na potrzebę **dowartościowania nauki w szkołach zawodowych** poprzez odpowiednie ukierunkowywanie uczniów szkół niższego szczebla. Prowadzone w gimnazjach zajęcia edukacyjne i wychowawcze w połączeniu z działaniami doradców zawodowych powinny pomagać młodym ludziom w świadomym i pewnym wybieraniu rozwoju w ramach edukacji zawodowej.

Działania podjęte w tym zakresie mają szansę przyczynić się do wzbogacenia lokalnego rynku pracy o wykwalifikowanych pracowników, co z jednej strony umożliwi rozwój subregionalnego biznesu, z drugiej zaś wpłynie na zmniejszenie się problemu bezrobocia.

Cel strategiczny 2.3. Współpraca z przedsiębiorcami i organizacjami otoczenia biznesu

W wielu działaniach wynikających z niniejszej strategii skuteczność zależy w dużym stopniu od tego, na ile mocno w ich realizację zaangażują się z przekonaniem partnerzy społeczni, przez których w tym miejscu rozumieć należy zainteresowanych rozwojem subregionu chełmskiego przedsiębiorców i organizacje pozarządowe. Dopuszczalny zakres współdziałania z tymi środowiskami jest co prawda prawnie ograniczany, istnieją jednak ogromne pola do dialogu i współpracy.

Samorządom ChOF zależy, by możliwie mocny głos w dyskusji o zmianach w subregionie zabierać mogli przedsiębiorcy, polityka gmin powinna bowiem uwzględniać jako priorytet działania zmierzające do zapewnienia bezpieczeństwa prowadzenia działalności gospodarczej. Z kolei ważne jest **podnoszenie świadomości chełmskich przedsiębiorców** co do ich **roli w życiu społeczno-gospodarczym subregionu** oraz o tym, jak społecznie odpowiedzialny biznes oddziałuje na rynek pracy, rynek usług i ogólny rozwój danej okolicy.

Ramy współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi wyznacza ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Gminy stosownie do jej zapisów wspierane są przez organizacje pozarządowe w realizacji swoich zadań. Zgodnie z jej zapisami organizacje pozarządowe wspierają władze lokalne w realizacji obowiązków należących do sfery zadań publicznych. Ta współpraca i zaangażowanie powinna okazać się pomocna również na poziomie całego ChOF. Oczekuje się, że szereg kluczowych dla subregionu inwestycji zintegrowanych wymagało będzie wsparcia ze strony organizacji pozarządowych. Z tego powodu za wskazane traktować trzeba **wymianę informacji pomiędzy samorządami ChOF a środowiskiem aktywnych organizacji**.

Cel strategiczny 2.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego

W rozwiniętym społeczeństwie obywatelskim aktywni mieszkańcy, zarówno zrzeszeni w organizacjach społecznych jak i osoby indywidualne, stanowią swoiste wsparcie dla działania władz publicznych, bowiem to przede wszystkim oni znają kluczowe problemy środowisk, w których funkcjonują, i mogą wnieść istotny wkład w ich rozwiązywanie. Partycypacja obywateli w życiu publicznym przyczynia się do poprawy jakości życia i wpływa na jakość kapitału społecznego obszaru.

Realizacja niektórych zadań wpisanych w niniejszą strategię będzie wymagała podjęcia współpracy z organizacjami pozarządowymi działającymi w wielu dziedzinach. W działaniach ChOF należy dążyć do uzupełniania działań samych gmin, podejmujących współpracę z organizacjami społecznymi w obszarach takich jak pomoc społeczna czy edukacja, i w przypadku projektów zintegrowanych o oddziaływaniu subregionalnym otwierać się na współdziałanie z organizacjami o oddziaływaniu ponadlokalnym.

Zadaniem samorządów tworzących ChOF powinno być **wspieranie aktywności mieszkańców w podejmowaniu inicjatyw społecznych i działalności wolontarystycznej**. Należy wspomagać wszelkie inicjatywy służące zachęcaniu obywateli do intensywnego uczestnictwa w życiu wspólnot samorządowych oraz do udziału w wyznaczaniu kierunków rozwoju ChOF.

Wsparciem dla tego celu strategicznego byłoby **uruchomienie** wspólnego dla całego obszaru **narzędzia do prowadzenia konsultacji społecznych** w zakresie istotnych zagadnień rozwojowych. Coraz większa liczba zagadnień czy to na poziomie gmin, czy na poziomie całego obszaru, będzie bowiem wymagała poddawania jej pod ocenę społeczności lokalnych. Wspólne utworzenie jednego narzędzia konsultacyjnego, najlepiej dostępnego za pośrednictwem strony internetowej, będzie dla ChOF bardziej racjonalne ekonomicznie.

Szczególną formą współpracy władz z obywatelami są również budżety partycypacyjne (przede wszystkim obywatelski funkcjonujący w mieście Chełm oraz sołeckie, wykorzystywane w gminie Chełm i gminie Kamień). Przy okazji ich tworzenia pojawia się wartościowa okazja do informowania mieszkańców o zakresie obowiązków i możliwości działania samorządu gminnego. Skuteczne przygotowanie wniosku do takiego budżetu wymaga bowiem bezwzględnie zrozumienia ograniczeń prawnych inwestowania. Oczekuje się, że samorządy ChOF będą dokonywały **wymiany doświadczeń dotyczących procedur wdrażania budżetów partycypacyjnych**, dzięki czemu powstający w trakcie tworzenia tych dokumentów model współpracy z mieszkańcami będzie mógł być znacznie bardziej efektywny. Podobnie cenne byłoby wspólne **opracowanie materiałów edukacyjnych** służących przygotowywaniu mieszkańców do korzystania z narzędzi budżetów partycypacyjnych.

W związku z faktem, iż silne identyfikowanie się z miejscem, w którym żyjemy, ogranicza skłonność do emigracji, ważnym zadaniem staje się **promocja postaw patriotyzmu lokalnego i regionalnego**, który przejawia się w identyfikowaniu się mieszkańców z obszarem, na którym żyją i pracują.

Sposobem na to może być podkreślanie znaczenia unikatowych elementów obszaru, takich jak np. charakterystycznych produktów regionalnych, obiektów historycznych i kulturalnych. Forum subregionu wydaje się być dobrym miejscem do zidentyfikowania i promowania tych produktów, które uznawać będzie można za wyróżniające dla obszaru funkcjonalnego. Do tego rodzaju działań (**identyfikacja wyróżników regionu i ich promocja**) warto ponadto zaprosić zarówno organizacje pozarządowe, jak i inne podmioty związane z samorządami regionu dawnego województwa chełmskiego.

Cel strategiczny 2.5. Wspieranie rozwoju sportu i rekreacji

Obszar sportu i rekreacji jest sferą, w której przedsięwzięcia poszczególnych samorządów szczególnie mocno powinny być postrzegane jako służące całemu obszarowi. Zarówno bowiem infrastruktura sportowa przeznaczona do uprawiania poszczególnych dyscyplin sportowych, jak i miejsca przeznaczone pod aktywność rekreacyjną, mogą służyć nie tylko mieszkańcom miasta, ale również okolicznych terenów. Co więcej, racjonalność inwestowania w obiekty rekreacyjne na terenach pozamiejskich zależy w dużym stopniu od tego, jak mocno będą one wykorzystywane przez mieszkańców Chełma.

Realizacja tego celu strategicznego obejmuje podjęcie działań inwestycyjnych w odniesieniu do:

- **rozbudowy sieci obiektów sportowych o charakterze otwartym** (np. boisk wielofunkcyjnych, skate parków), z przeznaczeniem do aktywizacji sportowej mieszkańców, głównie dzieci i młodzieży;
- **rozbudowy sieci ścieżek rowerowych** wraz z infrastrukturą im towarzyszącą – planowana jest zarówno budowa ścieżek wewnątrz Chełma, jak i tych tras, które pozwalają na komunikację między Chełmem a sąsiednimi miejscowościami i obiektami o charakterze rekreacyjnym (np. zbiornikami wodnymi), ważnym zadaniem staje się ponadto ścieżka okalająca miasto Chełm oraz budowa fragmentów ścieżek pozwalających na włączanie infrastruktury na terenie ChOF sieci tras rowerowych powstających ze środków PO RPW w pięciu województwach Polski Wschodniej oraz na połączenie z odcinkami budowanymi np. w ramach działań lokalnej grupy działania;
- **rozwoju jakości i dostępności do obiektów wodnych** – z jednej strony należy wspierać wykorzystanie obiektów basenowych, w tym infrastruktury Chełmskiego Parku Wodnego, przez mieszkańców subregionu; z drugiej natomiast celem jest poprawianie dostępu do obiektów wodnych z przeznaczeniem na cele rekreacyjne. Pierwsza z tych dziedzin rozwijana będzie głównie na terenach miejskich, z kolei możliwości rozwoju drugiej części rozkładają się zarówno na miasto (kąpielisko na zbiorniku Glinianki), jak i na sąsiednie gminy (w szczególności kąpieliska w Natalinie, Żółtańcach);
- **rozwoju innych obiektów rekreacyjno-sportowych**, w tym obiektów umożliwiających aktywność w okresie całorocznym – np. tereny rekreacyjne w Kumowej Dolinie, trasy biegowe, trasy do nordic walkingu.

Działaniom tym powinny towarzyszyć wspólne starania o **przygotowanie i promocję** różnego rodzaju **wydarzeń i imprez sportowych**, szczególnie tych, które zachęcają do uprawiania sportu masowego.

Cel strategiczny 2.6. Upowszechnianie dostępu do zasobów kultury

Aktywność kulturalna jest formą współuczestnictwa w życiu publicznym, można ją zatem traktować jako aspekt kapitału społecznego. Działalność taka powinna być rozumiana jako refleksyjne korzystanie z oferty kulturalnej, jak również przyczynianie się do powstawania i poszerzania istniejącej oferty o nowe treści.

Celami do realizacji dla wspólnot samorządowych obszaru powinno być **wspieranie mieszkańców w podejmowaniu wszelkich form aktywności kulturalnej**. Partnerzy poprzez instytucje kultury zachęcać będą do uczestnictwa w organizowanych przedsięwzięciach, a także pozostaną otwarci na realizację inicjatyw zaproponowanych przez społeczność. Jednocześnie miejscowe zasoby kulturalne powinny być szeroko promowane w celu przyciągnięcia osób przyjezdnych.

Świadczenie usług kulturalnych dla mieszkańców jest zadaniem wymagającym dużych nakładów finansowych. Taki stan rzeczy sprawia, że nierzadko gminy nie mogą pozwolić sobie na dostarczanie mieszkańcom satysfakcjonującego dostępu do dóbr kultury. Skuteczną pomocą dla gmin Chełm i Kamień może być **współpraca pomiędzy ośrodkami kultury** wyrażająca się w realizacji wspólnych projektów, wzajemnym rozpowszechnianiu informacji o ofercie, czy też współpracy przy udostępnianiu wybranych zasobów.

W celu zapewnienia mieszkańcom wysokiej jakości usług kulturalnych partnerzy poprzez instytucje odpowiedzialne za realizację zadań o charakterze kulturalnym podejmą **współpracę w zakresie zamawiania i udostępniania dóbr kultury**. Ograniczenie kosztów zapewnić może zamawianie tego typu atrakcji kulturalnych, które można będzie udostępniać kolejno w poszczególnych ośrodkach i centrach kultury zlokalizowanych na obszarze poszczególnych gmin.

Niezbędne jest **zadbanie o lepsze zaopatrzenie i wyposażenie instytucji kulturalnych** w potrzebne sprzęty, w szczególności te z przeznaczeniem na cele edukacji kulturalnej. Ważnym zadaniem będzie wspieranie tworzenia i rozwijania świetlic w miejscowościach wiejskich, z możliwie maksymalnym wykorzystaniem funduszy zewnętrznych (w tym wykorzystanie działań LGD „Ziemi Chełmskiej”).

Przykładem możliwego działania w dziedzinie kultury będzie podjęcie dyskusji na temat potrzeby i możliwości współpracy w obszarze udostępniania zasobów Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie w atrakcyjnych punktach obszaru, między innymi poprzez czasowe udostępnianie części ekspozycji w mniejszych obiektach kulturalnych w miejscowościach wiejskich obszaru funkcjonalnego.

Na terenie gmin wchodzących w skład ChOF działalność prowadzi wielu lokalnych twórców mających niewielki krąg odbiorców. Partnerzy ChOF **wspierać** będą **działalność twórczą mieszkańców** poprzez prowadzenie promocji owej działalności oraz dążenie do popularyzacji produktu lokalnego początkowo wśród ogółu mieszkańców, a docelowo również wśród turystów.

Członkowie porozumienia prowadzić będą działania w zakresie **opracowania wspólnego kalendarza imprez kulturalnych** odbywających się na terenie ChOF. Ponadto wypracowane zostaną zasady koordynacji terminów poszczególnych imprez, aby szczególnie ważne wydarzenia nie odbywały się w tym samym czasie. Warto również dążyć do organizowania imprez promujących obszar jako całość, co podniesie atrakcyjność turystyczną ChOF, jak również przyczyni się do rozwijania poczucia przywiązania i wspólnoty wśród mieszkańców.

Cel strategiczny 2.7. Współpraca na rzecz rewitalizacji społecznej

Praca na rzecz minimalizacji zjawisk wykluczenia społecznego jest stałym elementem aktywności władz publicznych. Podstawowy zestaw narzędzi dotychczas do tego wykorzystywanych obejmował zadania pomocowe służące minimalizacji skutków wykluczenia oraz działania aktywizujące, szczególnie do podejmowania zatrudnienia. Tymczasem obecnie coraz ważniejsza staje się kompleksowa pomoc, polegająca na udzieleniu wsparcia wielowymiarowego, które nie koncentruje się tylko na przywróceniu osoby wykluczonej społecznie do życia zawodowego, ale przede wszystkim na **ponownym włączeniu jej do życia społecznego**. Taka formuła wsparcia jest dużo bardziej efektywna i trwała.

Dużego znaczenia zaczynają nabierać działania, polegające na **aktywizowaniu lokalnych społeczności**. Efektywna pomoc oznacza bowiem nie tylko poprawę jakości życia poszczególnych jednostek, ale i całych rodzin, nacisk przesuwany jest z pomocy „biernej” na aktywizację i wspólną pracę w ramach całych społeczności lokalnych.

Tego typu działania będą szczególnie istotne w odniesieniu do przedsięwzięć w obszarach rewitalizowanych. Skuteczne wdrażanie przedsięwzięć rewitalizacyjnych zależy obecnie właśnie od zastosowania rozwiązań aktywizujących, pozwalających mieszkańcom obszarów problemowych na współpracę w procesie odnowy ich otoczenia w procesie kompleksowej i skoncentrowanej rewitalizacji.

Realizacja takich przedsięwzięć musi być oparta o współpracę różnych środowisk – w pierwszej mierze tych, które są aktywne na danym terenie, znają ludzi i ich problemy. Samorządy ChOF zarówno w ramach swojej indywidualnej działalności, jak i w postaci działań wspólnych wspierać będą tego rodzaju aktywności.

Zakłada się, że tego rodzaju typ działań, który łączył będzie ze sobą działania aktywizujące całą społeczność z programami rozwoju kompetencji oraz z aktywnością inwestycyjną samorządu stanie się wiodącym typem przedsięwzięć, początkowo na obszarach rewitalizowanych, a następnie również w odniesieniu do całych gmin i całego terenu ChOF.

Cel strategiczny 2.8. Bezpieczeństwo socjalne i ochrona zdrowia

W każdym społeczeństwie żyją jednostki, które mają trudności w samodzielnym zaspokajaniu swoich potrzeb. Przyczynę tego faktu stanowić może choroba, bezrobocie, bezdomność, bezradność czy zwiększone obciążenia rodzinne. Obowiązkiem władzy jest wspieranie tego typu osób poprzez zapewnienie im godnych warunków życia. Cele bezpieczeństwa socjalnego realizowane są za pomocą różnorodnych narzędzi prawnych, socjalnych, materialnych i instytucjonalnych, m.in. ochronę zdrowia, świadczenia społeczne, oświatę.

Zgodnie z przepisami ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, organy administracji samorządowej realizują zadania z zakresu bezpieczeństwa socjalnego na swoim terenie, współpracując przy tym w szczególności z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Z tego względu obecnie prowadzone przez samorządy ChOF działania skupiają się wokół rozwiązywania problemów społecznych obserwowanych na terenie poszczególnych gmin. Niemniej jednak problemy, z jakimi zmagają się samorządy, są niemal jednakowe, dlatego też zasadnym wydaje się być połączenie sił w celu ich przezwyciężenia. Porozumienie o utworzeniu ChOF zapewnia wartościowe pole współpracy, dlatego też warto podjąć wspólne działania na tej płaszczyźnie.

Kluczowe działanie inwestycyjne, które należy podjąć, stanowi **zapewnienie** mieszkańcom **dostępu do socjalno-społecznej infrastruktury mieszkaniowej**, która jest niezbędna do świadczenia wysokiej jakości usług pomocowych na obszarze. Ponadto zainicjowana zostanie współpraca z partnerami tworzącymi Chełmski Obszar Funkcjonalny w zakresie poprawy funkcjonowania systemu wsparcia społecznego na terenie miasta i gmin ościennych.

Wyniki współdziałania w tym zakresie mogą również w dłuższej perspektywie prowadzić do tworzenia innych form organizacyjnych służących zaspokajaniu potrzeb w zakresie pomocy społecznej, np. domów opieki. Rozwiązania w tym zakresie będą musiały zostać oparte o szerokie analizy społeczne i finansowe.

Aktualna sytuacja demograficzna wskazuje ponadto, że istnieje coraz większe zapotrzebowanie na usługi wspierające starszych członków społeczeństwa. Ponieważ w nadchodzącym czasie potrzeby te będą systematycznie wzrastać, warto podjąć starania o **tworzenie** na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego **placówek wsparcia dla osób starszych**. Partnerzy dążyć więc będą do powstawania takich obiektów jak świetlice czy kluby seniora.

Szczególnie ważnym aspektem życia jest również zaspokojenie potrzeb zdrowotnych mieszkańców ChOF. Dążenie do poprawy zdrowia i związanej z nim jakości życia realizowane będzie przede wszystkim poprzez podejmowanie działań uzupełniających aktualnie prowadzone w gminach aktywności z zakresu ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej. W celu wyrównywania dostępu do opieki medycznej na całym obszarze warto również we współpracy z placówkami medycznymi podjąć starania o utworzenie systemu informowania pacjentów o dostępności usług medycznych świadczonych na terenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Cel strategiczny 2.9. Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Bezpieczeństwo publiczne to ogół warunków, które chronią obywateli przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne i sprawne funkcjonowanie społeczeństwa. Zapewnia je ogół warunków i instytucji, których celem jest ochrona życia, zdrowia i mienia obywateli przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego. Zapewnienie bezpieczeństwa publicznego mieszkańcom sprawia, że zwiększa się wśród nich poczucie wspólnoty z miejscem zamieszkania.

Sprawy bezpieczeństwa publicznego są w dużej mierze podporządkowane organom administracji rządowej (np. Policja, Państwowa Straż Pożarna), jedynie straże miejska i gminna realizują te funkcje na poziomie samorządu, oddziaływanie gmin tworzących ChOF może mieć w związku z tym głównie znaczenie wspierające.

Z punktu widzenia rozwoju ChOF istotne jest, by poziom bezpieczeństwa był możliwie wysoki na całym obszarze. W związku z tym samorządy ChOF we współpracy ze służbami dbającymi o bezpieczeństwo podejmą działania zmierzające do oceny i identyfikacji ewentualnych zagrożeń.

Największym ograniczeniem skuteczności działania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo są najczęściej niedostatki związane z ich wyposażeniem. Prowadzone będą w związku z tym starania zmierzające do udzielenia możliwie szerokiego **wsparcia finansowego i organizacyjnego w celu doposażenia służb, inspekcji i straży** z terenu ChOF. Współdziałanie gmin w tym zakresie jest szczególnie potrzebne i uzasadnione w odniesieniu do wsparcia jednostek strażackich funkcjonujących w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego, w tym bowiem przypadku Komenda Miejska PSP otrzymuje wsparcie od OSP z gmin Kamień i Chełm w ramach podstawowego poziomu działania KSRG. Zapewnienie pełnego wyposażenia jednostek OSP ma zatem znaczenie dla

terenu całego ChOF. Gminy przede wszystkim powinny udzielić pomocy tym jednostkom w pozyskiwaniu środków na finansowanie jak najlepszego wyposażenia.

W celu poprawy jakości życia na obszarze podejmowane będą działania w zakresie **doskonalenia sposobów zapobiegania zjawiskom kryzysowym** i aktualizowania procedur reagowania w sytuacjach zagrożeń. Realizowane będą one dzięki stałej współpracy służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i podmiotów samorządowych ChOF.

Monitoring Strategii

Monitoring Strategii stanowi bardzo ważne zadanie, bowiem warunkuje efektywne zarządzanie procesem wdrażania Strategii oraz pozwala ocenić skuteczność realizacji wytyczonych w dokumencie celów.

Proces monitorowania polegał będzie na stałym gromadzeniu informacji koniecznych do oceny postępów wykonania przyjętych zapisów strategii, systematycznym obserwowaniu zmian zachodzących dzięki realizacji poszczególnych założonych celów, jak również kontrolowaniu wpływu Strategii na wszelkie dziedziny życia społeczno-gospodarczego obszaru.

W celu usprawnienia procesu wdrażania i monitorowania strategii powołane zostaną zespoły zadaniowe odpowiedzialne za realizację określonych zadań. Każdy z powstałych zespołów opracowywał będzie zestawienia poczynionych przez siebie działań, przy pomocy którego uzupełniane będą dane w sprawozdaniach monitoringowych.

Za całokształt działań monitoringowych odpowiedzialny będzie zespół koordynujący powołany spośród pracowników poszczególnych podmiotów (koordynatorzy gminni). Zespół ten kontrolował będzie harmonogram sporządzania sprawozdań monitoringowych, zawiadomi pozostałe zespoły o potrzebie sprawozdawczości dla każdego z zespołów oraz sporządzi okresowy raport do przedłożenia Prezydentowi Miasta i Wójtom.

Monitoring będzie prowadzony jednocześnie na kilku płaszczyznach. Efektem procesu monitorowania będzie opracowanie rocznych sprawozdań z realizacji wytyczonych w dokumencie celów wykorzystujących raporty poszczególnych zespołów zadaniowych.

Realizacja zadań w ChOF będzie możliwa jedynie w sytuacji zintensyfikowania poziomu bezpośredniej współpracy, realizowanej przez pracowników poszczególnych podmiotów. Głównym celem prowadzenia monitoringu w pierwszym okresie funkcjonowania Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego będzie więc ocena zakresu współpracy poszczególnych podmiotów. W kolejnych latach monitoring posłuży do oceny stopnia rozwiązywania przez Strategię realnych problemów ChOF i jego społeczności.

Tabela 31. Etapy procesu monitoringu Strategii

Etap procesu monitoringu	Termin realizacji	Realizowane zadania
Raport wstępny	4 miesiące od przyjęcia Strategii ChOF	Zespół koordynujący dokona weryfikacji zawiązania się zespołów zadaniowych, ustalenia przez nie zasad działania, stworzenia regulaminów lub zasad działania.

Etap procesu monitoringu	Termin realizacji	Realizowane zadania
Raporty roczne uproszczone	cyklicznie, po upływie roku od sporządzenia raportu wstępnego; możliwe przesunięcie terminu sporządzania raportów na koniec roku kalendarzowego	Raporty częściowe odnoszą się do oceny realizacji celów Strategii. Ich przedmiot stanowić będzie określenie zgodności realizacji poszczególnych działań z wyznaczonymi celami strategicznymi oraz ocena osiągniętych wyników w porównaniu z założeniami. Ponadto celem monitorowania jest określenie stopnia rozwiązania zdiagnozowanych problemów oraz wskazanie propozycji usprawnień i działań korygujących koniecznych do wdrożenia w kolejnych latach. Za przygotowanie raportów odpowiadać będzie zespół koordynujący. Raporty częściowe stanowić będą efekt współpracy zespołu koordynującego z poszczególnymi zespołami zadaniowymi.
Raport rozszerzony	Proponowany termin: na koniec 3. roku po uchwaleniu niniejszej Strategii, powtarzany nie rzadziej niż co każde 3 lata	Przeprowadzona zostanie analiza podsumowująca, na podstawie której przygotowany zostanie raport obejmujący treści tożsame z treściami z raportu rocznego uproszczonego, uzupełniony pogłębioną analizą społeczno-gospodarczą sporządzoną pod kątem obserwacji kluczowych zmian w sytuacji obszaru i jego mieszkańców. Raport zawierał będzie rekomendacje zespołów zadaniowych i zespołu koordynującego dotyczące możliwości zmian w Strategii ChOF lub kluczowych elementach współpracy gmin partnerskich

Źródło: Opracowanie własne

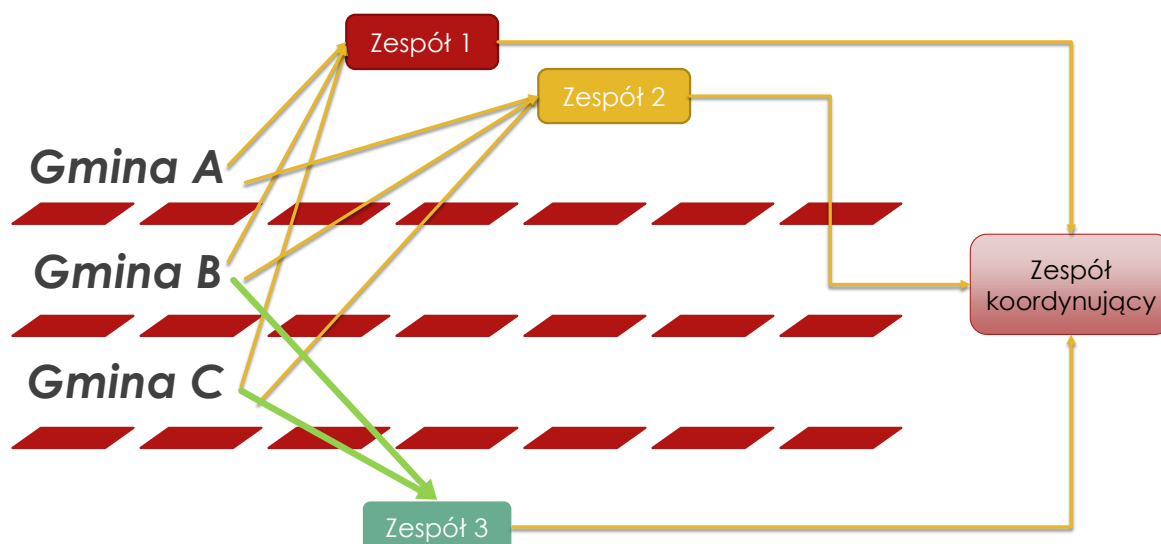
Koncepcja modelu zarządzania wdrażaniem Strategii ChOF

Realizacja zadań w ChOF będzie możliwa jedynie w sytuacji zwiększenia poziomu bezpośredniej, to jest realizowanej przez pracowników poszczególnych partnerów, współpracy. Przedstawione poniżej założenia stanowią propozycję podejścia do tego wyzwania, a o ostatecznym kształcie tej współpracy powinny zdecydować osoby i instytucje w tę współpracę zaangażowane.

Wyrazem ścisłej współpracy międzygminnej mogą stać się specjalne zespoły zadaniowe powołane do realizacji określonych zadań. Obok zespołów zadaniowych przewiduje się utworzenie zespołu koordynującego, składającego się z koordynatorów gminnych.

Poniższy schemat ilustruje zależności pomiędzy partnerami, zespołami zadaniowymi oraz zespołem koordynującym.

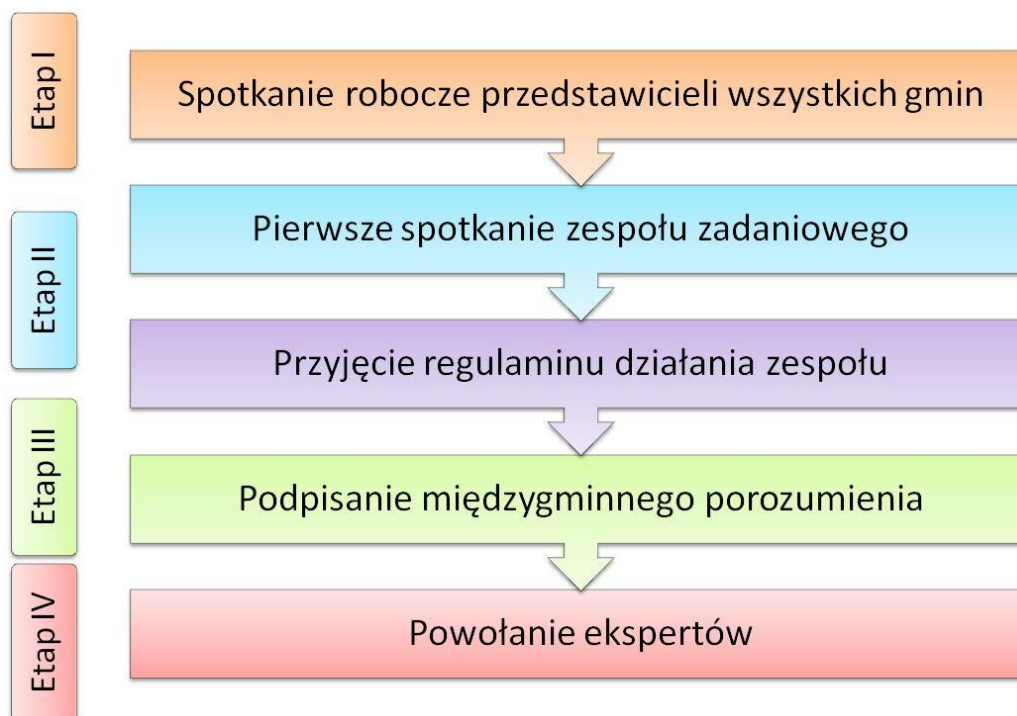
Rysunek 8. Schemat współdziałania przy wdrażaniu Strategii

Źródło: Opracowanie własne

Na poniższym rysunku schematycznie przedstawiono ogólny proces tworzenia zespołów zadaniowych.

Rysunek 9. Proces tworzenia zespołów zadaniowych

Źródło: Opracowanie własne

Pierwszym etapem tworzenia zespołu zadaniowego jest robocze spotkanie przedstawicieli wszystkich gmin tworzących ChOF mające na celu omówienie zasad działania, potrzeb i możliwości funkcjonowania zespołu zadaniowego oraz jego składu i miejsca w strukturach organizacyjnych gmin. Spotkanie to ma także prowadzić do stworzenia ram dla regulaminu zespołu oraz ustalenia zasad jego finansowania.

Zaleca się, aby w momencie organizacji pierwszego spotkania roboczego przedstawicieli gmin tworzących ChOF był już utworzony zespół koordynujący.

Warto zaznaczyć, iż może zostać zorganizowane tylko jedno spotkanie, na którym poruszone zostaną kwestie potrzeb i możliwości powołania kilku bądź wszystkich zespołów zadaniowych.

Drugim etapem tworzenia zespołu jest jego pierwsze spotkanie. Zaleca się, by odbyło się ono w ciągu dwóch miesięcy od przyjęcia niniejszej Strategii. Efektem pierwszego spotkania zespołu powinno być przede wszystkim opracowanie zasad działania, które warto zapisać w formie regulaminu lub zbioru zasad.

W skład zespołu powinni wchodzić kierownicy (bądź wyznaczeni przez kierowników pracownicy) komórek organizacyjnych urzędów gmin, zajmujących się właściwą dziedziną. Opcjonalnie do zespołów mogą wchodzić np. przedstawiciele odpowiednich spółek komunalnych, czy też dyrektorzy jednostek organizacyjnych gminy.

Jak już podkreślono, niniejsza propozycja organizacji opiera się na założeniu, że o stopniu zaangażowania i sformalizowania prac zespołu powinni decydować jego członkowie, za akceptacją władz gmin.

Kolejnym etapem tworzenia zespołu będzie podpisanie międzygminnego porozumienia, które nada zespołowi formalne ramy działania, określając zakres obowiązków i uprawnień, sposób finansowania i przewodniczącego zespołu, który będzie odpowiadał za organizowanie jego prac.

Finalny etap tworzenia zespołu obejmuje powołanie jednego lub więcej ekspertów zewnętrznych, którzy wspomagać będą prace zespołu. Etap ten ma charakter fakultatywny i nie musi dotyczyć wszystkich zespołów. Powołanie ekspertów zewnętrznych z danej dziedziny uzależnione będzie od decyzji członków zespołu.

Nad wszystkimi etapami tworzenia zespołu czuwać będą osoby odpowiedzialne za wdrożenie *Strategii*. Zaleca się, by organizatorem spotkania roboczego przedstawicieli gmin było miasto Chełm, jako lider ChOF. Pierwsze spotkanie zespołu zadaniowego może być zespół koordynujący.

Proponuje się utworzenie zespołów zadaniowych w następujących obszarach:

- planowanie przestrzenne,
- rozwój gospodarczy i rynek pracy,
- transport i komunikacja,
- kultura, sport i turystyka,
- oświata,
- pomoc społeczna,
- gospodarka komunalna,
- organizacja i administracja,
- promocja obszaru.

W tabeli na następnej stronie zawarto charakterystykę proponowanych zespołów zadaniowych.

Tabela 32. Propozycje kompetencji zespołów zadaniowych

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
Zespół ds. planowania przestrzennego	Raz na pół roku	<ul style="list-style-type: none"> koordynacja i współpraca doradcza w zakresie tworzenia gminnych planów zagospodarowania przestrzennego i innych opracowań planistycznych, możliwości opracowania koncepcji kierunków rozwoju przestrzennego ChOF 	Spodziewanym głównym rezultatem działania zespołu jest wymiana wiedzy oraz doradztwo w zakresie sporządzania opracowań planistycznych poszczególnych gmin. Oczekuje się jednak, że zespół ten rozwinie swoje kompetencje i uprawnienia, a współpraca między jego członkami osiągnie także wyższe poziomy, m.in. poprzez opracowanie wspólnej koncepcji rozwoju przestrzennego.	Zespół ten tworzyć będą przede wszystkim pracownicy urzędów gmin oraz – jeśli są powołane – komisje planistyczne Jeśli w toku pierwszego spotkania zespołu pojawi się taka potrzeba, możliwe jest również powołanie zewnętrznego eksperta (urbanisty) lub kilku ekspertów, którzy będą koordynować prace zespołu oraz pełnić w nich funkcję doradczą.
Zespół ds. rozwoju gospodarczego i rynku pracy	Nie rzadziej niż raz na kwartał	<ul style="list-style-type: none"> promocja gospodarcza ChOF, wspólne reprezentacje na targi, itp. koordynacja pracy komórek odpowiedzialnych za wspieranie i pozyskiwanie inwestorów, „burze mózgów”, współpraca doradcza i koordynacja przy tworzeniu gminnych strategii rozwoju, współdziałanie w planowaniu działalności inwestycyjnej spółek komunalnych działających na terenie ChOF, związanych z finansowaniem ze środków Unii Europejskiej, wspólne aplikowanie o środki (podpisywanie porozumień) na realizację projektów unijnych, współpraca przy planowaniu nowych terenów inwestycyjnych, 	Jednym z rezultatów funkcjonowania tego zespołu mogą być realizowane wspólnie przedsięwzięcia , zwłaszcza w zakresie promocji gospodarczej ChOF i wspólnego aplikowania o środki europejskie. Ponadto, będzie to również wymiana wiedzy , a także formułowanie wytucznych i działania doradcze .	W skład zespołu powinni wchodzić właściwi przedstawiciele urzędów gmin. Proponuje się także powołanie zewnętrznego eksperta, który będzie wspierał działania zespołu i koordynował jego prace. Może być także odpowiedzialny za coroczne raportowanie stanu rozwoju gospodarki i rynku pracy.

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
		<ul style="list-style-type: none"> • wykorzystanie różnych narzędzi z zakresu wspierania przedsiębiorczości, • rozważenie pomysłu utworzenia forum współpracy i konsultacji władz samorządowych z lokalnym biznesem, • budowa wspólnej bazy ofert gospodarczych i inwestycyjnych, • koordynacja ulg i zwolnień w podatku od nieruchomości w poszczególnych gminach, • wsparcie rozwoju zasobów ludzkich (działania edukacyjne np. pod kątem przewidywanego zapotrzebowania rynku pracy – informatyka w szkołach /zajęcia dodatkowe/, itp.), • coroczne badanie stanu rozwoju społeczno-gospodarczego na obszarze całego ChOF (wahania liczby mieszkańców, stopy bezrobocia, liczby i wielkości przedsiębiorstw, utworzonych nowych miejsc pracy, itd.) – aby oceniać efekty prowadzonych działań w zakresie rozwoju gospodarczego i rynku pracy. 		
Zespół ds. transportu i komunikacji	Nie mniej niż trzy razy w roku	<ul style="list-style-type: none"> • konsultacje, wymiana opinii na temat planów budowy i remontów dróg o charakterze lokalnym, • możliwości rozszerzenia zasięgu publicznego transportu zbiorowego o kolejne miejscowości gmin funkcjonalnie związanych z Miastem Chełm, • możliwości i potrzeby rozwoju alternatywnych środków komunikacji w stosunku do samochodów, np. 	Podstawowym oczekiwanym rezultatem działań tego zespołu będzie wymiana wiedzy i doświadczeń oraz doradztwo . Sugeruje się również, by w miarę upływu czasu współpraca między jednostkami była coraz ściślejsza i prowadziła do określania wytycznych , a w konsekwencji także realizacji wspólnych	Sugeruje się, by oprócz pracowników urzędów gmin, zajmujących się tematem transportu i komunikacji, udział w spotkaniach tego zespołu zadaniowego – w zależności od potrzeby – brali również przedstawiciele operatora komunikacyjnego Miasta Chełm

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
		utworzenie wspólnej komunikacji turystycznej, • możliwości i kierunki rozbudowy sieci ścieżek rowerowych na terenie ChOF	przedsięwzięć , np. z zakresie rozbudowy sieci ścieżek rowerowych.	
Zespół ds. promocji, kultury, sportu i turystyki	Nie rzadziej niż co kwartał	<ul style="list-style-type: none"> • ocena możliwości wykorzystania w polityce promocji poszczególnych gmin elementów wspólnych dla całego ChOF, • możliwości wzmocnienia potencjału turystycznego i kulturalnego obszaru dzięki uzyskaniu efektu synergii przy wykorzystaniu indywidualnych walorów każdej z gmin, • możliwości rozwoju turystyki wokół atrakcji turystycznych, w tym podejmowanie wspólnych działań i wspólne aplikowanie o środki UE, • podjęcie wspólnych działań w zakresie promocji turystyki, np. wydanie wspólnego przewodnika po obszarze, utworzenie wspólnego produktu turystycznego, • konsultacje, wymiana opinii w zakresie możliwości i potrzeb rozbudowy infrastruktury sportowej na obszarze ChOF, • określenie potrzeb i możliwości podejmowania wspólnych działań w zakresie rozwoju kultury na Obszarze, • wskazanie możliwości integracji niektórych działań w zakresie kultury prowadzonych przez ośrodki i domy kultury poszczególnych gmin, • możliwości rozwoju współpracy z 	Oczekuje się, że prace zespołu będą zmierzać do wzmocnienia potencjału turystycznego ChOF. Stąd, pożądanym ich rezultatem powinny być wspólne przedsięwzięcia przede wszystkim z zakresu promocji i turystyki. Spotkania zespołu będą służyć także wymianie wiedzy oraz formułowaniu wytycznych dla indywidualnych działań podejmowanych przez gminy.	Zaleca się, aby w pracach zespołu brali udział właściwi przedstawiciele gmin, a także – w miarę potrzeb – dyrektorzy (bądź inni pracownicy) gminnych instytucji kultury.

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
		organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji turystyki i kultury w ChOF		
Zespół ds. oświaty	Nie rzadziej niż co kwartał	<ul style="list-style-type: none"> • zdefiniowanie czynników kosztotwórczych w gminach w obszarze oświaty wraz z określeniem działań zmierzających do ich redukcji – wymiana doświadczeń i wiedzy, • dostosowanie do aktualnych potrzeb liczby i lokalizacji szkół – opiniowanie decyzji o uruchamianiu bądź likwidacji placówek edukacyjnych, • potrzeby i możliwości budowy dodatkowej infrastruktury dla szkół i uczniów oraz tworzenia uzupełniających form edukacji, • wyzwania w pracy z uczniami szczególnie uzdolnionymi, w tym możliwość opracowania planu pracy z uczniami szczególnie uzdolnionymi, • wyzwania w pracy z uczniami o specyficznych i specjalnych potrzebach edukacyjnych, w tym możliwość opracowania planu pracy z nimi, • możliwości rozszerzenia współpracy szkół z instytucjami otoczenia biznesu i z samym biznesem, w tym z największymi przedsiębiorcami na terenie ChOF, w celu wsparcia absolwentów szkół w aktywnym uczestnictwie na rynku pracy, • współpraca z dyrektorami placówek edukacyjnych we wdrażaniu programów pracy z uczniami zdolnymi, • wspólna realizacja zadań z zakresu 	<p>Głównym oczekiwanym rezultatem działań zespołu będzie wymiana wiedzy i doświadczeń między przedstawicielami JST. W zakresie pracy z uczniami zdolnymi proponuje się stworzenie pewnych wytycznych dla działań podejmowanych indywidualnie przez każdą szkołę w ChOF.</p> <p>Pożądane jest zacieśnienie z biegiem czasu współpracy międzygminnej do jej najściślejszej formy, tj. podjęcia wspólnych działań. Dotyczyć to może przede wszystkim wspólnego aplikowania o środki europejskie na realizację wspólnych projektów szkoleniowych i edukacyjnych</p>	<p>W skład zespołu ds. oświaty i wychowania powinni wchodzić kierownicy bądź pracownicy komórek organizacyjnych urzędów gmin, zajmujących się edukacją. W niektórych spotkaniach – w miarę potrzeby – mogą brać udział także przedstawiciele gminnych placówek edukacyjnych.</p>

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
		<p>podnoszenia kwalifikacji nauczycieli, np. wspólne przygotowywanie szkoleń dla kadry pedagogicznej placówek edukacyjnych na obszarze; wspólne aplikowanie o środki z Europejskiego Funduszu Społecznego na cele szkoleniowe,</p> <ul style="list-style-type: none"> wspólna realizacja przedsięwzięć polegających na prowadzeniu zajęć pozaszkolnych dla uczniów z terenu ChOF – wspólne aplikowanie o środki unijne na ten cel 		
Zespół ds. pomocy społecznej	Nie rzadziej niż co kwartał	<ul style="list-style-type: none"> możliwości i potrzeby zapewnienia bezpieczeństwa socjalnego dla mieszkańców ChOF, w tym ewentualne potrzeby realizowania inwestycji w zakresie rozwoju instytucji wsparcia społecznego (np. budowy domów pomocy społecznej czy mieszkań chronionych), wymiana doświadczeń między pracownikami pomocy społecznej różnych gmin, określenie potrzeb, możliwości i zasadności podejmowania wspólnych działań w zakresie profilaktyki uzależnień, możliwości rozwoju współpracy z organizacjami pozarządowymi, zajmującymi się działaniami w zakresie pomocy społecznej, profilaktyki uzależnień, itp. 	<p>Podstawowym rezultatem działania zespołu będzie wymiana wiedzy i doświadczeń między poszczególnymi gminami, jak również ewentualne określenie wytycznych dla działań indywidualnych. Mogą zostać również podjęte wspólne działania, takie jak tworzenie instytucji wsparcia społecznego dostępnych dla wszystkich mieszkańców ChOF.</p>	<p>W skład zespołu – oprócz właściwych przedstawicieli urzędów gmin – powinni także wchodzić dyrektorzy ośrodków pomocy społecznej i innych instytucji wsparcia społecznego.</p>
Zespół ds. gospodarki	Nie rzadziej niż raz na pół	<ul style="list-style-type: none"> określenie potrzeb, możliwości i 	Spotkania tego zespołu będą	Sugeruje się, aby oprócz osób

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
komunalnej	roku	<p>zasadności integracji systemów wodno-ściekowych</p> <ul style="list-style-type: none"> • ocena wpływu przemian osadniczych w poszczególnych gminach ChOF na możliwości integracji gospodarki ściekowej • ocena wpływu zmian uwarunkowań prawnych w zakresie funkcjonowania aglomeracji na możliwości integracji gospodarki wodno-ściekowej poszczególnych gmin ChOF • wymiana doświadczeń w zakresie organizacji i zarządzania poszczególnymi systemami komunalnymi (np. w zakresie informatycznych narzędzi do zarządzania infrastrukturą) • wymiana informacji o stosowanych rozwiązaniach technicznych w prowadzeniu gospodarki wodno-ściekowej i/lub odpadowej (urządzenia, środki transportu, innowacje) • rewizja gminnych systemów odpadowych w kontekście efektywności funkcjonowania regionalnej stacji zagospodarowania odpadów (wskazanie możliwości ujednoczenia sposobów segregacji (rodzaje frakcji), czy harmonogramu zbiórek odpadów w poszczególnych gminach) • wypracowanie wspólnych działań w zakresie edukacji o funkcjonowaniu systemów odpadowych (np. edukacja w zakresie segregacji) 	<p>przede wszystkim koncentrowały się na wymianie doświadczeń między uczestnikami. W zakresie rewizji gminnych systemów odpadowych – mogą zostać stworzone wytyczne do działań indywidualnych.</p> <p>Ponadto, np. w przypadku edukacji o funkcjonowaniu systemów odpadowych, mogą być realizowane wspólne przedsięwzięcia.</p>	<p>wchodzących w skład zespołu z ramienia poszczególnych gmin, w niektórych jej obradach udział brali również przedstawiciele spółek miejskich</p>

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
Zespół ds. organizacji i administracji	Nie rzadziej niż co 6 miesięcy	<ul style="list-style-type: none"> • podnoszenie kompetencji urzędów i agend gminnych poprzez wymianę doświadczeń, wspólne zamawianie szkoleń dla pracowników samorządowych, • ocena możliwości współdzielenia narzędzi wspierających administrację, np. wykorzystania narzędzi informatycznych 	<p>Kompetencje zespołu mogą koncentrować się jedynie na wymianie wiedzy i doświadczeń. Pożądanym jednak jest także podejmowanie wspólnych działań w zakresie realizacji potrzeb szkoleniowych pracowników samorządowych.</p>	<p>Zespół tworzony powinien być przede wszystkim z osób odpowiedzialnych za organizację prac urzędów gmin.</p>
Zespół ds. promocji Obszaru	Nie rzadziej niż co kwartał	<ul style="list-style-type: none"> • ocena możliwości wykorzystania w polityce promocji poszczególnych gmin elementów wspólnych dla całego ChOF, • możliwości wzmocnienia potencjału turystycznego i kulturalnego obszaru dzięki uzyskaniu efektu synergii przy wykorzystaniu indywidualnych walorów każdej z gmin, • podjęcie wspólnych działań w zakresie promocji turystyki, np. wydanie wspólnego przewodnika po obszarze, utworzenie wspólnego produktu turystycznego, • możliwości utworzenia wspólnego Zintegrowanego Systemu Informacji Turystycznej, • konsultacje, wymiana opinii w zakresie możliwości i potrzeb rozbudowy infrastruktury sportowej na obszarze ChOF, • określenie potrzeb i możliwości podejmowania wspólnych działań w zakresie rozwoju kultury na obszarze, • wskazanie możliwości integracji 	<p>Oczekuje się, że prace zespołu będą zmierzać do wzmocnienia potencjału turystycznego ChOF, koncentrującego się na wspólnych atrakcjach turystycznych. Stąd, pożądanym ich rezultatem powinny być wspólne przedsięwzięcia przede wszystkim z zakresu promocji i turystyki.</p> <p>Spotkania zespołu będą służyć także wymianie wiedzy oraz formułowaniu wytycznych dla indywidualnych działań podejmowanych przez gminy.</p>	<p>Zaleca się, aby w pracach zespołu brali udział właściwi przedstawiciele gmin, a także – w miarę potrzeb – dyrektorzy (bądź inni pracownicy) gminnych instytucji kultury.</p>

Nazwa zespołu	Sugerowana częstotliwość spotkań	Propozycje zagadnień	Rezultaty działania zespołu	Sugerowany skład zespołu
		niektórych działań w zakresie kultury prowadzonych przez ośrodki i domy kultury poszczególnych gmin, <ul style="list-style-type: none"> • możliwości rozwoju współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie promocji turystyki i kultury w ChOF 		

Źródło: Opracowanie własne

Funkcje zespołu koordynującego

Podstawowym powodem, dla którego warto powołać taki zespół jest ten, iż funkcjonowanie w ramach obszarów funkcjonalnych będzie dla samorządów właściwie zupełnie nowym doświadczeniem, w zasadzie tylko elementy tej współpracy były dotychczas sporadycznie wykorzystywane. Z tego powodu, by wspierać konsekwentne korzystanie z możliwości, jakie dają miejskie obszary funkcjonalne, należy wskazać osoby, których ważnym zadaniem będzie animowanie całego procesu, pomoc w rozpoczęciu prac przez zespoły przedmiotowe, mobilizowanie do podejmowania działań oraz dokonywanie sprawozdawczości z realizacji procesu wdrażania Strategii.

Proponuje się następujący zakres odpowiedzialności zespołu koordynującego:

- planowanie i wymiana kluczowych informacji między poszczególnymi zespołami i pomiędzy gminami w sprawach zasadniczych dla partnerstwa;
- udzielanie wsparcia w rozpoczęciu prac przez poszczególne zespoły;
- udzielanie zespołom wsparcia w zakresie opracowania zasad działania zespołów;
- monitorowanie przyjętych przez zespoły założeń pracy;
- opiniowanie powstałych założeń kosztowych zgłoszonych przez zespoły;
- pomoc w selekcji projektów do realizacji na podstawie zdefiniowanych kryteriów;
- przygotowanie sprawozdań z realizacji Strategii zawierające wnioski i sugestie.

Spis tabel

Tabela 1. Wskaźniki obciążenia demograficznego dla Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2004-2013	24
Tabela 2. Struktura bezrobotnych mieszkańców ChOF według płci w latach 2004-2013.....	28
Tabela 3. Struktura pracujących mieszkańców ChOF według płci w latach 2004-2013.....	28
Tabela 4. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane na terenie ChOF w latach 2004-2013.....	29
Tabela 5. Wskaźnik przedsiębiorczości na terenie ChOF, województwa i kraju w latach 2009-2013 ..	29
Tabela 6. Struktura podmiotów gospodarki narodowej na terenie ChOF według sekcji PKD 2007 w latach 2009-2013.....	30
Tabela 7. Liczba turystycznych obiektów noclegowych na terenie ChOF w latach 2012-2013	34
Tabela 8. Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe na terenie ChOF w latach 2004-2013	34
Tabela 9. Noclegi udzielone na terenie ChOF w latach 2004-2013.....	35
Tabela 10. Struktura rocznego ruchu osób przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku.....	49
Tabela 11. Struktura rocznego ruchu środków transportu przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku.....	49
Tabela 12. Podstawowe dane na temat infrastruktury wodociągowej ChOF w latach 2006-2013	58
Tabela 13. Podstawowe dane na temat infrastruktury kanalizacyjnej ChOF w latach 2006-2013.....	60
Tabela 14. Odsetek mieszkańców w poszczególnych gminach ChOF korzystających z wodociągu oraz kanalizacji (2013).....	62
Tabela 15. Podstawowe parametry sieci ciepłowniczej w Chełmie	63
Tabela 16. Masa odpadów odebranych w latach 2005-2014 z terenu ChOF.....	65
Tabela 17. Podstawowe dane dotyczące zużycia energii elektrycznej w mieście Chełm w latach 2006-2013.....	66
Tabela 18. Podstawowe dane na temat wychowania przedszkolnego na terenie ChOF w latach 2004-2013.....	71
Tabela 19. Dzieci w wieku 3-6 lat objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie ChOF w latach 2004-2013	72
Tabela 20. Podstawowe informacje dotyczące edukacji podstawowej na terenie ChOF.....	72
Tabela 21. Podstawowe informacje dotyczące edukacji gimnazjalnej na terenie ChOF	73
Tabela 22. Liczba uczniów według typów szkół w roku szkolnym 2014/2015.....	74
Tabela 23. Szczegółowe dane na temat publicznych szkół ponadgimnazjalnych w roku szkolnym 2013/2014 i 2014/2015.....	74
Tabela 24. Kierunki kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym na terenie ChOF w roku 2013	75
Tabela 25. Wykaz niepublicznych szkół ponadgimnazjalnych wpisanych do ewidencji szkół i placówek niepublicznych w roku szkolnym 2014/2015 w mieście Chełm	76
Tabela 26. Podstawowe dane na temat wyposażenia bibliotek oraz poziomu czytelnictwa na terenie ChOF w latach 2004-2013	79
Tabela 27. Podstawowe dane dotyczące placówek opieki żłobkowej na terenie ChOF w latach 2004-2014.....	84
Tabela 28. Dzieci w wieku 0-3 lat objęte opieką w żłobkach w Chełmie w latach 2004-2013.....	85
Tabela 29. Kwoty świadczeń rodzinnych na terenie ChOF w latach 2008-2013	87
Tabela 30. Przestępstwa stwierdzone w Chełmie w roku 2012 i 2013	88
Tabela 31. Etapy procesu monitoringu Strategii	114

Tabela 32. Propozycje kompetencji zespołów zadaniowych	119
Tabela 33. Wykaz najważniejszych proponowanych przedsięwzięć zintegrowanych	133

Spis rysunków

Rysunek 1. Klasyfikacja miejskich obszarów funkcjonalnych	7
Rysunek 2. Podmioty nowo zarejestrowane i wyrejestrowane z rejestru REGON na terenie ChOF w 2013 roku według sekcji PKD 2007 (3 najwyższe wartości)	31
Rysunek 3. Plan trasy turystycznej Chełmskich Podziemi Kredowych	37
Rysunek 4. Przebieg trasy Poleskiego Szlaku Konnego	42
Rysunek 5. Plan trasy Szlaku Kredą Pisanego	46
Rysunek 6. Portal Turystyczny Gminy Chełm	47
Rysunek 7. Obszary strategiczne i cele strategiczne	96
Rysunek 8. Schemat współdziałania przy wdrażaniu Strategii	116
Rysunek 9. Proces tworzenia zespołów zadaniowych	117

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności faktycznie zamieszkującej Chełmski Obszar Funkcjonalny w latach 2004-2013	20
Wykres 2. Przyrost naturalny, saldo migracji oraz przyrost rzeczywisty ludności ChOF w latach 2004-2013	21
Wykres 3. Struktura ludności ze względu na płeć w latach 2004-2013	22
Wykres 4. Struktura ludności ze względu na wiek i płeć w 2005 oraz w 2013 roku	23
Wykres 5. Struktura ludności Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego ze względu na ekonomiczne grupy wieku w latach 2004-2013	24
Wykres 6. Poziom wskaźników obciążenia demograficznego dla ChOF, woj. lubelskiego i dla kraju w 2013 roku	25
Wykres 7. Poziom bezrobocia w ChOF w latach 2004-2013	26
Wykres 8. Liczba bezrobotnych na 100 pracujących w ChOF w latach 2004-2013	26
Wykres 9. Stopa bezrobocia w Chełmie i powiecie chełmskim w latach 2007-2013	27
Wykres 10. Udział bezrobotnych i pracujących w grupie osób w wieku produkcyjnym w ChOF, w Chełmie, powiecie chełmskim, województwie lubelskim i w kraju (stan na 31 XII 2013)	27
Wykres 11. Liczba nowo zarejestrowanych i wyrejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na terenie ChOF w latach 2009-2013	31
Wykres 12. Turystyczne obiekty noclegowe i miejsca noclegowe na terenie ChOF w latach 2004-2013	34
Wykres 13. Korzystający z noclegów na terenie ChOF w latach 2004-2013	35
Wykres 14. Liczba udzielonych noclegów na terenie ChOF w latach 2004-2013	36
Wykres 15. Struktura ruchu osób przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku w latach 2012-2014	50
Wykres 16. Struktura ruchu środków transportu przekraczających granicę państwową na przejściu granicznym w Dorohusku w latach 2012-2014	50

Wykres 17. Długość wodociągowej czynnej sieci rozdzielczej oraz liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania dla poszczególnych gmin ChOF (2013).....	61
Wykres 18. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej oraz liczba połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania dla poszczególnych gmin ChOF (2013).....	61
Wykres 19. Kierunki kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym na terenie ChOF.....	75
Wykres 20. Poziom czytelnictwa w ChOF na tle województwa i kraju	80
Wykres 21. Ambulatoryjna opieka zdrowotna na terenie ChOF w latach 2004-2013	83
Wykres 22. Porady udzielone pacjentom w jednostkach podstawowej opieki zdrowotnej na terenie ChOF w latach 2004-2013	84
Wykres 23. Środowiskowa pomoc społeczna na terenie ChOF w latach 2008-2013.....	86
Wykres 24. Świadczenia rodzinne wypłacane na terenie ChOF w latach 2008-2013	86

Spis fotografii

Fotografia 1. Duch Bieluch w Chełmskich Podziemiach Kredowych	37
Fotografia 2. Pałac w Srebrzyszczu.....	38
Fotografia 3. Wieża w Stołpiu.....	39
Fotografia 4. Dawny Gmach Dyrekcji Kolej, obecnie siedziba Starostwa Powiatowego	40
Fotografia 5. Dzielnica Kolejowa „Dyrekcja” w Chełmie	40
Fotografia 6. Zespół Pocerkiwny w Pławanicach.....	41
Fotografia 7. Zalew Żółtańce i Zalew Staw	43
Rysunek 8. Przebieg trasy rowerowej Polski Wschodniej przez środkową część województwa lubelskiego.....	44
Fotografia 9. Trasa nad Uherką	45
Fotografia 10. Zbiornik wodny w Natalinie	45
Fotografia 11. Przejście graniczne Dorohusk-Jagodzin	49
Fotografia 12. Teren lotniska w Deputyczach Królewskich.....	54
Fotografia 13. Wydarzenia kulturalne na terenie ChOF.....	82

Spis map

Mapa 1. Położenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego w województwie lubelskim	18
Mapa 2. Położenie Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego względem głównych przejść granicznych z Ukrainą i Białorusią.....	48
Mapa 3. Układ komunikacyjny Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	52
Mapa 4. Schemat sieci komunikacyjnej CLA	55
Mapa 5. Lokalizacja i zasięg Aglomeracji Chełm	56
Mapa 6. Lokalizacja i zasięg Aglomeracji Kamień.....	57
Mapa 7. Lokalizacja oczyszczalni ścieków na obszarze ChOF.....	59
Mapa 8. Schemat miejskiego systemu ciepłowniczego w Chełmie	64
Mapa 9: Lokalizacja hotspotów na terenie miasta Chełm	67
Mapa 10. Lokalizacja hotspotów w Gminie Chełm (niebieskie znaczniki) i Gminie Kamień (czerwone znaczniki)	68

Mapa 11. Zasięg Internetu operatora Blue Dot	69
Mapa 12. Zasięg operatora Impuls Media.....	69

Załącznik nr 1.

Wykaz najważniejszych proponowanych przedsięwzięć zintegrowanych

Celem niniejszej Strategii jest wskazanie głównych kierunków działań, ale również konkretnych inwestycji kluczowych z punktu widzenia rozwoju ChOF do realizacji w nowej perspektywie programowania środków UE. Wykaz takich przedsięwzięć wraz z ich uzasadnieniem oraz odwołaniem do celów i zadań Strategii zamieszczony został w tabeli poniżej

Tabela 33. Wykaz najważniejszych proponowanych przedsięwzięć zintegrowanych

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
Opracowanie programu promocji Chełma i Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	Cel strategiczny 1.1. Promocja ChOF i regionu	Wspólna promocja obszaru, skupiona wokół promocji miasta Chełm, wpłynie pozytywnie na zwiększenie ruchu turystycznego i poprawę atrakcyjności obszaru jako miejsca do inwestycji. Zwiększenie efektywności działań promocyjnych możliwe jest dzięki wykorzystaniu planu skoordynowanych działań przy użyciu różnorodnych metod komunikacji
Wspólna promocja w dziedzinie rozwoju gospodarczego i oferty inwestycyjnej	Cel strategiczny 1.1. Promocja ChOF i regionu Cel strategiczny 1.6. Zwiększanie atrakcyjności inwestycyjnej i wspieranie inwestorów	Założeniem przedsięwzięcia ma być wspólna obsługa inwestora, w tym: - wymiana ofert, opracowanie ofert inwestycyjnych. - spotkania z przedsiębiorcami i instytucjami otoczenia biznesu, - prowadzenie gospodarczej podstrony internetowej ChOF.
Doprowadzenie do budowy północnej obwodnicy miasta Chełm w ciągu drogi S12	Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF	W ramach współpracy samorządu ChOF wspólnie podejmą starania o przyspieszenie realizacji budowy północnej obwodnicy Chełma przez GDDKiA
Budowa obwodnicy południowej miasta Chełm	Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF	Budowa południowej obwodnicy miasta Chełm ma na celu przejęcie ruchu tranzytowego biegnącego w kierunku południowym i wschodnim, w tym do przejścia granicznego w Zosinie, Dołhobyczowie i Hrebennem
Rozbudowa systemu połączeń układów komunikacyjnych gmin ChOF	Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF	Planowane są działania obejmujące remonty i modernizację dróg strategicznych z punktu widzenia powiązań funkcjonalnych łączących poszczególne gminy, w szczególności interwencji wymagają ulice na terenie Chełma przy jego granicach administracyjnych: ul. Majdan, Ceramiczna, Hrubieszowska, Wojsławicka, Bazylany, Wiercieńskiego, Lwowska, Piwna, Okszowska,
Rozwój systemu komunikacji zbiorowej	Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF Cel strategiczny 1.11. Ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z jego zasobów	W ramach istniejącego porozumienia z Gminą Chełm oraz rozszerzeniu współpracy o Gminę Kamień planowane jest zwiększenie zasięgu działania operatora publicznego transportu zbiorowego miasta Chełm na miejscowości wokół miasta. Działania w tym przedsięwzięciu mają prowadzić do: -uruchomienia nowych i zwiększenia zasięgu istniejących linii komunikacyjnych chełmskiej zbiorowej komunikacji autobusowej; -modernizację dworców na terenie Chełma; -modernizację przystanków; -uruchomienie systemów poprawiających bezpieczeństwo i efektywność komunikacji zbiorowej; -uruchomienie systemów informacji pasażerskiej; -wymiana taboru na niskoemisyjny.

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
Opracowanie koncepcji zagospodarowania przestrzennego Chełmskiego Obszaru Funkcjonalnego	Cel strategiczny 1.3. Planowanie przestrzeni i przygotowanie terenów pod działania rozwojowe	Działania obejmą: 1) rozwiązanie problematyki powiązań komunikacyjnych, szczególnie w strefie obsługi terenów położonych na pograniczu gmin sąsiednich, z uwzględnieniem projektowanej obwodnicy północnej miasta Chełm w ciągu drogi krajowej S12; 2) wyznaczenie wspólnych obszarów ciągów ekologicznych i pierścienia zielonego, z określeniem zasad ich ochrony oraz wykorzystania rekreacyjno – wypoczynkowego (trasy rowerowe, szlaki turystyczne, ścieżki dydaktyczne, miejsca odpoczynku itd.); 3) określenie obszarów ożywienia gospodarczego w granicach miasta Chełm i na terenach przyległych, położonych w gminach sąsiednich
Pokazanie architektury rezydencjonalno – sakralnej i obronnej, jako znaczącego ośrodka pogranicza europejskiego w okresie wczesnego średniowiecza i średniowiecza, znajdującej się na terenie obecnego obszaru ChOF	Cel strategiczny 1.9. Rozwój i promocja turystyki w ChOF	Zadanie obejmie wspólne działania Miasta i Gminy Chełm: 1. Systematyczne tworzenie Parku Historyczno – Archeologicznego (rezerwatu) w miejscu dawnego Zespołu Rezydencjonalno – Sakralnego na Górze Chełmskiej 2. Rekonstrukcja reliktów wieży kamiennej – mieszkalno-obronnej w Bieławinie wraz z zagospodarowaniem terenu i dokonaniem dojazdu do wieży. 3. Stołpie – wieża, Podgórze – Spas (wg wizji Gminy Chełm) 4. Utworzenie szlaku turystycznego architekturą z okresu wczesnego średniowiecza i średniowiecza, obejmującego: Zespół Rezydencjonalno – Sakralny na Górze Chełmskiej, Wieżę mieszkalno – obronną w Bieławinie, Zespół wieżowy w Stołpiu oraz Podgórze – Spas. 5. Kreowania wizerunku tego obszaru na bazie wielokulturowości, jako ośrodek turystyczny o randze europejskiej.
Podnoszenie efektywności energetycznej	Cel strategiczny 1.11. Ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z jego zasobów Cel strategiczny 1.5. Rozwój rolnictwa	Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza pozwoli ochronić zasoby przyrodnicze obszaru funkcjonalnego i zapewnić wzrost gospodarczy zgodny z zasadą zrównoważonego rozwoju. Działania w tym przedsięwzięciu obejmują: - utworzenie elektrociepłowni w Chełmie, - budowę biogazowni skojarzonej z elektrociepłownią, - wzrost wykorzystania energii odnawialnej
Rozbudowa systemów wodno-kanalizacyjnych obszaru funkcjonalnego	Cel strategiczny 1.10. Rozbudowa infrastruktury komunalnej obszaru funkcjonalnego	Wymagane działania obejmują utrzymanie odpowiedniego stanu infrastruktury wod-kan. w obu aglomeracjach, rozbudowę systemów kanalizacyjnych w osiedlach Ceramiczna – Budowlana oraz Bazylany oraz połączenie sieci wodociągowej miasta Chełm z siecią gminy Kamień

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
Rozbudowa systemu ścieżek rowerowych i rowerowo-piesznych służących poprawie komunikacji w subregionie i zwiększeniu atrakcyjności turystycznej	<p>Cel strategiczny 1.2. Poprawa dostępności komunikacyjnej ChOF</p> <p>Cel strategiczny 1.11. Ochrona środowiska i racjonalne korzystanie z jego zasobów</p> <p>Cel strategiczny 2.5. Wspieranie rozwoju sportu i rekreacji</p>	<p>Przedsięwzięcie obejmie budowę tras i ścieżek rowerowych łączących miejscowości ChOF oraz miejsca o szczególnym znaczeniu dla turystyki i rekreacji. W szczególności podjęte mają być:</p> <ul style="list-style-type: none"> -budowa ścieżki rowerowej wzdłuż ulicy Zawadówka oraz dalej wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 812 przez Rejowiec do Krasnegostawu, -połączenie istniejącego odcinka ścieżki rowerowej wzdłuż lasu „Kumowa Dolina” z budowaną ścieżką w ramach projektu ścieżek rowerowych Polski Wschodniej, -budowa ścieżek rowerowych wraz z miejscami infrastruktury rekreacyjnej w lesie „Kumowa Dolina” -Chełmski Szlak Rowerowy -budowa ścieżki pieszo-rowerowej wzdłuż DW 844 od miasta Chełm do zbiornika wodnego w Natalinie. <p>Ścieżki leżące w obrębie ChOF zostaną włączone w system Tras Rowerowych Polski Wschodniej</p>
Uruchomienie wspólnego narzędzia do prowadzenia konsultacji społecznych	Cel strategiczny 2.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego	<p>Utworzenie jednego narzędzia konsultacyjnego, najlepiej dostępnego za pośrednictwem strony internetowej, usprawni procesy poddawania istotnych zagadnień rozwojowych konsultacjom społecznym</p>
Współpraca miejskich i gminnych instytucji kultury	Cel strategiczny 2.6. Upowszechnianie zasobów kultury	<p>Członkowie ChOF poprzez instytucje odpowiedzialne za realizację zadań o charakterze kulturalnym podejmą współpracę w zakresie zamawiania i udostępniania dóbr kultury. Ograniczenie kosztów zapewni zamawianie tego typu atrakcji kulturalnych, które można będzie udostępniać kolejno w poszczególnych ośrodkach i centrach kultury zlokalizowanych na obszarze poszczególnych gmin.</p> <p>Rozważona zostanie możliwość współpracy w obszarze udostępniania zasobów Muzeum Ziemi Chełmskiej im. Wiktora Ambroziewicza w Chełmie w atrakcyjnych punktach obszaru, między innymi poprzez czasowe udostępnianie części ekspozycji w mniejszych obiektach kulturalnych w miejscowościach wiejskich obszaru funkcjonalnego.</p>

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
Rozwój instytucji kultury	Cel strategiczny 2.6. Upowszechnianie zasobów kultury	<p>Baza kulturalna dostępna na terenie ChOF jest zróżnicowana. Mimo podjętych starań wciąż są jeszcze obszary wymagające poprawy. Dotyczy to w szczególności podjęcia działań na rzecz zapewnienia odpowiedniego standardu ośrodków kultury i świetlic lokalnych, stanowiących dla społeczności miejscowości ChOF ważne miejsce budowania tożsamości. Potrzebne są ponadto działania pozwalające na wykorzystanie w tych obiektach narzędzi komunikacji, pozwalających na sięganie do zasobów kultury z całego świata.</p> <p>Przedmiotem starania będzie także wykonanie modernizacji amfiteatru w Kumowej Dolinie w Chełmie.</p>
Prowadzenie wspólnych działań z dziedziny oświaty	Cel strategiczny 2.1. Poprawa efektywności systemu edukacji	<p>W skład działań, jakie mają być podjęte w tym zadaniu, wchodzi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - integracja dzieci i młodzieży z terenu miasta Chełm, gminy Chełm i Kamienia w dziedzinach: kultura i oświata, sport i turystyka, ochrona środowiska i ekologia, - organizacja wspólnych wystaw, warsztatów, plenerów i innych imprez kulturalnych oraz artystycznych, - udział i realizacja programów oraz projektów wymagających partnerstwa pod kątem rozwoju naukowego i innowacyjności, - wspieranie aktywności kulturalnej polegającej na współpracy fachowców z grup artystycznych, teatralnych, zespołów muzycznych.

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
<p>Utworzenie Mieszkań Wieloprofilowych Chronionych dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi lub Ośrodka Wsparcia dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi</p>	<p>Cel strategiczny 2.8. Bezpieczeństwo socjalne i ochrona zdrowia</p>	<p>Mieszkania zapewnią wsparcie osobom z zaburzeniami psychicznymi w szczególności w zakresie: pracy socjalnej (pracownik socjalny), poradnictwa specjalistycznego (psycholog), naukę lub utrzymanie posiadanego poziomu sprawności (terapeuta), pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennych (asystent osoby niepełnosprawnej, opiekun). Kierować do Mieszkań będzie MOPR decyzją (na czas określony lub nieokreślony), a pobyt w nich będzie odpłatny.</p> <p>Ośrodek świadczyć będzie usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Placówka oferować będzie miejsca całonocne z tym, że okres korzystania z nich nie będzie jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy. Pobyt w Ośrodku będzie odpłatny i zgodnie z ustawą o pomocy społecznej wynosić będzie 5% kwoty dochodu osoby zamieszkującej (chyba, że uzyskiwany dochód nie przekracza 250% kryterium dochodowego). Na utworzenie Ośrodka wymagana jest zgoda Wojewody. Na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia Ośrodka Wojewoda przyznaje dotację z budżetu państwa.</p> <p>W ramach projektu planuje się ponadto przeprowadzenie kampanii informacyjnej w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> -upowszechniania wiedzy na temat zdrowia psychicznego, -zwiększenia integracji społecznej osób z zaburzeniami psychicznymi, -promocji lokalnych ośrodków poradnictwa i pomocy w stanach kryzysu psychicznego.
<p>Rozwój form opieki i podnoszenia aktywności osób starszych</p>	<p>Cel strategiczny 2.8. Bezpieczeństwo socjalne i ochrona zdrowia</p>	<p>W ramach działania podjęte będą zabiegi o utworzenie sieci świetlic, miejsc pobytu i aktywności dla seniorów, służącej lepszemu wykorzystaniu ich potencjału, rozwojowi kompetencji i zmniejszeniu zagrożenia wykluczeniem społecznym</p>
<p>Podnoszenie atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej ChOF</p>	<p>Cel strategiczny 1.9. Rozwój i promocja turystyki w ChOF</p>	<p>Działanie obejmie zespół przedsięwzięć mających na celu podniesienie atrakcyjności najważniejszych obiektów leżących na terenie ChOF oraz poprawę oferty miejsc wartych odwiedzenia poprzez lepsze oznakowanie, tworzenie parków tematycznych, ścieżek tematycznych.</p>

Nazwa przedsięwzięcia	Cel i zadanie Strategii	Opis i uzasadnienie
Realizacja inwestycji o charakterze strategicznym dla ChOF, w tym Strategicznych Inwestycji Terytorialnych Miasta Chełm	Cel strategiczny 1.4. Rozwój przedsiębiorczości Cel strategiczny 1.7. Wsparcie rozwoju szkolnictwa wyższego oraz współpracy środowisk akademickich z przedsiębiorcami Cel strategiczny 2.2. Rozwój szkolnictwa zawodowego	Działania te opisane będą szczegółowo w załączniku do Strategii poświęconym Strategicznym Inwestycjom Terytorialnym. Zakres zadania obejmuje: <ul style="list-style-type: none"> – Utworzenie Samochodowego Centrum Logistycznego (SCL), – Utworzenie Kolejowego Terminalu Przeładunkowego (KTP), – Utworzenie Akademickiego Ośrodka Przedsiębiorczości (AOP), – Modernizacja węzła komunikacyjnego i dojazdu do SCL, AOP i KTP, – Dostosowanie sposobu kształcenia do potrzeb rynku pracy, – Wspieranie przedsiębiorczości i samozatrudnienia, – Promocja gospodarcza, – Tworzenie i udostępnianie terenów inwestycyjnych
Wsparcie indywidualnej produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego	Cel strategiczny 1.5. Rozwój rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego	Dobre warunki naturalne przy znacznej liczbie niewielkich gospodarstw skłaniają do rozwoju rolnictwa ekologicznego, niewymagającego dużych areałów. Wsparcie w ramach obszaru funkcjonalnego obejmie stworzenie w mieście Chełm miejsc targowych, na których możliwa byłaby sprzedaż własnych produktów rolnych przez rolników zamieszkujących subregion
Rozwój nowych form rekreacji oraz poprawa dostępności do obszarów rekreacyjnych dzięki rozwojowi infrastruktury i modernizacji istniejącej bazy	Cel strategiczny 2.5. Wspieranie rozwoju sportu i rekreacji	Zwiększenie popularności istniejących obiektów sportowych i rekreacyjnych oraz uruchomienie nowych wpływać będzie na poprawę konkurencyjności oferty subregionu chełmskiego. Szczególne obszary inwestycji w ramach tego działania obejmą: <ul style="list-style-type: none"> - rozbudowę systemu kąpielisk i przywodnych terenów rekreacyjnych na terenie ChOF; - budowę obiektów do uprawiania sportów zimowych i całorocznych, np. obiektów narciarskich w Kumowej Dolinie' - wykorzystanie potencjału Chełmskiego Parku Wodnego do promocji pływania.
Poprawa bezpieczeństwa publicznego w regionie dzięki doposażeniu służb, inspekcji i straży oraz podnoszeniu efektywności ich działania	Cel strategiczny 2.9. Poprawa bezpieczeństwa publicznego	Samorządy ChOF dostarczą ogólnego wsparcia dla służb, inspekcji i straży działających na terenie obszaru. W szczególności wsparcie obejmie doposażenie działających tu jednostek, takich jak Miejska Komenda Policji czy jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych funkcjonujących w ramach Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego

Źródło: Opracowanie własne